К Чс(Чув)
Б 95
2451-1с
Проверено 1958 г.

А. Т. БЫКОВ

КРАТКИЙ РУССКО-ЧУВАШСКИЙ СЛОВАРЬ

ВЫРĂСПА ЧĂВАШ СĂМАХĔСЕН ПĔЧĔК СЛОВАРĔ

Хакĕ 75 пус.

18025. 22138

ЧĂВАШ. ПАТШАЛĂХ ИЗДАТĔЛСТВИ
Шупашкар—1933

18768

ЛИСТОК СРОКА ВОЗВРАТА

КНИГА ДОЛЖНА БЫТЬ ВОЗВРАЩЕНА НЕ ПОЗЖЕ УКАЗАННОГО ЗДЕСЬ СРОКА

Колич. пред. выдач

2 к.

А. Т. БЫКОВ

Проверено 1938 г.
К чс (чув)
Б 95

КРАТКИЙ РУССКО-ЧУВАШСКИЙ СЛОВАРЬ

ВЫРĂСПА ҪĂВАШ СĂМАХĔСЕН ПĔҪЕК СЛОВАРĔ

ПРОВЕРЕНО

Третье исправленное и дополненное издание

ВЯТСКАЯ ПУБЛИЧНАЯ
№ 18023
БИБЛИОТЕКА ЧИТАЛЬНЯ

ҪĂВАШСЕН ПАТШАЛĂХ ИСТАТĔЛСТВИ
Шупашкар — 1933

М2451-к

Республиканская
библиотека
им. М. ГОРЬКОГО
Чувашской АССР

Редактор Чувашгиза А. Иванов.
Техредактор А. Быков.
Послано в производство 20—III—1933 г.
Подписано к печати 26—V—33 г.

Уп. Чувашлита № 1371. Заказ № 352, Тираж 10.000 экз.
Ст. ф. б. 62×94 1/32. Об'ем. 11 1/32 п. л. в п. 32000 з.

Отпечатано в типографии № 1 Чувашгиза, Чебоксары.

ОГЛАВЛЕНИЕ.

	стр
Умсăмах	5
Истаттĕлствран	6
Звуковое значение некоторых букв и правила чтения	7
Человек—Çын	9
Голова—Пуç	10
Туловище—Кĕлетке	12
Внутренности—Ăрши йапаласем	14
Местоимения—Йатӗĕнӳ	17
Речь—Халап. Чувство—Сисӳ	20
Настроения и способности—Çынăн кăмăлĕпе пултарулăхĕ	22
Глаголы—Ĕçхĕлсем	23
Примеры спряжения глаголов—Ĕçхĕлсене сăпатлани тĕслĕхĕ	33
Родство—Ăру	34
Качества и свойства—Пахалăхпа свойствăсем	38
Числа—Хисепсем	42
Время—Вăхăт	45
Кушанья—Çимели йапаласем	48
Напитки—Ĕçмелисем	52
Одежда—Тумтирсем	—
Дом—Килçурт	56
Вещи в доме—Пӳртри йапаласем	60
Части предмета—Йапала пайĕсем	64
Строенця и вещи на дворе—Кил картинӗи çуртсемпе йапаласем	66

Колхозная жизнь—Колхос пурнăçĕ 68
Животные—Выльăх-ӗĕрлĕхсем 71
Домашние птицы—Килти кайăксем 75
Сбруя и орудия—Лаша таврашĕсем 76
Вещи на гумне—Анкартинӗи йапаласем . . . 79
Земля и вода—Çĕршыв 80
Названия рек—Шыв йаӗĕсем 83
Хлеба и травы—Тырăпулăсемпе куръксем . . 84
Огород—Пахӗа 89
Деревья—Йăвăçсем 91
Плоды—Çимĕçсем 94
Гады и насекомые—Çĕлен-калтасемпе хурткăпшанкăсем 100
Рыбы—Пулăсем 103
Минералы—Çĕр айĕнӗи пурлăхсем 104
Страны света—Çутçанталăк йенĕсем . . . —
Светилы небесные—Пĕлĕтри çутатакансем . 106
Города—Хуласем 109
Погода—Çанталăк 112
Занятия—Ĕç тăвакансем 115
Советская конституция—Совет тĕп саккунĕ. 118
Политика—Политтĕк 123
Национальности—Халăхсем 128
Судебные органы—Сут таврашĕсем 132
Кооперация и торговля—Коппературипе çуту-илӳ 135
Наука, техника, труд—Ăслăлăх, техникă, ĕç. 139
Меры—Виçесем 144
Денежный счет—Укçа шутӗĕ 149
Инструменты—Ĕç хатĕрĕсем 152

Оружия и игрушки—Вăйă хатĕрĕсемпе хăçпăшал : 155
Музыкальные инструменты—Мусăк таврашĕсем 157
Народные праздники—Халăх праçнĕкĕсем . 159
Народное просвещение—Халăха çутта кăларас ĕç 162
Болезни людей—Етем ҫирĕсем 166
Болезни домашних животных—Килти выҫăхсем ҫирĕсем 173

ИСТАТĔЛСТВĂРАН.

Ку словаре çапнă вăхăтра, 1933 çулти майăн 19-ҫе ҪАССР Халăх комиссарĕсен канашĕ ҫăваш алфавиҫĕпе орфокрафине улăштарҫĕ. Анҫах унҫҫен малтанхи листисене çапнă пирки, çак словаре кивĕ орфокрафипе çапса кăлармала пулҫĕ.

Умсăмах.

Ку словаре епĕр виççĕмĕш истанипе кăларатпăр. Вăл иккĕмĕш истанинҫен ҫылай йусанса тата çĕнĕрен сăмахсем хутшăнса тухаҫ.

Словаре епĕр, пуринҫен ытла, шкул аҫисене вырăсла йе ҫăвашла вĕренме пулăшу парĕ тесе кăларатпăр. Унпала уҫрештенисенҫе ҫăваш ҫĕлхине вĕренекенсем те усă курма шултараççĕ, тата харпăр-хăй тĕллĕн вырăсла йе ҫăвашла вĕренекенсене те усă парас пек туйăнаҫ. Çавсене асра тытса, çак пĕҫĕк словаре епĕр татах çĕнетсе кăларатпăр.

Ку словаре епĕр алфавит йĕркипе мар, йăпала йаҫĕсен крупписемпе тунă. Кирлĕ сăмаха тупас пулсан, малтан оклавленинҫе вăл сăмах круппине тупса ун тăрăх словарте шырас пулаҫ. Паллашнă сăмахсемпе ĕçхĕлсем хыççăн вырăсла та, ҫăвашла та тĕслĕх пуплевсем туса кăтартнă,— кусем уйрăм сăмахсенҫен пуплевсем тума, тата вырăсларан ҫăвашла куçарма вĕренҫеççĕ.

Словарти çитменлĕхсем çинҫен Ҫăвашсен патшалăх истаттĕлствине пĕлтерме ыйтатăп.

Ал. Пыккăв.

Звуковое значение некоторых букв и правила чтения.

Чувашская азбука состоит из 27 букв. Из них 9 гласных и 18 согласных: „а", „у", „ы", „ӑ", „е", „ӳ", „и", „ӗ", „к", „х", „п", „т", „ҫ", „ҫ", „ш", „с", „ç", „л", „ӆ", „м", „н", „ӈ", „р", „в", „й", „ф", „о".

Примечание: буквы „о" и „ф" употребляются лишь для изображения вошедших в чувашский язык иноязычных слов и терминов, в литературе же, в чисто чувашских словах они не употребляются.

Гласные разделяются на **твердые**: „а", „у", „ы", „ӑ" „о" и **мягкие:** „е" „ӳ", „и", „ӗ". Произносятся эти буквы почти также, как и соответствующие буквы русского алфавита.

Буква: „ӑ"—произносится близко к „о" в словах трактор—трактӑр, инструктор—инструктӑр;

„ç"—как „сь", напр.: карась—караç, письмо;

„ӗ"—приблизительно как „е", в слове промышленность—промышлӗнӑç;

„ҫ"—почти как „ч"; в некоторых случаях употребляется вместо „ц", напр.: чашка—ҫашӑк; червонец—ҫервонтсӑ; центр—ҫентр;

„ӳ" — близко к „ю" в словах: тюрк—тӳрк; бюджет—пӳтшет;

„ҫ" читается как „ть";

„ӈ"—как „нь", напр.: Нью-Йорк—Ӈу-Йорк;

„ѣ“—как „ль“, например: культура—куѣттурă; Польша—Поѣшшă.

В чувашском языке существуют следующие законы: **гармония гласных**: гласные в слове должны быть или все твердые, или все мягкие. Например: çурла (у, а—твердые), тирĕк (и, ĕ—мягкие).

Парности согласных: глухие согласные: к, х, п, т, ť, ѣ, ш, с, ç, находясь между двумя гласными или между одной из согласных: л, ѣ, м, н, ѣ, р, в, й и гласною, приобретают некоторую звонкость, но в письме остаются неизменными. Например: етем читается почти что эдем, урапа—ураба, аркă—аргă, калта—калда.

Ударения в чувашском языке слышатся большею частью на конце слов, за некоторыми небольшими исключениями

В словаре после слов, определение принадлежности которых к тому или иному роду может вызвать известное затруднение ученика, поставлено обозначение рода: *м*—мужской род, *ж*—женский, *ср*—средний род.

Словарти хăш-пĕр вырăс сăмахĕсем мĕиле несĕлте тăни вĕренекенсемшĕн йăвăррине кура, çавăн пек сăмахсем хыççăн хăш несĕлте тăнине кĕскетсе кăтартса панă. Çапла: *м*—ар несĕлĕ, *ж*—хĕрарăм несĕлĕ, *ср*—вăтам несĕл пулнине пĕлтерет.

Человек—Ҫын

Челове́к	ҫын, етем.
Челове́чество	ҫынлӑх, етемлӗх.
Душа́	ӖУН.
Бездýшный	ӖУНСӑР.
Одушевлённый	ӖУНЛӑ, ӖӗРӗ.
Неодушевлённый	ӖУНСӑР; ЧӗРӗ мар.
Те́ло	ӳт; йапала.
Телосложе́ние	ӳт тӑлпӗвӗ, ӳт хурми.
Ту́ловище	кӗлетке, пӳ.
Рука̀	алӑ, хул.
Нога́	ура.
Лю́ди	ҫынсем.
Наро́д	халӑх.
Трудящаяся масса	ӗҫхалӑхӗ.
Жить	пурӑнас.
Умира̀ть	вилес.
Ду́мать	шухӑшлас.
Рабо́тать	ӗҫлес.
Итти́	пырас, кайас
Ходи́ть	ҫӳрес, утас.
Бе́гать	ӖУпас.

Человек думает головой—Çын пуçпала шухăшлăт. Руками работаем, ногами ходим—Алăсемпе ĕçлетпĕр, урасемпе çӳретпĕр. Живи по-человечески—Çын пек пурăн. Иди на работу—Ĕçлеме кай.

Голова — Пуç.

Голова́, башка́	пуç.
Ше́я *ж*	мăй.
Че́реп	пуç шăмми.
Головно́й мозг	пуç мими.
Во́лосы	çӳç.
Лоб	çамка.
Заты́лок	ĕнсе.
Те́мя *ср*	лĕпке.
Висо́к	тăнлав.
Лицо́	пит, пит-куç.
Щека́	пит çăмарти.
Скула́	пит çăмарти шăмми.
Глаз	куç.
Ресни́ца	куç хăрпаххи, куç тĕк.
Бровь *ж*	куç харши.
Бело́к	куç шурри.
Ве́ки	куç хупаххи.
Зрачёк	куç шăрçи.
Нос	сăмса.
Ноздря, но́здри *ж*	сăмса шăтăкĕ.
Перено́сье	сăмса çийĕ.
Рот	çăвар.
Губа́	тута.
Зуб	шăл.
Десна́	шăл туни.
Че́люсть *ж*	йанах шăмми.

Язы́к	ҫĕлхе.
Язычёк	пĕҫĕкçĕ (кĕçĕн) ҫĕлхе.
Гло́тка	карланкă.
Нёбо	çăвар тӳпи, маҫҫи.
Го́рло	пыр.
Ухо	хăлха.
Уши	хăлхасĕм.
Подборо́док	йанах.
Борода̀	сухал.
Усы́	сухал уссийĕ, мăйăх.
Морщина,-нка	пĕркеленҫĕк
Коса̀	çивĕт.
Ви́деть	курас.
Говори́ть	калаçас.
Есть	çийес.
Глота̀ть	çăтас.
Пить	ĕçес.
Слу́шать	итлес.
Смотре́ть	пăхас.
Плести́	çивĕтлес, йавас.
Растёт	ӳсет, çитĕнет.
Плеши́вый	кукша.
Кудрявый, курча́вый	кăтра, пĕтĕркеллĕ.
Слепо́й	суккăр.
Косогла́зый	ылмаш, ҫапрас, хăрах куç.
Близору́кий	çывăхран куракан.
Дальнозо́ркий	катаран, айакран куракан.
Глухо́й	хăлхасăр.
Немо́й	ҫĕлхесĕр.
Безно́сый	сăмсасăр.
Ру́сый, блонди́н	сарă çын, сарă çӳçлĕ, ыткуçлă çын.

Чёрный, брюнéт	хура çын.
Шатéн	çырă çын.
Тёмный, смýглый	тĕксĕм сăнлă, хура сăнлă.
Бéлый	шурă.
Румяный	хĕрлĕ тĕслĕ (питлĕ) çын.
Блéдный	шурнă çын, шурă тĕслĕ çын.
Седóй	кăвак.
Ры́жие волосы	хĕрлĕ çӳç.

Волосы растут на голове—Çӳç пуç çинҫе ӳсет. Люди видят глазами, слушают ушами — Çынсем куçсемпе кураççĕ, хăлхасемпе итлеççĕ. Слепой не видит; глухой не слышит—Суккăр курмасҫ; хăлхасăр илтмест. Морщинистое лицо—Пĕркеленчĕк пит-куç.

Туловище — Кĕлетке.

Ткань *ж*	тĕртĕм.
Скелéт	шăм-шак.
Грудь *ж*	кăкăр.
Брюшкó, живóт	вар, хырăм.
Пупóк	кăвапа.
Бок	айăк.
Ребрó	айăк пĕрҫи.
Рёбра	айак пĕрҫисем.
Спинà	çурăм, тӳрт.
Позвонòчник	çурăм шăмми.
Поясни́ца, тàлия	пилĕк.
Плечó	хулпуççи, анпуççи.
Подмы́шка	хул хушши, хул айĕ.
Лòкоть *м*	ҫавса.
Кисть *ж*	ывăç.
Кула́к	ал ҫăмăрĕ, ҫышкă.

Ладо́нь *ж*	ывăç тупанĕ.
Па́лец	пӳрне, пурне.
Суста́в	сыпă.
Но́готь *м*	ҫĕрне.
Большо́й палец	пуç пӳрне.
Указа́тельный палец	шĕвĕр пӳрне.
Сре́дний палец	вăта пӳрне.
Безымённый па́лец	йатсăр пӳрне.
Мизи́нец	каҫа пӳрне.
Бе́дро́, ляжка	пĕçĕ, вĕҫе.
Коле́но	ҫăркуççи, ҫăрпуççи; сыпăк.
Го́лень	ура туни.
Подколе́нье	ҫăркуççи айĕ.
Икра́	ура хырăмĕ, ура вăлҫи.
Пятка	ура кĕлли.
Подо́шва	ура тупанĕ.
Ступня *ж*	ура лаппи.
Рост; стан	пӳ, çӳллĕшĕ.
Взро́слый	пĕве ҫитнĕ, ӳссе ҫитнĕ.
Вышина́	çӳллĕшĕ.
Высо́кий	çӳллĕ.
Ни́зкий, малоро́слый	лутра, пĕҫĕк çын.
Аляпова́тый	йурăхсăр, кĕлеткесĕр.
То́лстый	хулăм.
То́нкий	çӳхе, çинçе.
Большо́й	пысăк, мăнă.
Ма́ленький	пĕҫĕк.
Здоро́вый	сывă.
Больно́й	ҫирлĕ, сусăр.
Горба́тый	курпун, асат хуçнă.
Безру́кий	алăсăр.

Сухору́кий	ҫӑлах, типшӗм алӑ.
Беспа̀лый	пӳрнесӗр.
Куьлтя	пӳрнесӗр алӑ йе ура.
Хромо̀й, культяпый	уксах, уксӑк.
Безно̀гий	урасӑр.
Кре́пкий	тӗреклӗ, ҫирӗп.
Сла̀бый, хи́лый	вӑйсӑр, пушӑ, наҫар.
Сиде́ть	ларас.
Стричь	ҫӳҫ касас.
Брить	хырас.

Высокий человек — Ҫӳллӗ ҫын. Черные волосы — Хура ҫӳҫ. Маленький ротик, белые зубы — Пӗҫӗк ҫӑвар, шурӑ шӑлсем. Волосы стригут, бороду бреют— Ҫӳҫе касаҫҫе, сухала хыраҫҫӗ. Высокий человек с русыми волосами и большой бородой—Сарӑ ҫӳҫлӗ, мӑн сухаллӑ ҫӳллӗ ҫын.

Внутренности—Ӑшри йапаласем.

Кровь *ж*	йун.
Кровено́сный сосу́д	йун ҫулӗ (тымарӗ).
Кровотече́ние	йун тапни, йун йӳхни.
Мозг	миме.
Кость *ж*	шӑмӑ.
Се́рдце	ҫӗре.
Лёгкие	ӳпке
Бро́нхи	ӳпке тымарӗсем.
Пе́чень, печёнка.	пӗвер.
Желчь *ж*	ват.
Селезе́нка	сула.
Желу́док	хырӑм, хырӑмлӑх.
Кишка́	пыршӑ.

Прямáя кишкà	кутана.
Сухожúлие	шăнăр.
Мочá	шăк.
Кал	пăх.
Пот	тар.
Слезà	куçшулĕ, куççулĕ.
Слюнá	сĕлеке.
Плевóк	сурҫăк.
Сóпли	манка.
Сéра ушнàя	хăлха сухăрĕ.
Пéрхоть *ж*	лĕкĕ; кирĕк (ӳтри хура)
Сердцебиéние	ҫĕре тапни.
Ум	ăс, тăн.
Пàмять *ж*	тăн, ăн, астăвас хастар.
Понимàть	тăнлас.
Сúла	вăй, хăват, хал.
Сильный	вăйлă, хăватлă.
Свобóда, вòля	ирĕк.
Бúться	çапăçас, тапас
Неволя	ирĕксĕрлĕх, тыткăн.
Дышàть	сывлас.
Плач	йĕрӳ, йĕни, макăрни.
Плàкать	йĕрес, макăрас.
Плáкса,-сúвый	йĕрекен, макăракан.
Сморкàть	манка шăнкартас.
Соплúвый, сопляк	манкаллă.
Мýслить	сурҫăклас.
Глядеть	пăхас.
Гулять	канса çӳрес, уткаласа çӳрес.
Желàть	сунас (ырă сунатăп).
Начàть	пуçлас.

Конча́ть	пĕтерес.
Жале́ть	хĕрхенес.
Во́здух	сывлăш.
То́щий, худо́й	ырхан.
Памятливый	тăнлă, ăнлă, асвăвакан, асра тытса тăракан, манман.
Беспа́мятный	тăнсăр, манакан.
Весёлый	уçă, хавас.
Ласковый	ăшă кăмăллă, аҫаш.
Серди́тый	çилĕллĕ, çиллес çын.
Деликатный	кăмăллă, çепĕç, сапăрлă.
Левша́ *эк*	сулахай алăпа ĕçлекен.
Го́рький, ки́слый	йӳçĕ.
Хорошо́	аван, лайăх.
Хоро́ший	аванскер, лайăхскер.
Пло́хо	наҫар, йапăх.
Кра́сный, румяный	хĕрлĕ.
Алый	хĕп-хĕрлĕ.

Работай по-ударному, ешь досыта — Ĕçлессе тăрăшса ĕçле, çийессе тăраниҫҫен çи. Кончай дело, гуляй смело — Ĕçе пĕтер те, хăйуллах çӳре. Больше будь на воздухе—Уçă сывлăшра ытларах пул.

У здорового человека сердце и легкие работают хорошо—Сывă çынăн ҫĕри те, ӳпкисем те лайăх ĕçлеççĕ.

Местоимения — Йатҕёну́.

Я	еп, епĕ.
Ты	ес, есĕ.
Он, она́, оно́	вăл.
Мы	епĕр, епир.
Вы	есĕр, есир.
Они́	вĕсем.
Чей	камăн, мĕнĕн.
Мой, моя, моё	манăн.
Твой, твоя, твоё	санăн.
Его́, её	унăн.
Наш, на́ша, на́ше	пирĕн.
Ваш, ва́ша, ва́ше	сирĕн.
Их	вĕсенĕн.
Свой, своя, своё	хамăн, хăвăн, хăйĕн, хамăрăн, хăвăрăн, хăйсенĕн.
Чужо́й, чужа́я, чужо́е	йут.
Тот, та, то	лешĕ, вăл, çавă.
Те	çавсем, лешсем, вĕсем.
Этот, э́та, э́то	çак, çакă, ку.
Все	пурте.
Всё, всего́	пĕтĕмпе.
Ещё, и	тата.
Кото́рый,-ая,-ое	хăшĕ.
Ка́ждый,-ая,-ое	кашни, харпăр.
Всякий	кирек кам та.
Тако́й, така́я, тако́е	çакăн пек.
Како́й, кака́я, како́е	йеплескер, мĕнлескер.
Так	çапла.
Как	йепле, мĕнле.
Кое-как	аран-аран; йепле килҕĕ апла.
Кто	кам.

2451-к
Республиканская библиотека им. М. Горького Чувашской АССР

Что	мĕн.
Когда́	хăçан, хăнҫа.
Тогда́	ун ҫухне, çавăн ҫухне.
Всегда́	йăланах, кирек хăçан та.
Иногда́	хăш ҫухне.
Да́же	те, та.
Снача́ла, предвари́тельно	малтан, малтанлăха.
По́сле	кайран.
Да́веча	пасăр, паçăр.
Для	валҫăи,-шăн,-шĕн.
Тепе́рь	халҫ, халĕ.
Сейча́с	ҫасах, çак сехетрех, халех.
Наме́дни	пĕркун, иртнĕ кунсенҫе.
Пре́жде	ĕлĕк, малтан.
В то вре́мя	çав вăхăтра.
Пото́м	унтан, кайран, вара.
По́сле того́	унтан вара.
Пока́	халĕ, унҫҫен, унҫҫенлĕхе.
Пока́мест	пĕр вăхăтлăха.
Где, куда́	ăçта.
Кое-где́	хăш-хăш (пĕр) тĕлте.
Зде́сь, тут	кунта.
Везде́	пур çĕрте те.
Там	унта, çавăнта, лере, çав тĕлте
Отку́да, отко́ле	ăçтан.
Отто́ле, отту́да	çавăнтан, унтан.
Этак, да	çапла.
Этакий	çапласкер, çавăн пек.
Да, ну да	ийе, ийа, ара, алай.
Уже́	ĕнтĕ.
Вон	авă.

Вот э́тот	ак çакă.
Ла́дно	йурĕ.
Мо́жно	йураҫ.
Нельзя	йурамаҫ.
То́лько	анҫах, кăна, çеç, çех.
Заче́м	ма, мĕншĕн.
Вме́сте	пĕрле.
Сообща́	пĕрле, пĕрлешсе.
Отде́льно, вро́знь, врозь	уйрăм.
На́до	кирлĕ.
Наро́чно	йури, йатарласа.
Есть, име́ется	пур.
Нет	çук.
Ско́лькэ	миçе, мĕн ҫухлĕ.
Столь	çав тери, çав тĕрлĕ.
Сто́лько	çавăн ҫухлĕ.
Около	çумĕнҫе; йахăн.
Про́тив	хирĕç.
Чрез, че́рез	урлă.
Дли́нный	вăрăм.
Коро́ткий.	кĕске.
Широ́кий	сарлака.
Узкий	ансăр.
Да́же ничего нет	нимĕн те çук.
Да́же и дядя лю́бит его	кукка та йуратаҫ ăна.

Расскажите этот рассказ так, как вы понимаете — Çак калава хăвăр йепле тăнланнă пек каласа парăр. Кто вас, детки, крепко любит? –Аҫасем, кам сире хытă йуратаҫ? Кто там живет напротив нас?—Пире хирĕç кам унта пурăнаҫ? Вот этот мужчина тот, которого мы намедни видели

с вашим отцом — Ку çав арçын, пĕркунне епĕр ăна сирĕн аçупа куртăмăр. Я вас не понимаю, что вы говорите—Епĕ сире ăнланаймастăп, есĕр мĕн калатăр. Ты на каком языке лучше можешь говорить?—Есĕ хăш ҫĕлхепе лайăхрах калаçма пултаран?

Речь — Халап. Чувство — Сисӳ.

Сло́во	сăмах.
Посло́вица	ваттисем каланă сăмах.
Погово́рка	сăмаха хитрелетни, хушса калани.
Скорого́ворка	хăвăрт калаçни.
Расска́з	калав.
Ска́зка	йумах, халап.
Ба́сня	йуптармалли йумах.
Анекдо́т	кулăшла халап.
Зага́дка	тупмалли (сутмалли) йумах.
Зада́ние	ĕç пани, ĕç тума пани.
Заве́т	хушса хăварни.
Вопро́с	ыйту.
Отве́т	хирĕç калани.
Сме́х	кулă.
Насме́шка	мăшкăл.
Сла́ва	мухтав, ҫап.
Ложь *ж*	суйа, суйни.
Ересь	суйа, суйа йапала.
Оши́бка	йăнăш, йумăш.
Клевета́	елек.
Болтовня *ж*	йĕркесĕр, тĕлсĕр калаçни.
Галиматья *ж*	урлă-пирлĕ пăтратса, суйса калаçни.
Весть, изве́стие	хыпар.

Письмо́	çыру, пиçмо.
Приме́та,метка,знак	паллă, паллă туни.
Гада́ние	йумăç пăхни; малаллине пĕлесшĕн пулни.
Леге́нда	ĕненмелле мар калав.
Легенда́рный	ĕненмелле марскер.
Уто́пия	пулми шухăш.
Слог	сăмах пайĕ, татăкĕ.
Стих, стихотворе́ние	çтих, сăвă, илемлĕ çыру.
Ри́фма	рифмă, çтихсен пĕр пек вĕçлевĕсем.
Ударе́ние (′)	пусăм, сăмахра хыттăн каланă тĕл.
Зре́ние	курни.
Слух	илтни.
Обоняние	шăршă пĕлни, сисни.
Осяза́ние	хыпаласа туйни, пĕлни.
Чиха́ние	сунаслани; сăмсапа ӳсĕрни.
Вкус	тутă сисни.
Звук	сасă.
Звон	йантрани, йантрав.
Шум	шавлани, шав.
Гул	кĕрлени.
Вой *м*	улани.
Свист	шăхăрни.
Го́лос	сасă.
Треск	шартлатни.
За́пах	шăршă.
Вонь *ж*	усал шăршă.

Речь человека состоит из слов—Çын халапĕ сăмахсенҫен пулаť. Народная старинная сказка—Халăхăн авалхи йумахĕ. Я заметил обман попов и ихние проделки—Епĕ пупсен улатвне, вĕсен ырă мар ĕçĕсене сисрĕм (асăрхарăм).

У человека пять чувств: зрение, слух, обоняние, осязание и вкус — Çыннăн пилĕк сисĕмлĕх: курни, илтни, шăршă сисни, хыпаласа туйни, тутă пĕлни. Я хочу вам загадать загадку, а вы отгадайте—Епĕ сире тупмалли йумах каласшăн, есĕр вăл мĕне пĕлтернине пĕлĕр. Вчера я от брата получил письмо—Ĕнер епĕ пиӳӳерен çыру илтĕм. Я сделал большую ошибку—Епĕ пысăк йăнăш турăм.

Настроения и способности — Çыннăн кăмăлĕпе пултарулăхĕ.

Настрое́ние	кăмăл.
Наде́жда	ĕмĕт, шанӳăк.
Почита́ние	хисеплени.
Ра́дость *ж*	савăнăç, хĕпĕртени.
Сча́стье	телей.
Го́ре, печа́ль, тоска́	хуйхă.
Раска́яние	ӳкĕнни.
За́висть *ж*	ăмсанни, хапсăнни.
Не́нависть *ж*	курайманни.
За́мысел, замысл	лайăх мар шухăшлани.
Поко́й, мир	канăçлăх, килĕшӳ.
Беспоко́йство	канăççăрлăх.
Ро́пот	ӳпкеленни.
Гнев	çилĕ, çилленни.
Презре́ние	ним выраннe те хуманни; хисеплеменни, ӳысламанни.
Непримири́мость *ж*	çураçманни, килĕшменни.
Чу́ткость	сисни, туйни.
Внима́тельность	асăрханулла.
Твёрдость	çирĕплĕх, тĕреклĕх.
Реши́тельность	ĕçре ӳарăнса, шикленсе тăманни.

Насто́йчивость	çине тăни.
Непрекло́нность	сăмаха хытă тытни; пĕре шухăшланă шухăша пăрахманни.
Со́весть *ж*	вăтанни, намăсланни.
Ре́вность *ж*	кĕвĕçни; çын çумне хушви.
Благода́рность	тав туни.
Спаси́бо	спаççипă, рахмат.
Нрав	йăла.
Во́ля *ж*	ирĕк, ирĕклĕх.
Наси́лу	вăйпа, аран-аран.
Мысль *ж*	шухăш.
Терпе́ние	тӳсĕм, ҫăту, ҫăтни.
Воспомина́ние	астуни, аса илни.
Сме́лость *ж*	хăйуллăх.
Хра́брость *ж*	паттăрлăх.
Тру́сость, боязнь *ж*	хăрани.
Жесто́кость *ж*	шеллеменлĕх; хытă ҫĕре.
Го́рдость *ж*	мăнкăмăлланни.
Доброта́, ми́лость	ырăлăх, кăмăллă.
Упрямство	хирĕçни, кутăнлашни.

На него нет недежды, чтобы он без упрямства отказался от своих замыслов—Вăл кутăнланмасăр хăй усал шухăшĕсене пăрахĕ тесе ун çине шанма çук.

Читайте книгу—Крупская, Воспоминания о Ленине—Крупскайа çырнă, Ленин çинҫен аса илнисем йатлă кĕнекене вулăр.

Глаголы—Ĕçхĕлсем.

Агити́ровать	акитатси тăвас.
Айкать	ай тесе кăшкăрас.
Аплоди́ровать	алă çупса мухтас.

Ассигнова́ть	пĕр-пĕр ĕç ваҫҫи малтан укçа тупни, укçа памалла туни.
Ба́ловаться, толка́ться	тĕркĕшес.
Бастова́ть	пастовкă тăвас.
Бели́ть	шуратас (сăрлас).
Беси́ться	урас, ухмахланас.
Бить, хлеста́ть	çапас; хĕнес.
Боро́ться	кĕрешес, çапăçас.
Благодари́ть	тавтăвас.
Бракова́ть	тиркес, сийен тупас.
Бре́зговать	йĕрĕнес.
Бро́сить, оста́вить	пăрахас; хăварас.
Бры́згать	сирпĕтес, пĕрĕхес.
Буди́ть	вăратас, тăратас.
Валяться	йăванас; выртăкаласа çӳрес.
Вели́ть, поручи́ть	пĕр-пĕр ĕçе хушас.
Велича́ть	аслăлас, мухтас.
Верну́ться	таврăнас.
Верте́ть, оберну́ть	çавăрас; ҫĕркес.
Ве́шать	çакас.
Возмуща́ть	пăлхатас, тарăхтарас.
Волнова́ться	хумханас.
Воро́чать	пăрас; тавăрас.
Ворча́ть, бормота́ть	мăкăртатас.
Врать, лгать	суйеçтерес, суйăс.
Встре́титься	хирĕç пулас, тĕл пулас.
Выступа́ть	сăмах тухса калас.
Выбира́ть	суйлас.
Вы́гнать	хуса кăларас.
Вы́здороветь	сывалас, ҫĕрĕлес.

Вы́растить	ӳстерес.
Выть	улас, уласа макăрас.
Гаси́ть, туши́ть	сӳнтерес.
Гне́ваться	çилленес, тарăхас
Голосова́ть	сасăлас.
Горе́ть	çунас.
Грози́ть	йунас, йунăхас.
Давать	парас.
Дели́ть	уйăрас, валеçес.
Диктова́ть	хытă хушас; каласа çыртарас
Догна́ть	хуса çитес.
Дойти́	çитес.
Доса́довать, серди́ться	тарăхас, çилленес.
Дразни́ть	витлес, çиллентерес.
Драть, снима́ть	сĕвес.
Дра́ться	çапăçас, вăрçас.
Дрема́ть	сĕнк пулас, ыйăхлас.
Дрожа́ть	ҫĕтрес.
Ехать	кайас, ларса кайас.
Ехать ры́сью	йурттарас, ҫуптарас.
Жа́ловаться, обжа́ловать	шалăп парас.
Жева́ть	ҫăмлас.
Жечь	çунтарас.
Жму́риться	куç хĕсес, куç хупас.
Забронирова́ть	йышăнса хурас.
Забро́сить	пăрахăçа кăларас; пăҫланманас.
Забы́ть	тарас,
Заверну́ть	ҫĕркес.
Завяза́ть (узел)	тĕвĕлес, çыхă çыхас.
Заде́ть	çаклатас, перĕнес.

Заика́ться	тытăнкăллă калаçас.
Заква́сить	йӳçĕтес, йӳçĕхтерес.
Заман́ить	илĕртес, астарас.
Замахну́ть	хăмсарас, сулас.
Застрахова́ть	страхлас.
Заяви́ть	пĕлтерес, йевитлес.
Звать, приглаша́ть	ҫĕнес, йыхăрас.
Звякать	ҫăнкăртатас.
Зева́ть	анаслас; кăшкăрас; сисмесĕр йулас.
Игра́ть	выльăс.
Изнурять	ĕшентерес, вăйран йарас.
Иска́ть	шырас.
Испра́вить, починить	тӳрлетес, йусас.
Кали́ть	хĕртес (тимĕр, ҫул).
Ка́пать	тумлас.
Ката́ть	йăвантарас, кустарас.
Кача́ть	суллас, силлес, сиктерес.
Класть, положи́ть	хурас.
Коло́ть	çурас; ватас; ҫикес; тăрăнтарас.
Ко́нчить, уничто́жить	пĕтерес; тĕп тăвас.
Красне́ть	хĕрелес.
Купа́ться	шыва кĕрес.
Кури́ть	ҫĕлĕм туртас.
Лежа́ть	выртас.
Лени́ться	найăнланас, кахалланас, ӳркенес.
Лиза́ть	çуллас.
Линять	тĕссĕрленес, йĕп-тăх тăкас.
Лить	тăкас, йухтарас.
Мака́ть	пуçас.
Мёрзнуть, зябнуть	шăнас.

Меша́ть, мути́ть	пăтратас, пăлхатас.
Мести́, вытира́ть	шăлас, шăлса илес.
Меша́ть	кансĕрлес.
Мыть	çăвас.
Мять	луҫăркас, лутăркас.
Нагиба́ться, нану́ться	пĕшкĕнес, кукăрлас.
Наде́яться	ĕмĕтленес, шанас.
Найти́	тупас.
Наклоня́ться	тайăлас, пуç тайас.
Наполнять	тултарас.
Наси́ловать	пусмăрлас.
Наслажда́ться	киленес, ырă курас.
Насмеха́ться, дразни́ть	мăшкăлас, виртлĕс, йĕкĕлтес.
Насыща́ться	тăранас.
Нача́ть	пуçлас.
Нюхать	шăршлас.
Обеща́ть	сăмах парас, шантарас.
Обнажа́ться	çарамасланас.
Обнима́ть	ыталас.
Обнови́ть	çĕнетес.
Обыска́ть	ухтарас, шырас.
Объясни́ть	тăнлантарас, ăнлантарас.
Ограбить, оголи́ть	çаратас.
Одева́ться	тăхăнас, тумланас.
Одолева́ть	аптăратас, тарăхтарас.
Оживи́ть	ҫĕртес.
Онеме́ть	ҫĕлхесĕрленес.
Опира́ться, прислоняться	тайăнас, тĕкĕленес.
Опроста́ть	пушатас.

Отве́дать	тутанас, активсе пăхас.
Отверга́ть	йышăнас мар.
Отгонять	хăвалас.
Отдыха̀ть	канас.
Отказа̀ть	ыйтнине парас мар,
Отколо́ть	катса, хăпăтса илес.
Отклони́ть	сирсе йарас.
Отложи́ть	уйрăм илсе хурас; ĕçе ҫарас, тепрене хăварас.
Отнять	туртса илес.
Оторва́ть	татса, уйăрса илес.
Отрезвляться	урăлас.
Отучи́ть	пăрахтарас, мантарас.
Пали́ть	ĕнтес.
Переодева̀ться	улăштарса тăхăнас.
Печа̀литься, скорбе́ть	хурланас, хуйхăрас.
Пла̀вить	шăратас.
Плати́ть	тӳлес; саплас.
Плеска̀ть	ҫӳкентерес.
Плесне́ть	пăнтăхас.
Плесну́ть	çупас; сапас.
Победи́ть	çĕнтерес.
Поборо́ть	кĕрешсе çĕнтерес.
Повида̀ться	курас, курнăçас.
Поднима́ть	йăтас, çĕклес, хăпартас.
Подружи́ться	туслашас.
Покрыва̀ть	витес.
Полоска̀ть	ҫӳхес, ҫӳкес.
Помина̀ть	асăнас, аса илес.
Помога̀ть	пулăшас.
Понима́ть, смека́ть	ҫухлас, сиссе илес, асăрхас.

По́ртить	пăсас.
Поте́ть	тарлас.
Потерять	çухатас.
Потягиваться	карăнас, карăнкалас.
Почини́ть	йусас, сиплес.
Пригото́вить	хатĕрлес, йантăлас.
Прикосну́ться	тĕртĕнес, сĕртĕнес.
Прилепи́ть	çыпăçтарас.
Принима̀ть	илес, йышăнас.
Провожа̀ть	ăсатас, усатас.
Продыра̀вливать	шăтарас.
Пропа̀сть	çухалас, çĕтес.
Пры́гать	сикес.
Прясть	кăнҫала арлас.
Прятать	пытарас.
Прятаться	пытанас.
Пу́хнуть	шыçăнас.
Пятиться	ҫакас.
Развяза̀ть; разу́ть	салатас, вĕçерес; хывас.
Раздева̀ться	хывăнас, салтăнас.
Раздража̀ть	йĕкĕлтес, çиллентерес.
Ра̀нить	суранлатас, суранлас.
Раскида̀ть; расточить	салатас, салатса пĕтерес.
Распряга̀ть	тăварас, лаша тăварас.
Распу́тать, разгороди́ть	вĕçерес, сӳтес.
Рассказа̀ть	каласа парас.
Рассма̀тривать, испы́тывать	сăнас, лайăхрах пăхас.
Рвать	татас.
Ржа̀веть	тутăхас.

Расти́	ӳсес.
Свали́ть	тӳнтерес, ӳпӗнтерес.
Сгуща́ть	çăратас, çăралатас.
Сдви́нуть; кача̀ть	сиктерес, куçарас.
Серди́ться	çиленес.
Сжима́ть	ҫăмăртас, хӗстерес.
Сказа́ть, говори́ть	калас, пуплес, йумахлас.
Скобли́ть	хырас.
Скупи́ться; отверде́ть	хытас, çирӗпленес.
Скуча́ть	тунсăхлас, киҫемленес.
Сле́довать, пресле́довать	йӗрлес, хыçран сыхлас.
Смека̀ть; чу́вствовать	сисес, тавçăрса илес.
Смеяться	кулас.
Смотре́ть, ухаживать	пăхас.
Собира̀ть	пуçтарас.
Соблазни́ть	астарас, илӗртес.
Сопротивляться	хирӗç тăрас.
Сори́ть	çӳпӗлес.
Соса̀ть	ӗмес.
Спо́рить	тавлашас, хирӗçес.
Спотыка̀ться	такăнас.
Спуска̀ться	анас
Сра́внивать	танаштарас.
Стесняться, стыди́ться	вăтанас, намăсланас.
Стона́ть, визжа́ть	йăнăшас, çуйăхас.
Стуча̀ть	шаккас, сас тăвас
Сучи́ть, крути́ть	пӗтӗрес.

Темни́ть	тĕттĕмлес; картлас.
Терпе́ть	тӳсес.
Толо́чь	тĕвес.
Тону́ть	путас.
Топи́ть	путарас; вут хутас.
Топта́ть	таптас.
Торопи́ться	васкас, хыпаланас.
Трепа́ть	лăскас; тыллас.
Трясти́	ҫĕтретес, силлес.
Тяну́ть	туртас.
Угоща́ть	сĕнес; ĕҫтерсе ҫитерес.
Уда́вить	пăвас, пăвса лартас.
Уда́рить, кида́ть	ҫапас, перес.
Уда́риться	ҫапăнас, перĕнес.
Удержа́ться, останови́ться	ҫарăнас.
Удивля́ться	тĕлĕнес.
Уколо́ть	ҫикес.
Укороти́ть	кĕскетес, пуклаклатас.
Укоря́ть, роптáть	ӳпкелес.
Украша́ть	илемлетес, хитрелетес.
Укрепи́ть	тĕреклетес, хытарас.
Уменьша́ть (число)	сахаллатас, ҫакарас, катас.
Умоля́ть	тархаслас, йăл ăнас.
Унима́ть; останови́ть	ҫарас.
Упа́сть, свали́ться	ӳкес, персе анас.
Ура́внивать	тикĕслес, танлаштарас.
Усво́ить	ăнланас, ҫухлас.
Уско́рить	хăвăртлатас, васкатас
Усовершéнствовать	лайăхлатас, ҫĕнетес.
Успоко́ить, утéшить	лăплантарас.

Уходи́ть	кайас, тухса кайас.
Ушиби́ться	аманас, çапăнас, перĕнес.
Финанси́ровать	укçа парса пулăшса тăрас.
Фильтровать	сăрăхтарса тасатас.
Формирова̀ть	хурăмлас, майлас.
Фы́ркать	тăлхăрас, тулхăрас.
Ха̀ять, хули́ть	хурлас, сăмахпа хăртас.
Хвали́ть	мухтас, ҫап сарас.
Хвали́ться	мухтанас.
Хвата́ться, лови́ть	тытăас.
Хлеба̀ть	апат сыпас.
Хлопотать	тăрăшас, ҫăрманас.
Хорони́ть	вилнĕ çынна пытарас.
Хрома̀ть	уксахлас.
Цара́пать	ҫавас, ҫăрмаклас.
Целова̀ть, целова́ться	ҫуп тăвас, тута тăвас.
Чеса̀ть (го́лову)	турас, пуç турас.
Чеса̀ть (куде́ль)	шăртлас, ҫавас
Чи́стить	тасатас.
Чу́вствовать	сисес, туйăас.
Шага́ть	утас.
Ша́рить	тустарас; ухтарас.
Шепта̀ть	пăшăлтатас.
Шляться, волочи́ться	сĕтĕрнес.
Што̀пать, зашива̀ть	саплас; саплăк лартас.
Шуме́ть	шавлас, кĕрлес, çуйăхас.
Щепа́ть	ҫĕлес.
Щипа̀ть	ҫĕпĕтес, татас.
Яви́ться	курăнас, пырас.
Язвить	сăмахпа тăрăнтарас, хăртас.

Примеры спряжения глаголов — Ĕç-хĕлсене сăпатлани тĕслĕхĕ.

Настоящее время — Халăхи вăхăт.

Я играю — Епĕ выльтăп.
Ты играешь — Есĕ выльтăн.
Он, она, оно играет — Вăл выльтăт.
Мы играем — Епĕр выльтпăр.
Вы играете — Есĕр выльттăр.
Они играют — Вĕсем выльтăççĕ.

Будущее время — Пулас вăхăт.

Я буду играть — Епĕ выльăп.
Ты будешь играть — Есĕ выльăн.
Он, она, оно будет играть — Вăл вылĕ.
Мы будем играть — Епĕр выльăпăр.
Вы будете играть — Есĕр выльăр.
Они будут играть — Вĕсем вылĕç.

Прошедшее время — Иртнĕ вăхăт.

Я играл,-а — Епĕ выльарăм.
Ты играл,-а — Есĕ выльарăн.
Он, она играл,-а — Вăл выльарĕ.
Мы играли — Епĕр выльарăмăр.
Вы играли — Есĕр выльарăр.
Они играли — Вĕсем выльарĕç.

Повелительное наклонение — Хушу тайăмĕ.

Ты играй — Есĕ выльа.
Пусть он, она, оно играет — Вăл выльатăр.
Вы играйте — Есĕр выльăр.
Пусть они играют — Вĕсем выльаттăр.

Родство — Ăру.

Род	ăру, йăх; несĕл.
Роди́тели	ашшĕ амăшĕ.
Семья *ж*	килйышĕ, йыш, çемйе.
Пол	ар, арлăх.
Па̀па, тятя, оте́ц	атте, ати.
Ма́ма, мать	анне, апай.
Сын	ывăл.
Дочь *ж*	хĕр.
Де́д, де́душка *м*	аслатте, асатте, маçак.
Де́душка с материнской стороны	кукаçи, кукаçей.
Де́душка (чужой)	муҫи, папай.
Ба́бушка	асанне, аслапай, мамак.
Ба́бушка с материнской стороны	кукамай, куками.
Ба́бушка (чужая)	кинеми, килемей.
Ста́рший брат	пиҫҫе.
Мла̀дший брат	шăллăм.
Ста̀ршая сестра̀	акка, акай, аппа.
Мла̀дшая сестра	йăмăк.
Муж, супру́г	упăшка.
Жена́, супру́га	арăм.
Сноха́, неве́стка	кин, инке.
Свёкор	хуҫашшĕ, пăйахам.
Свекро́вь *ж*	хуҫамăшĕ, пăйанам.
Де́верь *м*	пултăр, пăйахам, ĕçкей.
Золо́вка	хĕрпултăр, хĕрсем.
Внук, вну́чка	аҫын аҫы, мăнукĕ.
Двою́родный брат	атте йе анне тăванĕн ывăлĕ.
Пра́дед	мăн асатте, мăн аслă атте.

Тесть *м*	хуҫăм.
Тёща	хуҫама (арăмăн амăшĕ).
Зять *м*	кĕрӳ, йысна.
Сват, сва̀тушка *м*	хăта.
Сва̀тья, сва̀тьюшка	тăхлаҫă.
Свояк	пуҫана.
Свояченица	пултăр, хуҫакам.
Шу́рин	пултăр, хунҫăкам.
Жени́х	каҫҫă.
Неве́ста	ҫураҫнă, ҫитĕннĕ хĕр.
Моло̀ду́шка	ҫĕнĕ ҫын, кĕҫĕн ҫын.
Дядя *м*	пиҫҫе; кукка.
Тётка, тётя	мăнакка; инке.
Племянник,-ица	тăван пиҫҫен ывăлĕ, хĕрĕ.
Приёмыш, воспи́танник	усрав ывăл.
Во̀тчим, о̀тчим	аҫаҫури.
Ма́чеха	амаҫури.
Па́сынок	ывăлҫури.
Беспризо́рный	пăхакан ҫук аҫа.
Па́дчерица	хĕрҫури.
Близне́ц	йĕкĕреш.
Сирота̀	тăлăх, тăлăх-турат.
Подки́дыш	вăрттăн пăрахнă аҫа.
Вдове́ц	урҫа, тăлăх арҫын.
Вдова́	тăлăх арăм.
Де́ти	аҫасем, аҫа-пăҫа.
Ребёнок, дитя *ср*	пĕҫĕк аҫа.
Ребята	аҫасем.
Подро́сток	ҫамрăк аҫа.
Юноша *м*	ҫитĕннĕ аҫа.
Стари́к	ватă ҫын.

Стару́ха	карҫăк.
Мужчи́на *ж*	арҫын.
Же́нщина	хĕрарăм.
Де́вочка	хĕраҫа.
Ма́льчик	арҫын аҫа.
Де́вушка, девица	ҫитĕннĕ хĕр.
Па́рень *м*	йаш аҫа, йĕкĕт.
Друг, приятель *м*	тус.
Подру́га, подру́жка	хĕртус, хĕрарăм тус.
Това̀рищ	йулташ.
Ровéсник,-ица, свéрстник,-ица	тантăш, пĕр ҫулхи.
Тёска *м*	аташ (пĕр йатлă ҫынсем).
Ро̀дственник	хурăнташ, тăван-пĕтен.
Сосéд, шабёр	пускил, кӳршĕ, атав.
Родно́й, родня	тăван.
Го́сть *м*	хăна.
Го́сти, круг гостей	хăнасем, хăна вĕрли.
Имя *ср.*	йат.
Зва̀ние *ср.*	йатҫĕнӳ.
Фами́лия *ж*	хушамат, йăх, тавраш.
Про́звище *ср*	хушамат.
Отчество *ж*	ашшĕ йаҫĕпе ҫĕнни.
Звать	ҫĕн, йăхăр.
Пожило́й	ҫулланнă, ватăлнă.
Молодо́й	ҫамрăк.
Молодёжь *ж*	ҫамрăксем, йашсем.
Жени́ться	авланас.
Роди́ть	ҫуратас.
Стареть, ста̀риться	ватăлас.
Люби́ть	йуратас.
Ласка̀ть	аҫашлас.

Руга̀ть, брани́ть	йатлас, вăрçас.
Ру́гань *ж*	вăрçă, йатлаçу, тавлашу.
Весели́ться	хĕпĕртес.
Ра̀доваться	савăнас.
Разлюби́ть	йуратми пулас.
Увлека̀ть	илĕртес, йертсе кайас.
Бояться	хăрас.
Учи́ться	вĕренес.
Воспита̀ть	пăхса ӳстерес.
Почита̀ть, уважа̀ть	хисеплес.
Гнуша́ться	йĕрĕнес.
Ссо̀ра	йатлаçу, йатлаçни.
Ссо̀риться	вăрçас, йатлаçас.
Любо́вь *ж*	йурату.
Разлу́ка; развод	уйрăлни.
Ску́ка	киҫемлĕх, тĕмсĕлни.
Разла̀д	килĕштерменни.
Беда̀	инкек-синкек.
Легко́	çăмăл.
Тяжело̀	йăвăр.

Родители своих детей любят и воспитывают — Ашшĕ-амăшĕсем хăйсен аҫисене йуратаççĕ, пăхса ӳстереççĕ. Отец и мать на свое дитя не нарадуются—Ашшĕпе амăшĕ хăйсен аҫине пăхса киленеймеççĕ. Отец и сын работают вместе—Ашшĕпе ывăлĕ пĕрле ĕçлеççĕ. Брат с сестрой играют и бегают вместе—Пиҫҫĕшпе йăмăкĕ пĕрле выльаççĕ, ҫупаççĕ. Мать скучает по дочери—Амăшĕ хĕрĕшĕн тĕмсĕлет. Дедушка внучатам рассказывает про свою жизнь—Аслашшĕ мăнукĕсене хăйĕн пурнăçĕ çинҫен каласа парать. Парень разлюбил девушку — Йĕкĕт хĕре йуратми пулнă. Мать плачет о больном сыне—Амăшĕ ҫирлĕ ывăлĕшĕн йĕрет.

Качества и свойства — Пахалăхпа свойствăсем.

Семе́йный	çемйеллĕ, килйышлă.
Одино́кий	пĕҕҕен.
Холосто̀й	хусах, авланман çын.
Жена́тый	авланнă.
Заму́жняя	каҕҕа тухнă, каҕҕа кайнă.
Вдо̀вый	урçа.
Многосеме́йный	пысăк килйышлă.
Де́тный	аҕа-пăҕаллă.
Бездéтный	аҕасăр.
Ми́лый	кăмăллă, ҕун савни.
Любе́зный	кăмăла кайакан, йуратнăçын.
Себялю́бец	хăйне-хăй çеç йуратакан.
Бо̀дрый, живо́й	ҕĕрĕ, ҕунлă.
Прово̀рный, ло̀вкий	çивĕҕĕ, правур.
Бы́стрый	хăвăрт.
Ме́дленный	хуллен.
Хра̀брый	паттăр.
Сме́лый	хăйуллă.
Трусли́вый, робкий	хăравçă.
Си́льный	вăйлă.
Сла́бый, хи́лый	çемçешке, наҕар.
Вялый	лӳппер, ҕуман.
Нахàльный	кутăн, сĕмсĕр, намăссăр.
Почте́нный	хисеплĕ.
Презре́нный	ирсĕр, курайманни, йĕрĕнмелле.
Пра̀вый, правдивый	тӳрĕ.
Бра́вый	маттур, хăравçă мар.
Винова́тый	айăплă.
Стыдли́вый	вăтанҕăклă, намăслă.

Бесстыдный	намӑссӑр.
Толковый	йӗркеллӗ, майлӑ.
Аккуратный	тирпейлӗ, çыпӑçуллӑ.
Способный	хастарлӑ, тараватлӑ.
Даровитый	ӑслӑ, тӑнлӑ, тӑнлӑ-пуçлӑ.
Привычный	хӑнӑхнӑ, вӗреннӗ.
Выносливый, терпеливый	ҫӑтуллӑ, ҫӑтӑмлӑ
Неопытный	пӗлсе çитменни.
Небрежный	тирпейсӗр.
Бережливый	пуçтарулла.
Расточительный	салатакан.
Послушный	итлекен.
Избалованный	иртӗннӗ.
Понятливый	ӑнлӑ, астӑвакан.
Забывчивый	манакан.
Безумный	ӑссӑр, ӑсран тайлӑкскер.
Бестолковый	тулкӑсӑр, йӗркесӗр.
Безупречный	айӑпсӑр, кӑлтӑксӑр, сийен-
Бесконечный	вӗçӗ-хӗрисӗр. сӗр.
Короткий	лӑпкӑ, йӑваш.
Ласковый	кӑмӑллӑ, ӑш кӑмӑллӑ.
Счастливый	телейлӗ.
Несчастный	телейсӗр.
Добрый	ырӑ.
Злой	усал.
Чудак; чудачка	хӑйне манерлӗ, хӑйне йе- вӗрлӗ çын.
Глупый	айван, ӑссӑр.
Дурак, дура	ухмах.
Дураковатый	ухмахрахскер, айванскер.

Да́льний	айакри, катари.
Бли́зкий	çывăхри
Трудолюби́вый	ĕçҫен.
Сме́тливый	тăнлă, тавçăракан.
Приле́жный, старательный	тăрăшакан.
Сми́рный, скро̀мный	йăваш.
Лени́вец, ленивый	кахал, найан, йулхав.
Скупо́й	хытă.
Де́рзкий	хайар, ытла хăйуллă çын.
Хи́трый	ҫейе.
Упрямый	хирĕçекен, кутăн,
Краси́вый	хитре, илемлĕ.
Пре́данный	ĕçе кăма́лран йуратса тăвакан; çынна кăмăлтан хисеплекен.
Середняк	вăтам хресҫен.
Бе́дный, бедняк	ҫухăн, йурлă.
Вре́менный	вăхăтлă, пĕр вăхăта.
Ве́чный	ĕмĕрхи.
Тёплый	ăшă.
Тепло̀ватый	ăшăрах.
Холодно̀ватый	сивĕрех.
Жаркий, горячий	вĕри.
Раскалённый	хĕрӳ, хĕрӳленнĕ.
Прохла̀дный	сулхăн.
Мёрзлый	шăннă; ҫас шăнакан.
Сыро́й, вла́жный	нӳрĕ, таҫка.
Мо̀крый	йĕпе.
Сухо̀й	типĕ.
Му́тный	пăтранҫăк.
Пусто́й	пушă.
Густо̀й, ча́стый	çăра, йăвă.

Ре́дкий	сайра.
Рыхлый, ноздри́стый, по́ристый	кăпăш, шăтăклă.
Пло́тный	питĕ, çирĕп, таҫă, çăт.
Ги́бкий	пиçĕ, авăнҫăк.
Остроконе́чный	шĕвĕр вĕçлĕ.
Тупоконе́чный	пуклак, пуклак вĕçлĕ.
Заме́тный	паллă, паллă йапала.
Прозра́чный, просве́чивающий	витĕр курнакан.
Блестящий, мерца́ющий	йăлтăртатакан.
Просто́рный	аслă, ирĕклĕ.
Прямо́й	тӳрĕ.
Точь-в-то́чь	тĕп-тĕрĕс, пĕрпекех.

Храбрый красноармеец — Паттăр хĕрлĕ салтак. Хороший ученик, хорошая ученица — Аван вĕренекен. Прилежный учитель, прилежная учительница — Тăрăшса вĕрентекен. Добрый отец—Ырă атте. Добрая мать—Ырă анне (апай). Старательный рабочий—Тăрăшса ĕçлекен рапоҫҫи. Хороший мастер—Лайăх ăста. Милый сын—Савнă ывăл. Милая дочь—Савнă хĕр. Доброе дитя—Ырă аҫа. Скромная девушка—Йăваш хĕр. Красивый парень—Илемлĕ йĕкĕт. Богатый фабрикант—Пуйан хапрăк хуçи. Я крестьянин, ты рабочий, а вы служащие—Епĕ хресҫен, есĕ рапоҫҫи, есĕр кĕнселерте ĕçлекенсем. Наш сосед середняк—Пирĕн кӳршĕ вăтам хресҫен.

Мы должны быть верны заветам Ленина—Пирĕн Ленин хушса хăварнине тĕрĕс туса пымалла. Ленин говорил: нам надо учиться, учиться, еще раз надо учиться — Ленин каланă: пирĕн вĕренес, вĕренес татах вĕренес пулаҫ, тенĕ. Ребята, будем выполнять завет Ильича — Аҫасем, Ильйиҫ хушса хăварнине пурнăçлар.

Числа — Хисепсем.

Оди́н, одно̀, одна̀	пӗ́рре.
Два, две	иккӗ.
Три	виҫҫӗ.
Четы́ре	тӑваттӑ.
Пять	пиллӗк.
Шесть	улттӑ.
Семь	ҫиҥҥӗ.
Во̀семь	саккӑр.
Де́вять	тӑххӑр.
Десять	вуннӑ.
Одинна̀дцать	вунпӗр.
Двена̀дцать	вуниккӗ.
Трина̀дцать	вунвиҫҫӗ.
Четы́рнадцать	вунтӑваттӑ.
Пятна́дцать	вунпиллӗк.
Шестна̀дцать	вунулттӑ.
Семна̀дцать	вунҫиҥҥӗ.
Восемна̀дцать	вунсаккӑр.
Девятна́дцать	вунтӑххӑр.
Два́дцать	ҫирӗм.
Два̀дцать один	ҫирӗм пӗрре.
Три́дцать	вӑтӑр.
Со̀рок	хӗрӗх
Пятьдесят	аллӑ.
Шестьдесят	утмӑл.
Се́мьдесят	ҫитмӗл.
Во̀семьдесят	сакӑрвуннӑ.
Девяно̀сто	тӑхӑрвуннӑ.
Сто	ҫӗр.
Две́сти	икҫӗр.

Три́ста	виҫҫĕр.
Четы́реста	тăватҫĕр.
Пятьсо́т	пилĕкҫĕр.
Шестьсо́т	ултҫĕр.
Семьсо́т	ҫиҕҫĕр.
Восемьсо́т	сакăрҫĕр,
Девятьсо́т	тăхăрҫĕр.
Ты́сяча	пин
Две ты́сячи	икĕ пин.
Миллио́н	мĕлйун.
Ты́сяча девятьсо́т тридцать три	пин те тăхăрҫĕр вăтăр виҫҫĕ.
Пе́рвый	пĕрремĕш, пирвайхи, малтанхи.
Второ́й	иккĕмĕш.
Третий	виҫҫĕмĕш.
Четвёртый	тăваттăмĕш.
Пятый	пиллĕкĕмĕш.
Шесто́й	улттăмĕш.
Седьмо́й	ҫиҕҕĕмĕш.
Восьмо́й	саккăрмĕш.
Девятый	тăххăрмĕш.
Десятый	вуннăмĕш.
Оди́ннадцатый	вунпĕрмĕш.
Двена́дцатый	вуниккĕмĕш.
Двадца́тый	ҫирĕмĕш.
Двадцать тре́тий	ҫирĕм виҫҫĕмĕш.
Три́дца́тый	вăтăрмĕш
Сороково́й	хĕрĕхĕмĕш.
Пятидесятый	аллăмĕш.
Девяно́стый	тăхăрвуннăмĕш.
Со́тый	ҫĕрĕмĕш.

Двухсо́тый	икçĕрĕмĕш.
Тысяча девятьсот тридцать третий	пин те тăхăрçĕр вăтăр виççĕмĕш.
Одино̀кий	пĕҫҫен, пĕр пĕҫҫен.
Едини́ца	пĕрре, пĕр йапала.
Вдвоём	иккĕн, иксĕмĕр.
Дво́йка	иккĕ.
Дво̀е	иккĕн.
Одна̀жды, раз	пĕрре, пĕр хут.
Два̀жды	икĕ хутҫен.
Вдво́е, вдвойне́	икĕ хут, иккĕллĕ.
Па́ра	мăшăр.
Тро̀йка	виççĕн; виçĕ лаша кӳлни.
Четвёрка, четверня	тăваттăн.
Пятеро	пиллĕкĕн.
Десятка	теçеткă, теçетке.
Дю́жина	тӳшĕн, вуниккĕ.
Еди́нственное число	пĕр хисеплĕ, пĕртен пĕр.
Мно̀жественное „	нумай хисеплĕ; нумайĕшĕ.
Табли́ца	таплитсă; ҫихвăрсене йĕркипе, формă тăрăх çырни.
Таблица умноже́ния	ӳстерсе шутламалли таплитсă.
Плюс, сложи́ть	хушас +
Минус, вычита̀ть	кăларас, катас —
Умножа́ть	ӳстерес ×
Дели́ть	уйăрас, валеçес :
Пополам	çурмалла, вăтаран, варринҫен уйăрни.
Разница	уйрăмлăх, шай пулманни.

Я ходил к нему два раза—Епĕ ун патне икĕ хут пытăм. Мы играли вдвоем—Епĕр иккĕн выльăрăмăр. У человека два глаза, два уха, один нос, две руки и одно темя—Çыннăн

икĕ куç, икĕ хăлха, пĕр сăмса, икĕ алă тата пĕр тăнлав. Мы живем шестеро: отец, мать, брат, я и две сестренки—Епĕр улттăн пурнатпăр: атте, анне, пиҫҫе, епĕ тата икĕ йăмăк. Мой дядя женился второй раз на вдове—Манăн кукка иккĕмĕш хут инке арăм илҫĕ. Моя подружка волосы плетет в две косы, а я хожу стриженной—Манăн хĕр йулташ хăйĕн çӳçне икĕ çивĕт тăваҫ, епĕ кĕске çӳçпе çӳретĕп.

Время — Вăхăт.

Год	çулталăк, çул.
Полго́да	çур çул.
Сполго́да	çур çула йахăн.
Ме́сяц	уйăх.
Месячный	уйăхри.
Неде́ля *ж*	ерне.
Су́тки *ж*	талăк, тавлăк.
День *м*	кун.
День деньско́й	кунĕпех, йара куна.
День ото дня	кунран-куна.
Де́нно, денной	кăнтăрлахи.
Час	сехет.
Мину́та	минут.
Секу́нда	çеккунт.
Воскресе́нье	вырсарникун.
Понеде́льник	тунтикун.
Вто́рник	ытларикун.
Среда́	йункун.
Четве́рг	кĕçнерникун.
Пятница	ернекун.
Суббо́та	шăматкун.
Сего́дня	пайан.
Вчера́	ĕнер.

За́втра	ыран.
По́сле за́втра	ырантан тепĕр кун, виҫмине.
Позавчера́, тре́тьего дня	виҫĕмкун.
Ны́не, но́не	халĕ, кăҕухне.
Поны́не	халиҕҕенех, ку таранҕҕен
Утро	ир.
Утром	ирпеле.
Ра́но	ирех, ҫутăлаҕҕен.
Ране́нько	питĕ ир, ирех.
Спозара́нку	ирхине.
По́лдень *м*	кăнтăр, кăнтăрла.
В по́лдень	кăнтăрлапа.
Ве́чер	каҫ.
Ве́чером, вечерком	каҫпала.
Ночь *ж*	ҫĕр.
Но́чью	ҫĕрле.
Ночно́й	ҫĕрлехи.
Полно́чь *ж*	ҫурҫĕр.
Денно́нощно	кунĕн-ҫĕрĕн.
В полно́чь	ҫурҫĕрпе.
По́здно	кайа йулса, вăхăт иртсен.
Пе́рио́д	тапхăр.
Весна́	ҫуркунне, ҫур.
Ле́то	ҫулла, ҫу.
Осень *ж*	кĕркунне, кĕр.
Зима́	хĕлле, хĕл.
Но́вый год	ҫĕнĕ ҫул.
Ны́нешний год	кăҫал, кăҫалхи ҫул.
Бу́дущий год	килес ҫул.
Проше́дший, про́шлый год	пĕлтĕр, иртнĕ ҫул.

Настоящее вре́мя	хальхи вăхăт.
Ежего̀дно	çуллен, çулсерен.
Ежеме́сячно	уйăхран уйăха, кашни уйăха.
Еженеде́льно	ернерен, ернесерен.
Ежедне́вно, каждо дне́вно	куллен, куллен кун, кашни кун.
Ежеча̀сно	сехетсерен, кашни сехетре
Лета́	çулсем.
Век	ĕмĕр.
Ве́чно	ĕмĕрех, ĕмĕр тăршшĕпех.
Споко́н ве́ку	ĕмĕртеннех.
Столе́тие	çĕр çул.
Встарину́	авал, ĕлĕк.
Ско́ро, бы́стро	хăвăрт, ҫас.
Ме́дленно	васкамасăр, майĕпе, вăрахăн.
Те́мпы	хăвăртлăхсем.
Число́	ҫисла; хисеп, шут.
Янва̀рь *м*	кăрлаҫ уйăхĕ, йанвар.
Февра̂ль *м*	нарăс „ февраль.
Март	пушă „ март.
Апре́ль *м*	ака „ апрел.
Май	çу „ май.
Ию́нь *м*	çĕртме „ ийунь.
Ию́ль *м*	утă „ ийуль.
Август	çурла „ авкуст
Сентябрь *м*	авăн „ çентăпĕр.
Октябрь *м*	йупа „ октăпĕр.
Ноябрь *м*	ҫӳк „ нойапĕр.
Дека́брь *м*	раштав „ теккапĕр.
Пятидне́вка	пилĕк кунлă ерне.
Шестидне́вка	ултă кунлă ерне.
Семидне́вка	çиҫĕ кунлă ерне.

Накану́не	умĕнхи кун; ыран тенĕ кун
Пятиле́тка	пилĕкçуллăх.
Втора́я пятиле́тка	иккĕмĕш пилĕкçуллăх.
План пятиле́тки	пилĕкçуллăх план.
Во́зраст	çитĕнсе çитни, çул хисепĕ.
Годовщи́на	çулталăк тултарнă кун.
Годова́лый	пĕр çулхи, çулталăкри.
Календа́рь *м*	кăлентар; çулталăк кĕнеки.

Как тебя звать? — Есĕ мĕн йатлă? Сколько тебе лет? — Есĕ миçе çулта? Ваша фамилия и отчество? — Сирĕн хушаматупа аçу йаҫĕ? Ты в котором году и в каком месяце родился? — Есĕ хăш çулта тата хăш уйăхра çуралнă? Ты который день болеешь? — Есĕ миçемĕш кун ҫирлетĕн? Который год, как ты женился? — Есĕ авланни миçе çул çитет? В прошлом году наш брат женился на соседке — Пирĕн пиҫҫе пĕлтĕр кӳршĕ хĕрне каҫҫа илҫĕ. У семеро братьев одна сестра? — Çиҫĕ тăванăн пĕр йăмăк? Первую пятилетку мы выполнили в четыре года — Пĕрремĕш пилĕкçуллăха епĕр тăватă çулта тултартăмăр. Такими же успехами мы выполним и вторую пятилетку — Иккĕмĕш пилĕкçуллăха та епĕр çавăн пек ăнăçлăнах пурнăçлатпăр.

Кушанья — Çимелли йапаласем.

Аппети́т	апат çийес килни, апат витни.
Мука́	çăнăх.
Отруби	хывăх, сăсăл.
Крупа́	кĕрпе.
Хлеб	çăкăр.
Коровай (карава́й)	пуçламан çăкăр.
Ко́рка	çăкăр хытти.
Краю́ха	çăкăр сăмси.

Ломо́ть *м*	ҫăкăр ҫĕлĕ.
Усо́к	татăк.
Кро̀шка	тĕпренҫĕк.
Кала̀ч, бу́лка	кулаҫă.
Калаба́шка, си́тный	хăпарту, хăпартлу.
Лепёшка	пашалу.
Блин	йухмалла икерҫĕ, пĕлĕм.
В(о)атру́шка	пӳремеҫĕ, икерҫĕ.
Пиро́г	кукăль.
Кру́глый пиро́г	хуплу.
Пельме́нь *м*	хуран кукли.
Салма̀, лапша́	салма.
Клёцка	ҫăмах.
Похлёбка	йашка, шӳрпе
Щи, щей *ж*	купăста йашки.
Уха̀	пулă йашки.
Суп	улма йашки.
Ка̀ша	пăтă.
Каши́ца	шĕвĕ пăтă.
Кисе́ль *м*	мимĕр, нимĕр.
Мясо	аш, какай.
Са̀ло	выльăх ăш ҫу; йашка ҫу.
Говядина	ĕне ашĕ.
Кони́на	лаша ашĕ.
Баранина	така, сурăх ашĕ.
Свини́на	сысна ашĕ.
Курятина	ҫăх ашĕ.
Яйцо́	ҫăмарта.
Молоко́	сĕт.
Сли́вки *ж*	хăйма.
Смета̀на	йӳҫнĕ хăйма.
Па̀хтанье	уйран.

Ма̀сло	ҫу.
Сли́вочное масло	услам ҫу
Топлёное масло	сив ҫу, шӑратнӑ ҫу.
Ки́слое молоко́	турӑх.
Творог	тӑпӑрҫӑ.
Сыр	ҫӑкӑт.
Колбаса̀	шӑрттан, тултармӑш.
Мёд	пыл.
Конфе́та	конӗфет.
Пряник	пӗремӗк.
Са̀хар	сахӑр.
Соль *ж*	тӑвар.
Пе́рец	пӑрӑҫ.
Хрен	хӗрен.
Дрожжи *ж*	ҫӗпре.
Броже́ние	йӳҫни.
Обще́ственный стол	пӗрле апатланни.
Печь, вари́ть	пӗҫерес.
Жа̀рить	ӑшалас.
Стряпать	апат хатӗрлес.
Кроши́ть	турас.
Ре́зать	касас, пусас.
Снять	илес, антарас.
Положи́ть	хурас
Угоща̀ть	ӗҫтерсе ҫитерес.
Меси́ть	ҫӑрас.
Мешу́	ҫӑрап.
Валять	унас.
Растопи́ть	шӑратас, ирӗлтерес.
Па̀хтать	уйӑран уҫлас.
Обе́д	кӑнтӑрлахи апат.
За̀втрак	ирхи апат.

Ужин	каçхи апат.
Пи́ща	апат, çимĕç.
Проду́кт	апат-çимĕç, пĕçермелли йа-
Мясны́е продукты	аш-пăш пала.
Скоро́мная пища	йур-вар.
Щепо́ть, щепо́тка	ҫĕптĕм.
Пита̀ться	тăранса пурăнас.
Сла̀дкий, вку́сный	тутлă.
Холо́дный	сивĕ; сивĕ апат.
Горячий	вĕри.
Сы́тый	тутă.
Голо́дный	выçă.
Натощак	выçварла, выçă хырăмпа.
Мясозагото́вка	аш-какай хатĕрлевĕ.

Хлеб-соль ешь, правду режь — Çăкăр-тăвар çи, ҫăнне кастар. Теща угощала своего зятя горячими блинами — Хуҫамăшĕ хăйĕн кĕрӳшне вĕри икерҫĕ çитернĕ. Щи да каша — пища наша — Купăста йашкипе пăтă пирĕн апат.

Пионеры и школьники, вы сами должны быть организаторами и контролерами в деле постановки в школах горячих завтраков — Пионерсемпе шкул аҫисем, шкулсенҫе ирсерен вĕри апат çимелле тăвас ĕçе сирĕн хăвăрăн пуçарса йаракансем тата тĕрĕслекенсем пулмалла.

Товарищи колхозники и крестьяне-единоличники, организуйте досрочную сдачу государству по обязательствам: молока, масла, сыра и яиц—этим вы помогаете государству организовать рабочее снабжение и улучшение быта рабочих— Колхоçнĕксемпе йетинолиҫнĕк-хресҫен йулташсем, патшалăха памалли: сĕт, çу, ҫăкăт, тата çăмарта парăма вăхăтҫенех парса татмалла тăвăр. Çпла тунипе есĕр патшалăха рапоҫҫисене тăрантарма, тата вĕсен пурнăçне аванлатма пулăшатăр.

Напитки — Ĕçмеллисем.

Вода́	шыв.
Квас	кăвас, йӳçĕ.
Пи́во, пивцо́	сăра.
Су́сло *ср*	ăсла.
Чай *м*	ҫей.
Сыта̀	шерпет, тутлă шыв.
Кипято́к	вĕренĕ шыв.
Осту́женная вода	вĕретсе сивĕтнĕ шыв.
Кипяти́ть	вĕретес.
Завари́ть	пĕçерес.
Принести́	илсе килес.
Ка́пля	тумлам.
Течь *ж*	йухас, йухни.
Пьяница *м. ж.*	ĕçкĕ, ĕçекен çын.
Пьяный	ӳсĕр.
Тре́звый	урă.

По утрам мы пьем чай с молоком — Ирсерен епĕр сĕтпе ҫей ĕçетпĕр. Вскипяти воду и завари чай — Шыв вĕрет те, ҫей пĕçер. Сноха наша сегодня сварила щи — Пирĕн инке пайан купăста йашки пĕçерҫĕ. Сам пьет, людей за пьянство бьет — Хăй ĕçет, çынна ĕçнĕшĕн хĕнет. В каждой школе должна быть остуженная вода — Кашни шкулта вĕретсе сивĕтнĕ шыв пулмалла.

Одежда — Тумтир.

Бельё *ср*	кĕпейĕм
Руба́ха, руба̀шка	кĕпе.
Сорочка	айалтан тăхăнмалли кĕпе.
Штаны́, кальсо̀ны *м*	йĕм.
Шарова̀ры *ж мн*	шăлавар

Фуфа̀йка	ӑшӑ кепе.
Пла̀тье	хӗрарӑмсен çийелтен тӑхӑнакан вӑрӑм кӗпе.
Ко̀фта	кофтӑ, кӗске хӗрарӑм кӗпи.
Сарафа́н	сараппан.
Кафта́н	сӑхман.
Поддёвка	халат, çӳхе сӑхман.
Шу́ба	кӗрӗк.
Пальто́ *ср*	паљтто, пӗрмеҫесӗр тумтир.
Пиджа́к	пиншак.
Брю́ки *ж мн*	пру́кки, шӑлавар.
Чапа̀н	аçам, ҫаплан.
Тулу́п	тӑлӑп.
Ша̀пка, колпа̀к	çӗлӗк, калпак.
Фура̀жка, карту́з	картус.
Ке́пи, ке́пка	кепкӑ, лапҫӑк картус.
Шляпа	шлепке.
Шарф, кашне́	шарӑх.
Га̀лстук	калстӑк; мӑй çыххи.
Сапо́г	атӑ.
Щибле́ты	арçын пушмакӗ.
Башма́к, боти́нка	пушмак.
Ва̀ленка	çӑматӑ, кӑçатӑ.
Кало̀ша (гало̀ша)	калуш.
Ла́поть *м*	çӑпата.
Бахи́ла	пахилкке, сӑран ҫӑлха.
Ону́ча	уратӑли.
Портянка	пиртӑла.
Чуло́к	ҫӑлха.
Носо́к	ҫӑлхапуçӗ.
Ва́режка	алшиш, алса ӑшӗ.
Перча̀тка	пӳрнеллӗ алщищ.

Рукави́ца	алсатулĕ.
Во́рот, воротни́к	çуха, çухави.
Подо́л, по́лы	аркă.
Карма̀н	кĕсйе, кăсйа.
Карма̀шек	пĕҫĕк кĕсйе.
Подкла̀тка	аçлăк; тумтир ăш йенĕ.
Пояс, поясо̀к	пиççиххи.
Куша́к	тумтир çинҫен çыхакан пиçиххи
Реме́нь *м*	ҫĕн; ҫĕн пиçиххи.
Фа́ртук	ҫĕрçитти.
Запо́н	саппан, саппун.
Плато̀к	тутăр.
Шаль *ж*	пысăк тутăр.
Косы́нка	виç кĕтеслĕ тутăр.
Полоте́нце	алшăлли, питшăлли.
Ска̀терть *ж*	сĕтел çитти, йейме.
Занаве́ска	ҫаршав.
Посте́ль *ж*	çывăракан вырăн.
Пери́на	тӳшек.
Матра́ц	курăс, хĕлĕх йе улăм тӳшек.
Поду́шка	çытар, минтер.
Одеяло	утиал, витĕнмелли.
Простыня *ж*	тӳшек çитти.
На̀воло̀чка	çытар, минтер пиҫĕ.
Во́йлок	кĕççе.
Холст	пир.
Полотно̀	катам пир, çӳхе пир.
Си́тец	çитсă.
Сукно̀	тăла, пустав.
Шёлк	пурçăн.
Тесьма̀	хăйу; йĕсме.

Кру́жево	ҫӑнтӑр, ҫӗнтӗр, шӑтӑкла.
Вы́шивка, узо́р	тӗрӗ.
Запла̀тка	саплӑк.
Ни́тка	ҫип.
Иго̀лка	йӗп.
Но́жницы *ж*	хаҫӑ.
Шов, рубе́ц	ҫӗвӗ, пӳкем.
Узел	тӗвӗ, ҫыхӑ.
Очки́	куҫлӑх.
Футляр	йӗнӗ; йапала усрамаллиарҫа, сунтӑх.
Кольцо́	ҫӗрӗ; ункӑ.
Пе́рстень *м*	куҫлӑ ҫӗрӗ.
Се́рьга	хӑлха алки.
Брасле́т	алӑ сули.
Бу́сы	шӑрҫа.
Ожере́лье	мӑйа, мӑй ҫыххи.
Пу́говица	тӳмме, тӳме.
Крючёк	тӑха, каптӑрма; ҫеклӗ.
Ва́кса	вакӑс, атӑ тасатмалли маҫ.
Шить	ҫӗлес.
Гла̀дить	йакатас; пуҫран шӑлас.
Наде́ть	тӑхӑнас.
Обува̀ться	ура сырас, тӑхӑнас.
Разу́ться	ура салтас, хывас.
Ски́нуть, снять	хывас.
Застегну́ть	тӳммелес, йӑллас.
Расстегну́ть	вӗҫерес.
Мыть	ҫӑвас.
Стира̀ть	ухас.
Полоска̀ть	ҫӳхес, ҫӳкес.
Мара̀ть, па̀чкать	варалас, лапӑртас.

Ткать	тĕртес.
Прясть	арлас.
Вяза́ть	çыхас.
Заплати́ть	саплăк саплас; тӳлес.
Валять	йăвалас.
Класть	хурас.
Потерять	çухатас, çĕтерес.
Заказа̀ть	тума парас.
Ме́рить	виçес.
Подпоясываться	пиçиххи çыхас.
Нараспа̀шку	йӳле, йӳле вĕççĕн; пиçиххи çыхмаса̀р, тӳмелемесĕр.
Вышива̀ть	тĕрлес.
Чума́зый	хура, вараланнă, тирпейсĕр

Я сошью для себя белую рубашку — Епĕ хама ваҫҫ шурă кĕпе çĕлетĕп. Отец заказал портному для сестры шубу- Аппана ваҫҫи атте çĕвĕçе кĕрĕк çĕлеме паҫĕ. Сноха наш в пятницу стирала белье, а в субботу сходила полоскать- Пирĕн инке ернекун кĕпейĕм ухрĕ, шăматкун ҫӳкесе килҫ Дедушка плетет лапти, бабушка вяжет чулки — Асатте ç пата тăваҭ, асанне ҫăлха çыхаҭ. Крестьяне летом ход в лаптях, а зимою в валенках — Хресҫенсем çулла çăп тапа çӳреççĕ, хĕлле çăматăпа. Эта вышивка вышита оче красиво — Ку тĕрре пит хитре тĕрленĕ. Надень шубу, з стегни пуговицы и подпоясывайся кушаком — Кĕрĕк тăх та, тӳмӳсене тӳмелесе пиçиххи çых. Я закажу себе н вые сапоги — Епĕ хам ваҫҫи çĕнĕ атă çĕлеме паратăп.

Дом — Килçурт.

Дом	çурт, кил, çуртйĕр.
Домо́й	киле, килелле.
Изба̀	пӳрт.

Ха́та	пĕҫĕк пӳрт.
Жили́ще	пурӑнмалли çурт, вырӑн.
Хи́жина	наҫар пĕҫĕк пӳрт.
Фундамент, основа́	никĕс, тĕп.
Этаж	хут, çуртсен хутлӑхĕ.
Завалина	пӳрт айаккине купалани.
Дверь *ж*	алӑк.
Окно́	ҫӳреҫе, кантӑк.
Око́нце, око́шечко	пĕҫĕк ҫӳреҫе.
Фо́ртка, фо́рточка	ҫӳреҫере уçӑлакан пĕҫĕк
Печь, пе́чка	кӑмака куç.
Очаг	вуҫах.
Вью́шка	йушкӑ.
Шесто́к	кӑмака умĕ.
Пристýпок	кӑмака ҫĕрçийĕ.
Печýрка	кӑмака шӑтӑкĕ.
Комната	пӳлĕм.
Кýхня, столо́вая	кухӈӑ; апат пĕçермелли пӳлĕм.
Чула́н	ҫӑлан, пӳлĕм.
Пол	урай.
Подпо́лье	тĕпсакай.
Ла́вка	тӑрӑх сак.
На́ры *ж мн*	урлӑ сак, путмар.
Поднары	сакайĕ.
Полати *ж мн*	сентĕре, полаттти.
Угол	кĕтес.
Стена́	çтена.
Се́ни *ж мн*	пӑлтӑр, çенĕк, пӳртумĕ.
Крыльцо́	крилтса.
Бревно́	пĕрене.
Вене́ц	йĕрке, йӳн.

Перекла́дина	кашта.
Ма̀тица	маҫҫа кашти.
Потоло́к	маҫҫа.
Поро́г	алăк айĕ.
Подволо́ка	маҫҫа çийĕ.
Стропи́ла	такан.
Карни́з	карнис.
Кры́ша	çурт çийĕ.
Чердà к	ҫартак; маҫҫа çинҫи пулĕм.
Конёк	çурт тӳпийĕ.
Крюк	çеклĕ.
Трубà	мăрйе, тăрпа.
Косяк	ҫӳреҫе йанахĕ.
Подоко́нник	ҫӳреҫе айал йанахĕ.
Стекло̀	кĕленҫе, кантăк.
Ста̀вня	ҫӳреҫе хуппи.
Пе́тля, шарни́р	тăпса, петле.
Мох	мăк.
Кошмà	çӳхе кĕççе.
Па́кля, куде́ль *ж*	çурт мăкламалли сӳс.
Доскà	хăма.
Тёс, теси́на	ҫус хăма, çӳхе хăма.
Доще́чка	хăма татăкĕ.
Дрань	тĕренҫе, ҫĕренҫе.
Кирпи́ч	кирпĕҫ.
Черепи́ца	ҫереппитсă; тăмран, йе цементран тунă çуртçи витмелли пĕҫĕк хăмасем.
Ле́стница	пусма, ҫикмек.
Ступе́нька	картлашка.
Гости́ница	хăна çурҫĕ, выртма йаракан çурт.
Кварти́ра	хваттер.

Общежи́тие	пĕрле пурăнмалли хваттер.
Ватерклозет	сахвут,тула гухмалли выран.
Кварти́рная пла́та	хваттер укçи.
Квартира́нт	хваттерте пурнакан.
Стро́ить	çурт тăвас.
Настила́ть	сарас.
Тре́скаться	çурăлас.
Щель *ж*	хушăк, çурăк.
Сде́лать	тăвас.
Вставлять	кӳртсе лартас.
Закрыва́ть	хупас.
Закрыва́ться	хупăнас.
Наступа́ть	пусас.
Вход	кĕни, кĕмелли (алăк).
Вы́ход	тухни, тухмалли.
Чи́стый	таса.
Грязный	вараланҫăк, таса мар.
Просто́рный, обши́рный	ирĕк, аслă, сарлака.
Све́тлый	çутă.
Лу́чше	лайăхрах, авантарах.
Ху́же	усалтарах, наҫартарах.
Стро́ить	çурт тăвас, çурт лартас.
Вы́строить	туса пĕтерес,çурт туса лартас.

Я иду домой—Епĕ киле кайатăп. Мы вдвоем возвращались домой—Епĕр иккĕн киле таврăнаттăмăр. Кройте крыши черепицей—Çурт çийĕсене ҫереппитсăпа витĕр.

Плотники строят избу из бревен—Пӳрте платниксем пĕренесенҫен тăваççĕ. Белье шьют из белого холста—Кĕпейĕме шурă пиртен çĕлеççĕ. Пол настилают из досок—Урайа хăмасемпе сараççĕ. Не наступай на порог!—Алăк айĕ çине ан пус!

Вещи в доме—Пӳртри йапаласем.

Стол	сӗтел
Стул	тайанса лармалли тенкел.
Табуре́т(-тка) *м*	пукан.
Скаме́йка, скамья	вӑрӑм тенкел.
Крова́ть, ко́йка *ж*	кӑраваҫ.
Шкаф	шкап.
Комо́д	сунтӑх-шкап.
Сунду́к	арҫа.
Ла́мпа	ламппӑ.
Чемода́н	ҫӑматан.
Свеча́, све́чка	ҫурта.
По́лка	сентӗре, хӑма.
Этаже́рка	хутлӑ сентӗре.
Зе́ркало	куҫкӗски, тӗкӗр.
Карти́на	карттин, ӳкерҫӗк.
Портре́т	сӑн ӳкерҫӗк.
Часы́ *м*	сехет, ҫасси.
Отрывно́й календа́рь (чи́сленник)	кашни кун татмалли кӑлентар.
Мы́ло	супӑҥ.
Умыва́льник, рукомо́йник	пит ҫумалли.
Лаха́нь и лоха́нь *ж*	лаххан.
Плева́льница	сурмалли выра́н, йапала.
Ого́нь *м*	вут.
Пла́мя *ср*	ҫулӑм.
Искра	хӗлхем.
Жар	кӑвар.
Уголь *м*	кӑмрӑк.
Зола́	кӗл.
Са́жа	хӑрӑм.

Дым	тӗтӗм.
Уга́р, чад	сӗрӗм, шӑршӑ, тӗтӗм.
Спи́чка	шӑрпӑк, спиҫкӑ.
Спи́чечница	спиҫкӑ коропки.
Лучи́на	хӑйӑ.
Щепка	турпас.
Стру́жка	сава турпасӗ.
Дрова̀ *мн ср*	вутӑ.
Поле́но, плàха	вутсыппи.
Головёшка	вутпуççи.
Засло́нка	питлӗх.
Кочерга̀	турҫӑка.
Помело́	милке.
Ухва́т	ухват.
Сковорода́	çатма.
Сковоро́дник	çатмаври.
Горшо́к	ҫӳ́лмек, тӑм куршак.
Чугу́н	ҫукун, куршак.
Котёл	хуран.
Ведро́	витре.
Ушáт	шетник.
Ка́дка, каду́шка	катка, касмӑк.
Бак	шыв тытмалли катка.
Бо́чка	пиҫке.
Коромы́сло	шыв кӗвенти, картлӑ кӗвенте;
Ко́роб	ырça. тараса.
Ларь *м*	ларйе, ырça, çӑнӑх арҫи.
Самова̀р	сӑмавар.
Чàйник	ҫейник.
Ча́йная ча̀шка	ҫей ҫашки, курки.
Стака́н	стаккан.
Кру́жка	авӑрлӑ стаккан, крушкӑ.

Подно̀с	потнăс; йăтса пымалли.
Са́харница	сахăр хумалли.
Ча̀шка	ҫашкă.
Таре́лка	турилкке.
Пло̀шка	плашка, тăм ҫатма.
Блю́дечко	пĕҫĕкçĕ тиркĕ.
Ло́жка	кашăк.
Поло́вник	ҫăпала, хуран ҫăпали.
Ви́лка	вилккă.
Ко́вш	курка, алтăр.
Воро́нка	варанкка, варинкке, семетл
Кувши́н	кăкшăм.
Ба́нка	кĕленҫе, шăвăҫ йе тăм савă
Соло́нка	тăвар суланҫи,тăвар хумал
Кружо́к	ывăс, ҫавра ывăс.
Квашня *ж*	кăвас ҫĕресĕ.
Коры́то	вăлашка, вулашка.
Коло́да	кункăра.
Решето́	ала.
Си́то	вĕт ала, хĕлĕх ала.
Лото́к, сово́к	латук, ăскăҫă.
Фона̀рь *м*	хунар.
Ска̀лка	йĕтĕр.
Нож, но̀жик	ҫĕҫĕ.
Складене́ц (нож)	пекĕ, хуҫмалла ҫĕҫĕ.
Коса̀рь	кусар.
Щипцы́ *м мн*	хĕскĕҫĕ.
Ве́ник	милĕк, милкĕ.
Метла̀	шăпăр.
Щётка	шуткă, шҫоткă.
Начёвка	такана.
Ва́нна	тарăн вăлашка.

Колыбе́ль,лю́лька	сăпка.
Ши́ло	аптăр, аптăри.
Жига̀ло	пăшатан.
Кочеды́к	шĕшлĕ.
Коло́дка	калăп.
Расчёска,гре́бень	тура.
Тру́бка	ҫĕлĕм.
Огни́во	ҫулу.
Креме́нь *м*	вутҫулĕ.
Прялка	арламалли урапа.
До́нце	кĕнҫелеҫҫи.
Веретено̀	йĕке.
Мотови́ло	хутăр йăвăҫҫи.
Во́робы	йарăм йăвăҫҫи, йармуҫҫи.
Снова̀лки	сӳрекке, кумкăҫă.
Ска̀льница	хултăрҫă.
Вью́шка	кăшкар.
Це́вка	ҫĕрĕ.
Бёрдо	хĕҫ.
Ни́четки	кĕр.
Челно́к	ăса
Со́р	ҫӳпĕ.
Пыль *ж*	тусан.
Паути́на	ерешмен карти.
Тенёта	таната; ерешмен карти.
Барахло̀, хлам	кирлĕ-кирлĕ мар йапала.
Помо́и *м мн*	măшкăлтăк шыв.
Плева́ть	сурас.
Мести́	шăлас.
Сон	ăйхă; тĕлĕк.
Спать	ҫывăрас.
Вить	йавас.

Плести́	хуçас (çăпата тăвас); çыхас.
Точи́ть	хăйрас.
Востри́ть	çивĕҫĕлес.
Излома́ть	хуçас, çĕмĕрес.
Туши́ть	сӳ́нтерес.
Ста́вить	лартас.
Вынима́ть	кăларас.
Затопи́ть	хутса йарас.
Но́вый	çĕнĕ.
Ста̀рый	кивĕ.
Подде́ржанный	ĕçре пулнă, кивĕ йапала.
Деревянный	йăвăç; йăвăçран тунăскер.

Сноха метет пол веником—Инке урайне милĕкпе шăлать. Дедушка плетет лапти кочедыком—Асатте шĕшлĕпе çăпата тăваҫ. Суп едят ложкой—Шӳ́рпене кашăкпа çийеççĕ. Огонь тушат водой—Вута шывпа сӳ́нтереççĕ. Сноха наша ежене дельно моет в избе пол—Пирĕн инке кашни ернере пӳ́р урайне çăваҫ. Зимою женщины прядут пряжу, а весной ткут холсты—Хĕрарăмсем хĕлле кĕҫеле арлаççĕ, çуркунне пир тĕртеççĕ.

Части предмета—Йапала пайĕсем.

Предме́т, вещь	йапала.
Часть, до́ля *ж*	пай, валĕ, тӳ́пе.
Мелюзга́	вĕт-шакăр; пит вĕтĕ йапала.
Атом	аттăм; йапалан „вакланми" [пĕҫĕк пайĕ.
Отре́зок	татăк.
Це́лое	пĕтĕм, пĕтĕм йапала.
Кусо́к, обло̀мок	катăк, татăк.
Пове́рхность	çийĕ.
Пло́скость	тикĕс çи, лаптакăшĕ.

Верх	çи, тăрри.
Низ	ай.
Дно	тĕп.
Бок, сторона́	айăк, йен.
Пере́д	ум, мал.
Зад	кай, хыç.
Вну́тренность	ăш, шал йенĕ.
Нару́жность	тулашĕ.
Центр	варри, тĕп.
Расстояние, промежу́ток	хушă, хушши.
Направле́ние	йен, майлă.
Ли́ния *ж*	йĕр.
Нача́ло	пуçламăшĕ.
Коне́ц	вĕçĕ.
Дотла́	пĕтĕмпех, тĕппипех.
Середи́на	вăта çĕрĕ.
Край	йен, хĕрри.
Объём, величина́	пысăккăшĕ, аслăшĕ.
Вмести́мость	шăнăçтару, вырнаçăш.
Ряд	йĕрке, ĕрет.
Слой *м*	си, сăй, хутлăм.
Ма̀сса	массă; питĕ нумай, темĕн ҫухлĕ.
Длина̀	тăршшĕ, вăрăмĕшĕ.
Ширина́	сарлакăшĕ, урлăшĕ.
Вышина́	çӳ́ллĕшĕ.
Глубина́	тарăнăшĕ.
Толщина́	хулăнăшĕ, таҫкăшĕ.

Два кольца, два конца, а посредине гвоздик (ножницы)— Ікĕ ункă, икĕ вĕç, варр инҫе пĕҫĕк пăта (хаҫă). От нас до

вас большое расстояние—Пирĕнтен сирĕн пата пысăк хушă. Рядовой посев—Ĕретпе акни. Эта вещь не цельная, а она стоит из нескольких частей—Ку йапала пĕтĕмлĕ мар, темиçе пайран пулса тăраť. Эта дорога идет около леса—Ку çул вăрман çумĕнҫен кайаť.

Верхушка дерева—Йăвăç тăрри. Дно кадушки выпало—Катка тĕпĕ тухса ӳкнĕ. В том краю—Çав йенҫе. Шагай по средине дороги!—Çул варрипе ут!

Строения и вещи на дворе—Килкартинҫи çуртсемпе йапаласем.

Хозя́йство	хуçалăх; çуртйĕр; пурлăх
Се́льское хозя́йство	йалхуçалăх. тытни.
Двор	килкарти, карташĕ.
Воро́та	хапха.
Кали́тка	кĕçĕн алăк, калитке.
Амба̀р, клеть	кĕлет, ампар, хампар.
Закро́м, сусе́к	пӳлме, пура.
Коню́шня *ж*	лаша вити.
Коро́вник	ĕне вити.
Телятник	пăру вити.
Свинà рник	сысна вити.
Крольча́тник	кролĕк вити, ҫитлĕхĕ.
Хлев	карта.
Стòйло	выльăх тăракан вите.
Сарà й, по́веть	лупас, сарай.
Се́нница	аслăк.
Ясли *ж*	сырăш.
Дровяни́к	вут лупасĕ, вут сарайĕ.
По́греб	нӳхреп.
По́гребница	нӳхрепçи.
Курятник	ҫăх вити.

Шест	кашта.
Ба́ня *ж*	мунҫа.
Предба́нник	мунҫа умĕ.
Ка́менка	мунҫа ҫулĕ.
Колоде́зь, коло́дец	ҫăл, пусă.
Бадья *ж*	ҫăл витри.
Зобня	супне.
Забо́р	хӳме, сапур.
Багро́р	пакур, тимĕр çеклĕ.
Подпо́рка	тĕкĕ.
Частоко́л, тын	ăракатка, тĕкме, шалҫа
Прясло	вĕрлĕк. карта.
Плете́нь	çатан, çатан карта.
Кол, ко́лышка	шалçа; йăвăç пăта.
Соломоре́зка	улăм турамалли.
Хворо́ст	çапă.
Навоз	тислĕк, навус.
Моло́ть	авăртас.
Мы́ться	çăвăнас.
Па́риться	çапăнас.
Убра́ть	илсе кайас, тасатас.
Собира́ть	пухас.
Загороди́ть	пӳлес, картлас, карта тытас.
Че́рпать	ăсас, ăсса илес.
Име́ть	пур, пурлă пулас.
Находи́ться	пурăн, пул; ывăнаҫҫен çӳрес.
Стоять	тăрас.
Стои́т	тăраҳ, (пӳрт лараҳ).
Сто́ит	тăраҳ; вăл çав хак тăраҳ.
Сто́имость	хаклăх.
Сиди́т	лараҳ.
Лежи́т	выртаҳ.
Лежа́ть	выртас.

Коллекти́в	пĕрлешӳ, ушкăн, коллекти
Коллекти́вное хозя́йство; колхоз	колхос; пĕрлешӳлĕ хуçалă
Колхо̀зник	колхоçнĕк; колхос çынни.
Единоли́чник	уйрăм хуçалăх тытакан.
Коллективиза́ция	пĕрлешӳллĕ хуçалăха куçн
Сплошна́я коллективиза́ция	талкăшпе колхоса куçни.
Колхо́зное движение	колхос йухăмĕ.
Колхо́зное строи́тельство	колхос ĕçĕсене туни.
Совхо̀з	совет хуçалăхĕ; йалхуçалă ри сотсиалисăмла хуçалă
Комму́на	комунă; пĕрле ĕçлесе тупа кан йапаласемпе пĕрле у курса пурăнакан ушкăн.
С.-х. комму́на	йалхуçалăх комунĕ.
Комуна́р	комунă ҫленĕ.
С.-х. арте́ль	йалхуçалăх ерт(т)елĕ.
С.-х. това̀рищество	йалхуçалăх йулташлăхĕ.
С.-х. произво́дственное товарищество	йалхуçалăх йапалисене ту хатĕрлекен йулташлăх.
Правле́ние колхо́за	колхос правленийĕ, тытăм
Председатель колхоза	колхос претçетаттĕлĕ.
Заве́дующий хозя́йством, завхо́з	савхос; хуçалăха пăхаканĕ
Тра̀ктор	трактăр; çĕр ĕçне ĕçлемел машшин.

Машино-тра̀кторная ста́нция (МТС)	машшинпа трактăр станцийĕ.
Шко̀ла	шкул, вĕренмелли çурт.
Шко́ла колхо̀зной молодёжи	колхос çамрăкĕсен шкулĕ.
Молодо́й колхо́зник	çамрăк колхоçнĕк.
Кула́к	кулак; ĕçхалăхне пусмăрласа пуйнă çын; алҫăмăрĕ.
Класс кула́чества	кулаксен класĕ.
Коллекти́вный труд	пĕрлешӳллĕ ĕç.
Коллективный до́говор	ушкăнлă килĕшӳ.
Распределе́ние труда́	ĕçе уйăрса пани.
Уста̀в	устав; ушкăн ĕç йĕркисем, тивĕçлĕхĕсем, ĕмĕҫĕсем çинҫен çырнă хут.
Фонд	тĕпĕ, никĕсĕ; пĕр-пĕр ĕç валҫҫи йатарласа уйăрса хунă укçа йе йапала.
Недели́мый фонд	уйăрма йураман фонт.
Валово́й дохо́д	пĕтĕм тупăш.
Чи́стый дохо̀д	таса тупăш.
Распределе́ние урожа̀я	тырпулла уйăрни, валеçни.
Совеща́ние	канашлу, канашлани.
Произво́дственное совеща́ние	происвотствă канашлăвĕ.
Брига́да	прикатă; пĕр-пĕр ĕçе ĕçлеме, тĕпҫеме, йе т. ыт. ĕç тума уйăрнă ушкăн.

Бригади́р	прикатăри çын; прикатăн йертсе пыракан çын.
Обобществлённый скот	пĕрлештернĕ выљăх-ђĕрл
Ско́тный двор	выљăх карти, выљăх вит
Водяна́я ме́льница	шыв арманĕ.
Парови́к, парова́я ме́льница	пăс арманĕ.
Ветрянка, ветряна́я ме́льница	çил арманĕ.
Ко̀нная ме́льница	утлă арман.
Обди́рка	кĕрпе арманĕ.
Жёрнов (жо́рнов)	арман ђулĕ.
Шерстобо́йка	çăм арманĕ.
Ликвида́ция	пĕтерни, тĕп туни.
Ликвиди́ровать, уничтожа́ть	пĕтерес, тĕп тăвас.

Наш колхоз организовался в конце 1929 года—П колхо́с 1929-мĕш çул вĕçĕнђе пуçланђĕ. Туда вошли батраки, бедняки и много середняков нашей деревни— та пирĕн йалти пур патраксемпе ђухăнсем, тата вăтам х ђенсем те нумай кĕђĕç. Кулаков в колхоз не принима Кулаксене колхоса илмеççĕ. Теперь в колхозе всего 59 зяйств, с общим числом 240 едоков—Халĕ колхосра пĕ пе 59 хуçалăх, пурĕ 240 йетак. Колхоз с каждым днем стет и укрепляется—Колхос кунран кун ўссе çирĕпле пыраť. Всем селом в колхоз—Пĕтĕм йалпа колхоса.

Батраки, бедняки и крестьяне середняки,—лицом к вертывающейся коллективизации!—Патраксемпе ђухăн тата вăтам хресђенсем,—сарăлса пыракан колхоссен ытларах хутшăнăр!

Животные—Выӆӑх-ҫӗрлӗхсем.

Скот, скоти́на	выӆӑх.
Саме́ц	аҫа, аҫа выӆӑх.
Са́мка, ма̀тка	ама, ама выӆӑх.
Ло́шадь *ж*	лаша, ут.
Конь *м*	ут, лаша; урхамах.
Ме́рин	кастарнӑ лаша.
Жеребе́ц	ӑйӑр.
Кобы́ла	кӗсре.
Жеребёнок	ҫыха.
Стригу́н	йупах ҫыха.
Коро́ва	ӗне
Бык, вол	вӑкӑр.
Тёлка	тына.
Телёнок	пӑру.
Коза̀	каҕака.
Козёл	каҕтаки, каҕака таки.
Козлёнок	каҕака путекки.
Козлята	каҕака путеккисем.
Овца̀	сурӑх.
Бара́н	така.
Ярка	путек сурӑх, ҫӑвӑр сурӑх.
Ягнёнок	путек.
Свинья *ж*	сысна.
Бо́ров	сысна ҫи.
Поросёнок	сысна ҫури.
Поросята	сысна ҫурисем.
Верблю́д	тӗве.
Осёл	ашак.
Осли́ца	ама ашак.
Соба́ка	йӑтӑ, йытӑ.

Кобе́ль *м*	аҫа йӑтӑ.
Щено́к, кутёнок	йӑт ҫури.
Ко́шка	кушак.
Кот	аҫа кушак.
Котёнок	кушак ҫури.
Кро́лик	кролӗк, сайка.
Последыш	асси, имшер, наҕар.
Гри́ва	ҫилхе.
Вы́мя *ср*	ҫилӗ.
Гру́дь *ж*	ӑмра, (кӑкӑр).
Хвост	хӳре.
Рог	мӑйрака.
Копы́то	выльӑх ҕӗрни.
Лоды́га, лоды́жка	пакӑлҕак шӑмми.
Шерсть *ж*	ҫӑм.
Ко́жа	туман тир, сӑран.
Шку́ра, овчи́на	сурӑх тирӗ.
Щети́на	шӑрт.
Масть, цвет	тӗс.
Гнедо́й	турӑ (лаша тӗсӗ).
Ры́жий	ҫӳрен.
Седо́й	кӑвак, шурӑ.
Ворона́й	хура (лаша тӗсӗ).
Си́вый; голубо́й	кӑвак.
Савра́сый	хӑла, сарӑ.
Ча́лый	пурлӑ, пӑвӑрлӑ.
Буланый	ҕуптар.
Пе́гий	ула.
Бу́рый	хӑмӑр.
Чёрный, чёрная	хура.
Ту́чный, жи́рный	самӑр, мӑнтӑр.
То́щий, худо́й	ырхан,наҕар.

Рога́тый	мăйракаллă.
Комо́лый	мăкла, мăйракасăр.
Бодли́вый	сĕкекен, тĕкекен.
Сте́льный	пăрулла, пĕтĕ.
Яловый	хĕсĕр.
Кастра́ция	кастарни.
Мохна̀тый	çăмламас, çăмлă.
Го̀лый	çара.
Ку́цый	хӳресĕр;татăкхӳреллĕ, пукрис.
Мешка́тный,вялый	ҫуман, лӳппер.
С но́ровом	ҫăхăмçă, ҫăхăмлакан.
Ржёт	кĕçенет.
Ста́до	кĕтӳ.
Вы́гон, па́стбище	кĕтӳ çӳремели, кĕтекен вырăн.
Толо̀ка (потрава)	выльăх таптанă çĕр.
Корм	выльăх апаҫĕ.
Фура́ж	лаша апаҫĕ.
Сило̀с	çилос, йӳçĕтнĕ выльăх апаҫĕ.
Сто́йлище, та́бор	тапăр.
Водопо̀й	шăвармаллн вырăн.
Свино-това́рная ферма—СТФ	таварлă сысна ферми.
Моло́чно-това̀рная ферма—МТФ	таварлă сĕт ферми.
Ско́тник	выльăх пăхакан.
Свина́рь	сысна пăхакан.
Отпира̀ть, отворять	уçас.
Запира́ть	питĕрес.
Затворять	хупас.
Запряга́ть	кӳлес.
Пра́вить	тытса пырас.

Верхо́м	йулан утпа, утланса.
Корми́ть	тăрантарас, ситерес.
Вы́кормить	ҫĕртес, мăнтăрлатас.
Соса́ть	ĕмес.
Дои́ть	сăвас; ĕне сăвас.
Гна́ть	хăвалас.
Пасти́	пăхас, кĕтӳ кĕтес.
Лови́ть, пойма́ть	тытас.
Кра́сться	сыхланса, вăрттăн пырас.
Привяза́ть	кăкарас.
Порва́ться	татăлас.
Привыка́ть	хăнăхас, йавăҫас.
Куса́ться	ҫыртас.
Цара́паться	ҫăрмалас.
Ла́зить	упаленсе улăхас.
Мыча́ть	мĕкĕрес.
Пища́ть	ҫиклетес.
Мяу́кать	кушак пек макăрас.
Ла́ять	вĕрес (йăтă).

Собаки привыкают к человеку скоро—Йăтăсем ҫынна ҫ
йавăҫаççĕ. Гони телят к водопою!—Пăрусене шăварма илс
кай! Я привяжу козу к пряслу—Каҫакана епĕ вĕрлĕк сум
кăкаратăп. Пастух пасет большое стадо коров и овец—Кĕ
тӳҫĕ ĕнесемпе сурăхсен пысăк кĕтӳне кĕтет. У каждого и
этих крестьян-колхозников есть по одной корове, а лош
ди обобществлены в колхоз — Ҫак колхоҫнĕк - хресҫенсе
кашниннех пĕрер ĕне пур, лашасене колхоса пĕрлештернĕ
Борьба за сохранение скотского молодняка—важнейше
звено хозяйственного укрепления животноводческой ко
хозной фермы—Ҫамрăк выльăха усрама хăварма кĕреш
вăл, колхоссенҫи таварлă выльăх фермăсене тĕреклетме

кирли пулса тăраҫ. Боритесь за правильное содержание, кормление и уход за свиньями—Сыснасене тĕрĕс усрама, тăрантарма, тата пĕлсе пăхма вĕренессишĕн кĕрешĕр. В нашем колхозе в это лето выстроили телятник—Пирĕн колхосра çак çура пăру вити турĕç.

Домашние птицы—Килти кайăксем.

Пти́ца	кайăк-кĕшĕк, вĕçен кайăк.
Птицево́дство	кайăк-кĕшĕк усрасси.
Птицево́дственное хозя́йство	кайăк-кĕшĕк хуçалăхĕ.
Гнездо́	йăва.
Инкуба́тор	машшинпа ҫĕп кăларакан
Насе́дка	ҫĕпамăш. йăва.
Гусь *м*	хур.
Гусы́ня	ама хур.
Гуса́к	аҫа хур.
Гусёнок	хур ҫĕппи.
Утка	кăвакал.
Се́лезень *м*	кăвакал аҫи.
Утёнок	кăвакал ҫĕппи.
Инде́йка, пы́рка	кăркка.
Индю́к, пы́рин	кăркка аҫи
Индю́шонок	кăркка ҫĕппи.
Ку́рица	ҫăхă.
Пету́х	автан.
Каплу́н	кастарнă автан.
Цыплёнок	ҫăх ҫĕппи.
Болту́н	путланнă çăмарта.
Го́лубь *м*	кăвакарҫăн, кулҫки.
Воробе́й *м*	çерçи, салакайăк.
Зоб	пĕсехе, пĕсеке.

Желу́док птиц	пакарта.
Ко̀готь *м*	йăтă, кушак, кайăк ҫĕрни.
Клюв	кайăк сăмси.
Перо́	тĕк; хур шăмми.
Пух	мамăк.
Крыло́	ҫунат.
Кло́ва̀ка	ҫăх кутани.
Щипа́ться	сăхас.
Дра́ться	ҫапăҫас.
Нести́	йăтса пырас; ҫăмарта тăвас.
Стере́чь	сыхлас.
Пропа́сть	ҫухалас, ҫĕтес.
Пла́вать, плыть	ишес.
Нырять	ҫăмас.
Лета́ть	вĕҫес.
Куда́хтать, клохта́ть	кăтаклас, кăтиклес.
Чири́кать	ҫĕриклетес, ҫăкăлтатас.

Гусак щиплется с индюком—Хураҫипе кăркка аҫи ҫапăҫаççĕ. Белые гуси с маленькими гусятами плавают—Шурă хурсем пĕҫĕк ҫĕпписемпе ишсе çӳреççĕ. Курица перестала нести яйца—Ҫăхă ҫăмарта тума пăрахрĕ. Воробей чирикает на заборе перед домом—Пӳрт уменҫи хӳме çинҫе çерçи ҫĕриклетет. С курами ложиться, с петухами вставать—Ҫăхсемпе вырtса автансемпе тăрас.

Товарищи колхозники, разводите кроликов—Колхоҫнĕк йул ташсем, кролĕксем усрама пуҫлăр.

Сбруя и орудия—Лаша тавращĕсем.

Теле́га	урапа.
Тарантáс	ҫатан урапа.

Оглóбля *ж*	турта.
Ось *ж*	тӗнӗл.
Колесо́	урапа кусатӑранӗ.
Сердéчник	çертешник.
Чекá, чекýшка	урапа пӑти.
Тяж	тевӗрш.
Кóзлы *ж мн*	ларкӑç, ларҫӑк.
Кибúтка	кӳме.
Сáни *ж мн*	çуна.
Салàзки *ж мн*	çунашка, пӗҫӗк çуна.
Дрóвни *ж мн*	çара çуна.
Фурмáн	кӑрман.
Плуг	акапуç, плук.
Соха́	сухапуç.
Борона́	сӳре.
Сошни́к	плук тимӗрӗ.
Хому́т	сӳсмен, хӑмӑт.
Подхому́тник	пӗвен.
Гуж	çӳсмен, хӑмӑт пӑйавӗ.
Супòнь	ҫӳлӗк.
Дугá	пӗкӗ.
Шлея *ж*	кутлӑх.
Седёлка	йӗнерҫӗк.
Подпру́га	хырӑмлӑх.
Уздá	йӗвен.
Недоу́здок	нӑхта.
Удúла	çӑварлӑх.
Пóвод	ҫӗлпӗр.
Пу́ты	тӑлӑ.
Чересседéльник	урхалӑх.
Вóжжи *ж*	тилкепе.
Кнут, плётка	пушӑ, ҫӑпӑркка.

Подко́ва	такан.
Седло́	йĕнер.
Бубене́ц	хăнкăрав, йăнкăрма.
Колоко́льчик	шăнкăрав, шанкăра.
Верёвка	вĕрен.
Пе́тля(верёвочная)	йăлă.
Плетёнка	лăпă, çатан.
Дёготь *м*	тикĕт.
Смола́	сăмала.
Мазь *ж*	сĕрмелли çу.
Сади́ться, сиде́ть	ларас.
Вить	йавас; çавăрас.
Нала́дить	йусас, хатĕрлес; ăнтарас.
Нала́диться	йурас, килĕштерес.
Чини́ть, поправлять	йусас.
Ма́зать	сĕрес, варалас, сĕрсе варалас.
Приобрести́	сутăн илес, туйанас.
Гужо́м	лашапа турттарни.
Кра́сный обо́з	хĕрлĕ опос.

Садись на козлы и правь лошадью—Ларӷăк çине лар та лашана тытса пыр. Я положил новую дугу и кнут в телегу—Епĕ урапа çине çĕнĕ пĕкĕпе пушă хутăм. В нашем колхозе в летнее время сани хранятся в сараях—Пирĕн колхосри çунасене çуллахи вăхăтра сарайсенӷе усраççĕ. Колеса надеваются на ось—Кусатăрансене тĕнĕле тăхăнтараççĕ. Плугом пахать хорошо и легко—Акапуçпе сухалама аван, тата çăмăл. Мы ликвидировали соху—Епĕр сухапуçсене пĕтертемĕр.

Осенью колхозники организованно продают государству хлеб—Кĕркунне колхоçнĕкçем орканиçатçиленçе патшалăха тырă сутаççĕ.

Вещи на гумне—Анкартинӈи йапаласем.

Гумно́	анкарти, авăн карти.
Ток	йĕтем, итем.
Мяки́нница	арпалăх, ӳпле.
Ови́н	авăн.
Ови́нная яма	авăн вуӈахĕ.
Кладь	сĕкĕрт.
Скирд	сурат, тăрăхла тыр капанĕ.
Копна̀	купа; çĕмел.
Пято́к, пять снопо́в	тĕм.
Мяки́на	арпа, авра.
Кузо́в, кузовòк	пĕрне, кирпет.
Мешòк	михĕ, мăйăх.
Пòлог	шăналăк.
Пудòвка	пăтавкка, пăтӈĕрес.
Луко́шко	кунтăк, кумăт.
Лопа́та	кĕреçе.
Метла́, метёлка	шăпăр, çулкă.
Метлови́ще	шăпăр аври.
Гра́бли *ж*	кĕрепле.
Носи́лка	нуçилкка, наçилкке.
Молоти́лка	авăн çапмалли машшин.
Цеп, молоти́ло	тăпаӈă, çапуççи.
Гнёт	пуслăх.
Серп	çурла.
Коса́	çава.
Ви́лы *ж*	сенĕк.
Во́рох	тырă кăшăлĕ.
Стог	утă капанĕ.
Вяза́ть	çыхас.

Кида́ть	ывăтас.
Тащи́ть	йăтса пырас.
Грести́	хырас, турас.
Везти́	турттарса пырас.
Стлать	сарас, сарса хурас.
Высыпа́ться	тăкăнас, йухас.
Насы́пать	тултарас, йухтарас.
Шишкова́ть	ашăм аштарас.
Ве́ять	тырă сăвăрас.
Сортирова́ть	суртлас.

Весна красна цветами, а осень—снопами—Çу ӗҫӗксем пе илемлĕ, кĕр—кĕлтесемпе. Осенью, после полевых работ колхозники работают на гумне. Они сушат овин, молотят хлеб—Кĕркунне, уйри ĕçсене пуçтарсан, колхоçнĕксем ак картинӗе ĕçлеççĕ. Вĕсем авăн типĕтеççĕ, авăн çапаççĕ После обмолота хлеба, колхозники и трудящиеся крестьяне, красными обозами сдают хлеб государству—Авăн çан колхоçнĕксемпе ĕçхресӗенĕсем хĕрлĕ опоссем туса тыр ра патшалăха параççĕ.

Земля и вода—Çĕр шыв.

Земля *ж*	çĕр.
По́чва	тăпра.
Чернозём	хура тăпра, хура çĕр.
Гли́на	тăм.
Сугли́нок	тăмлă тăпра, тăмлă çĕр.
Песо́к	хăйăр.
Су́песь, су́песок	хăйăрлă тăпра.
Подзо́л	кĕл тăпра, кĕллĕ тăпра.
Строе́ние по́чвы	тăпра тытăмĕ.
Степь *м*	çеçен хир; вăрмансăр выр

Су́ша	тип ҫĕр, типĕ вырăн.
Гора́, косого́р	ту, тăвайкки, ту айакки.
Холм	сăрт.
Укло́н	тайлăм, сулăнҫăк.
Бугро́р	тĕме.
Овра́г	ҫырма, тип ҫырма, шырлан.
Доли́на	вар, айлăм.
Равни́на	тӳрем, тикĕс ҫĕр.
Ни́зменность *ж*	айлăм ҫĕр, лăпам.
Боло́тистая земля	шурлăхлă, йӳҫлĕхлĕ ҫĕр.
Топь *ж*	шурлăх, лаҫака.
Яма	шăтăк, ҫĕр шăтăкĕ.
Уха́б	лакăм.
Раска́т	сулăнкă, сулăнҫăк.
Мел	пурă.
Торф	торф, лаҫака кăмрăкĕ.
Мо́ре	тинĕс.
Остров	тинĕс утти, утрав.
Полуо́стров	ҫурутрав.
Океа́н	оккеан; пысăк тинĕс.
Озеро	кӳлĕ.
Река́	йухан шыв, ҫырма.
Верхо́вье, исто́к	ҫырма пуҫламăшĕ.
Устье *ср*	шыв утти; икĕ шыв пĕрле-
Родни́к	ҫăлкуҫĕ. шекен вырăн.
Руче́й	пĕҫĕк йухан шыв.
Пруд, плоти́на	пĕве.
Кана́ва	канав; ҫавса тунă ҫырма.
Бе́рег	ҫыран.
Обры́в	шырлан, сакăлта.
Омут	авăр.
Боло́то	шур, шурлăхлă вырăн.

Ко́чка, кочкара́	тылапуççи, тĕмеске.
Лу́жа	кӳленҫĕк.
Лёд	пăр; катăк пăр.
Ледохо́д	пăр кайни.
Про́рубь *ж*	вак; пăр çинҫи вак.
Полы́нья	таншыв, пулăх.
Мост	кĕпер.
Перехо́д, перево́з	каçă.
Ло́дка	лоткă, кимĕ.
Шху́на	шкун.
Ка́тер	моторлă лоткă, пĕҫĕк пра-
Парохо́д	пăрахут, вутлă кимĕ. хут.
Судно́	карап-кимĕ таврашĕ.
Кора́бль *м*	карап.
Ледоко́л	пăрçĕмĕрен.
Дре(э)дно́ут	тинĕссенҫе çӳрекен вăрçă карапĕ
Плот	сулă.
Тече́ние	шыв йухăмĕ.
Волна́	хум.
Судохо́дная река́	карап-кимĕ çӳрекен шыв.
Пе́на	кăпăк.
Доро́га	çул.
Желе́зная доро́га	ҫукун çул.
Гру́нтовая доро́га	ҫул сарман çул.
Шоссе́ *ср*	ҫул сарса тунă çул.
Тропа́	сукмак, утма çул.
Ме́стность *ж*	вырӑн; тавралли вырӑн.
Ме́стный	вырӑнти.
Упа́сть	ӳкес.
Рыть	алтас, ҫавас.
Разлива́ться	тулас, тулса пырас.
Бить	çапас; вĕресе тухас (çăлкуçĕ

Жёсткий	хытӑ (хытӑ шыв).
Годи́ться	йурас.
Лома̀ть	ватас, çӗмӗрес.
Поло́гий	сӗвек, ҫӑнкӑ мар.
Круто́й	ҫӑнкӑ; хытӑ; авӑнҫӑк.
При́стань *ж*	пристӑҥ; прахутсем ҫарӑнмалли вырӑн.
Га́вань *ж*	карапсем ҫарӑнмалли вырӑн.
Перепра́ва	шыв урлӑ каçни, каçа̀.
Спуск	сӑртран анмалли çул.
Сторона̀	йен.
Пра́вый	сылтӑм.
Ле́вый	сулахай.
Низо́вье	анат, шыв йухакан йен.
Глубоко́ (кий)	тарӑн.
Мель *ж*	ӑшӑх(к), ӑшӑк вырӑн.

Названия рек—Шыв йаҫӗсем.

Во́лга	Атӑл.
Ка́ма	Камӑ, Ҫулман Атӑл.
Бе́лая	Шур Атӑл.
Сура́	Сӑрӑ.
Свияга	Сӗве.
Большàя Цивúль	Мӑн Çавал.
Ма́лая Цивúль	Кӗçӗн Çавал.
Анúш	Енӗш.
Вылá	Вылӑ.
Со́рма	Сурӑм.
Большáя Кокшáга	Аслӑ Кокшакӑ.
Унга	Ункӑ.
Булá	Пӑла.

Рыкша	Йĕршу.
Днепр	Тнеппăр.
Урал	Йейĕк шывĕ.

За горами поле. По полю идет дорога—Тăвайккисем хыçĕнъе уй. Уй урлă çул выртаť. На дороге лежит пыль-Çул çинъе тусан выртаť. Дорога идет через реку, на реке сделан мост—Çул çырма урлă пыраť, çырмара кĕпер тунă Весною река разливается широко—Çуркунне çырма сарăлса тулса кайаť. У реки один берег пологий, а другой берег крутой—çырман пĕр çыранĕ сĕвек, тепĕр çыранĕ ъăнкă. Летом по Волге, по Каме и по Суре ходят пароходы поэтому эти реки называются судоходными—Çула Атăл, Камă тата Сăрă тăрăх пăрахутсем çӳреççĕ, çавăнпа вăшывсене карап-кимĕ çӳрекен (йухан) шывсем теççĕ. Назовите, какие реки протекают около вашей местности—Есĕр пурăнакан вырăнта мĕнле çырмасем йухаççĕ, йаъĕсене ăçаласа парăр. Кто из вас видел Волгу?—Сиртен Атăла кам курнă?

Хлеба и травы—Тырăпулăсемпе куръксем.

По́ле	уй, хир.
Полоса́, загон	ана.
Борозда́	суха касси, йăран çыри.
Межа́	йăран.
Ко́рка	тăпра хытти (хуппи).
Десяти́на	теçеттин.
Гекта́р	кектар.
Хлеба́	тырăпудă.
Рожь *ж*	ыраш.
Пшени́ца	тулă.

Ячме́нь *м*	урпа.
Овёс	сĕлĕ.
По́лба	пăри.
Горо́х	пăрça.
Чечеви́ца	йасмăк.
Про̀со	вир.
Гречи́ха	хуратул.
Конопе́ль, конопля	кантăр.
По̀сконь *ж*	пуса.
Конопляник	кантăр вырăнĕ.
Лён	йĕтĕн.
Льянка	йĕтĕн курăкĕ.
Ры́жик	шăпкан.
Озимо́е	кĕрхи тырă.
Яровóе	çуртырри, çуртри.
Озимь *ж*	ыраш калӷи, уçăм.
Всхо̀ды *м*	калӷа шăтни, калӷа.
Обсе́вка	алланӷăк.
Ку́коль *м*	пукра, пухра.
Луга́	çаран, улăхлăх.
Дёрн, целина́	çерем, сухаламан çĕр.
Поёмные луга́	шыва кайакан çаран.
Суходо̀льные луга̀	типварти çаран.
Трава́	курăк.
Мотылько́вые растения	пăрçаллă курăксем.
Се́но	утă, вытă.
Кле́вер	ӷавка пуç, кайăк пуç.
Пыре́й *м*	шурут.
Люце́рна	ӷутсернă, çĕр хăмли.
Ви́ка	виккă, ӷепӷем курăк.
Василёк	утмăлтурат; кăвак ӷеӷек.

Костёр безостый	çерçи тырри.
Осот молочайный	хурхуххи, сĕтлĕ курăк.
Хвощ	ҫăрăш тăрри, кăвакал туни.
Берёзка, вьюнóк	йăтпырши.
Мышиный горошок	тăрна пăрçи.
Щавéль *м*	кăшкар, кăшкар ути.
Борщéвник	пултăран.
Снить *ос*	серте.
Свербúгуз	майра кĕпçи.
Ковы́ль *м*	кăлкан.
Козлéц	кашлиҫ, автан кĕпçи.
Молочай	сĕт курăкĕ.
Мятлик	метĕлте.
Белена	тилпĕрен курăк.
Дикая рéдька	антра çарăк, кăшман.
Лопýх	хупах.
Пúжма	пилеш курăкĕ.
Полы́нь	арăмути, сапурпи.
Лебеда	мăйан.
Амарант	хура мăйан.
Репéйник	куршанак, куршанкă.
Чертополóх	тал(л)ă пиçен.
Чернопы́льник	хытхура.
Крапúва	вĕлтрен.
Ясноткá	сукăр вĕлтрен.
Крапивник	вĕлтренлĕх.
Мята	пĕтнĕк.
Подснéжник	йур кайсанах тухакан ҫеҫĕк.
Фиалка	çеçпĕл.
Мылнянка	супăҥ курăкĕ.
Просвúрник	ҫăкăт курăкĕ, кушак пăрçи.
Камы́ш	хăмăш.

Осо́ка	хăйах.
Хмель *м*	хăмла.
Се́мя *ср*	вăрлăх.
За́вязь	вăрă хутаççи.
Сте́бель *м*	туна, авăр, кĕпçе.
Ко́рень *м*	тымар, тĕп.
Лист, листо́к	çулçă.
Цвето́к, цвето́чек	ӗеӗек.
Тычи́нка	аçатуни.
Пе́стик	ама туни.
Пыльца́	ӗеӗек тусанĕ.
Нектар	ӗеӗек çинӗи пыл.
Ко́лос	пуçах.
Соло́ма	улăм.
Зерно́	пĕрӗĕ.
Ость	хăлӗăк, хылӗăк.
Волокно́, куде́ль	сӳс.
Костри́ка	кантăр йе йĕтĕн шăмми.
Пар	пăс; çĕртме, хыт суха.
Па́шня *ж*	сухаçийĕ.
Посе́в	тырă акни; акнă вăхăт.
Поко́с, сенако́с	утă çулни, утă çулакан выр ăн; утăçи.
Урожа́й *м*	пулнă тырă; тырпул т. ыт. çимĕçсен тухăçлăхĕ.
Ота́ва	кайу.
Жни́во	хăмăл.
Вспа́шка под зябь	шăнсуха, кĕрхи суха.
Со́рная трава	çум; йурăхсăр курăк.
Вла́га	нӳрĕ.
Запа́л	ăшă тивни.
Удо́бный	йурăхлă, меллĕ.

Удо́брить, унабо́зить çĕре тислĕк тăкса йӳсас, çумлас. çĕнетес.
Поло́ть туртас, кăкласс.
Дёргать типĕтес.
Суши́ть акас; ал(л)ас.
Се́ять пулас.
Роди́ться йăвăç-курăк ӳсни, çитĕнни.
Вегета́ция пусу улшăну.
Севооборо́т виçĕ пусу.
Трёхпо́лье нумай пусуллă уй.
Многопо́лье сапăнăк çĕр.
Чересполо́сица пĕр пĕр вырăнта ӳсекен пĕтĕм йăвăç-курăк.
Фло́ра пулăшу; пулăшни.
По́мощь *эк* сийен.
Вред сăтăрçă, сийенлекен.
Вредите́ль акроном; йалхуçалăхĕнăи вĕреннĕ ăста çын.
Агроно́м акроминимум, çĕрĕç минимумĕ.
Агроми́нимум тырă пулă хатĕрлевĕ.
Хлебозагото́вка

Не гони коня кнутом, а корми овсом—Лашана пушăпа ан хăвала, сĕлĕпе тăрантар. Колхозник смолол рожь и пшеницу на водяной мельнице—Шыв арманĕнăе колхоçнĕ сырашпа тулă авăртрĕ. Урожай ржи в нынешнем году десять, а урожай овса сам восемь—Кăçалхи çул сыр вăрлăхĕнăен вунă хут ытла, сĕлĕ сакăр хут ытла пулăĕ.

Ребята, какую помощь вы сумели оказать в хлебозаготовительной кампании?—Аăасем, есĕр тырăпулă хатĕрлев кампанире мĕн туса пулăшма пултартăр?

Огоро́д — Пахҫа.

Огоро́дничество	пахҫа çимĕçĕсем туни.
Овощь *ж*	пахҫа çимĕçĕ.
Плодоо́вощь	тымар-çимĕç, çырла тавра-
Бахча̀	хир пахҫи. шĕсем
Гряда́	йăран.
Карто́фель *м*	çĕрулми, улма, паранкă.
Капу́ста	купăста.
Лук	сухан.
Лу́ковица, лук ре́пчатый	пуçлă сухан.
Лук се́нница	хăвăл сухан.
Дикий лук	ыхра ути.
Свёкла	хĕрлĕ кăшман, ҫĕкĕнтĕр.
Морко̀вь *ж*	кишĕр, шĕкĕнтĕр.
Огуре́ц	хăйар.
Ре́па	çарăк.
Брю́ква	кăшми, тутлă кăшман.
Ре́дька	йӳç кăшман.
Реди́ска	ретис, вĕт йӳç кăшман.
Ты́ква	кавăн,
Помидо́р	пăмитор,
Мак	мăкăҫ.
Чесно́к	ыхра.
Подсо̀лнечник	хĕвел çаврăнăшĕ.
Ды́ня *ж*	тыҫă, мăн хăйар.
Арбу́з	арпус.
Бобы́	нимĕç пăрçи.
Ани́с	енĕç; пан улми йаҫĕ.
Скребо́к, лопа̀та	тимĕр кĕреçе.
Моты́га	катмак, моттык; урлă пуртă.

Чу́чело	кĕлетке; йăран çине кайăксене хăратма лартни.
Ле́йка	лейккă; сирпĕтсе шăвармалли витре.
Рассáдник	панҫа; панҫа.
Парни́к	ăшă панҫа.
Рассáда	калҫа, купăста калҫи.
Вило́к	купăста пуçĕ.
Кочáн	купăста тунийĕ.
Корнеплòд	тымар çимĕç.
Бу́дка	ӳпле, хӳшĕ.
Сажáть	лартас.
Копáть	алтас, ҫавас.
Поливáть	шăварас, шыв сапас.
Пасынковáние	ытлашши туратсене иртни.
Поспевáть, созревать	пиçес, пулас, пулса çитес.
Рубúть, рéзать	касас.

Около нашего дома есть колхозный общественный огород—Пирĕн кил çывăхĕнҫе колхосăн пĕрлештернĕ пахҫа пур. Что растет в огороде?—Пахҫара мĕн ӳсет? Там на больших грядах растут огурцы, репа, капуста, морковь, картофель, свекла, редька—Унта пысăк йăрансем çинҫе хăйар, çарăк, купăста, кишĕр, паранкă, ҫĕкĕнтĕр, йӳç кăшман ӳсеççĕ. Весною женщины работают на огородах, они сажают и сеют овощи; поливают их и полют—Çуркунне пахҫара хĕрарăмсем ĕçлеççĕ; вĕсем çимĕçсем лартаççĕ, акаççĕ, шăвараççĕ, тата çумлаççĕ.

Имеет-ли ваша школа пришкольный огород? Что вы делаете в огороде?—Сирĕн шкул çумĕнҫе шкул пахҫи пури? Пахҫара есĕр мĕн тăватăр?

Деревья—Йӑвӑҫсем

Лес	вӑрман.
Ро̀ща	рашҫа, усрав вӑрман, вӗт
Поляна	ӗшне, уҫланкӑ. вӑрман.
Де́рево	йӑвӑҫ, йывӑҫ.
Куст	тӗме, йӑвӑҫ тӗми.
Дуб	йуман.
Молодо́й дуб	хунайуман, туйра.
Берёза	хурӑн.
Сосна	хыр, йахтӑ.
Ель, ёлка *эс*	ҫӑрӑш.
Пи́хта	шур ҫӑрӑш.
Кедр	кетӑр; вӗт мӑйӑр йӑвӑҫҫи.
Ли́па	ҫӑка.
Вяз	хурама.
Клён	вӗрене.
То́поль *м*	тупӑлҫ, тирек.
Оси́на	ӑвӑс, ус.
Ветла̀	йӑмра.
Вётлы	йӑмрасем.
Ольха	ҫирӗк.
Ильма	йӗлме.
Ясень *м*	кавӑрҫ, каврӑҫ.
Крушáтник	кӑпҫанкӑ.
Ива	ҫӳҫе, хӑва.
Ве́рба	кӑҫкӑллӑ хӑва.
Яблоня *эс*	улма йӑвӑҫҫи, улмуҫҫи.
Лесну́шка	вӑрман улми.
Ви́шня	вишни, ҫийе ҫырли.
Черёмуха	ҫӗмӗрт.
Круши́на	йыт ҫӗмӗрҫӗ.

Ря́бина	пилеш.
Кали́на	палан.
Оре́шник	шĕшкĕ.
Можжеве́льник	урттăш йăвăççи.
Шипо́вник	йĕплĕ хулă.
Смороди́на	хурлăхан.
Мали́на	хăмла çырли йăвăççи.
Крыжо́вник	тĕклĕ çырла йăвăççи.
Ака́ция	аккатси.
Кора́	хупă, хуйăр.
Росто́к	хунав.
Сок	сĕткен.
Берёзовица	хурăн шывĕ.
Ствол	йăвăç вулли.
Верху́шка, вершина	тăрă, тăрри; тӳпе.
Сердцеви́на	йăвăç варри.
Пень *м.* Пни	тунката. Тункатасем.
Сук, ветвь	турат.
Ко́мель *м*	йăвăç тĕпĕ, куҫĕ.
Ко́рень *м*	тымар.
Корешо́к	пĕҫĕк тымар, лăс тымар.
Сучо́к, сучо́чек	турат куçĕ.
Прут	хулă.
По́чка	папка, кăҫкă.
Лист	çулçă; тимĕр, йе хут листи.
Лы́ко	пушăт.
Моча́ло	курăс, мунҫала.
Па̀лка	патак.
Игли́стый	йĕплĕ.
Куста́рник	вĕтлĕх вăрман.
Чернолéсье	хура вăрман.

Дубня́к	йуманлăх; йуман вăрманĕ.
Краснолéсье, ельник	ҫăрăш вăрманĕ.
Бор	хыр вăрманĕ.
Пихтóвник	шур ҫăрăш вăрманĕ.
Берéзник	хурăн вăрманĕ.
Оси́нник	ăвăслăх, услăх.
Тальни́к, ивняк	хăвалăх, хăва вăрманĕ.
Хвой, хвóя	ҫăрăш, хыр йĕппи, лăсси.
Распусти́ть	салатсá, сарса йарас.
Набира́ть	пуҫтарас, пухас.
Вы́копать	ҫавса кăларас.
Посади́ть	йăвăҫ йе курăк лартас.
Сруби́ть	касса йарас.
Прохла́дно	сулхăн.
Ча́ща	ҫăтлăх.
Лесосéка	вăрманта касакан вырăн.
Леспромхóз	вăрман промхос.
Лесни́чий	вăрман пăхакан.
Лесни́к	вăрман хуралҫи, сыхлакан.

В лесу растут высокие и толстые деревья: дубы, березы сосны, ели, липы, вязы—Вăрманта çӳллĕ, хулăн йăвăҫсем: йуансем, хурăнсем, хырсем, ҫăрăшсем, çăкасем, хурамасем ӳсеççĕ. Все эти деревья покрыты корой; у них большие сучья и ветки, а в земле длинные корни—Çав йăвăҫсем пурте хупăллă; вĕсем пысăк туратлă, çĕр айĕнҫе вăрăм тымарсем йанă В лесу есть также разные кусты—Вăрманта тата тĕрлĕрен тĕмеллĕ йăвăҫсем пулаççĕ.

Пользуйтесь лесом рационально, не забывайте и о будущем—Вăрманпа кирлĕ пек пĕлсе усă курăр, малалла кирлĕ пулассине те ан манăр.

Плоды—Çимĕçсем.

Сад	йăвăç пахҫи.
Садово́дство	йăвăç пахҫи ĕçĕ.
Яблоко	панулми, улма.
Абрико́с	улма йевĕрлĕ çимĕç.
Ягода	çырла.
Кали́на	палан.
Костяни́ка	пĕрлĕхен.
Черни́ка	хура çырла.
Черёмуха	çĕмĕрт.
Ряби́на	пилеш.
Смороди́на	хурлăхан.
Мали́на	хăмла çырли.
Ви́шня	ҫийе çырли.
Клубни́ка	çĕр çырли.
Ежеви́ка	кăвак хăмла çырли.
Земляни́ка	хурăн çырли.
Брусни́ка	кĕтмел.
Кли́ква	шур çырли, мăк çырли.
Оре́х	мăйăр.
Же́лудь *м*	икел, йĕкел.
Кедро́вый оре́х	вĕт мăйăр.
Ядро̀	тĕш.
Изю́м	иçĕм çырли.
Ко́сточка	çырла шăммийĕ, варрийĕ.
Кишми́ш	вĕтĕ иçĕм çырли.
Рожки́	хура мăйрака, каҫа мăйраки.
Кисть *эс*	сапака.
Компо́т	типĕтнĕ çырласенҫен туна апат.

Срыва̀ть, снимать татас, татса илес.

Лущи́ть	шӗкӗлҫес, хуппине сӗвес.
Грызть	кӑшлас, мӑйӑр çийес.
Кру́пный	шултӑра.
Ме́лкий	вӗтӗ.
Кру́глый	ҫӑмӑр, çаврака.
Продолгова́тый	тӑрӑхла.
Жёлтый	сарӑ.
Пережёлтый	сап-сарӑ.
Созре́ть, созревать	ӗлкӗрес, пиçес, пулса çитес.
Зелёный	симӗс, йешӗл.
Иззелена	симӗсрех, йешӗртерех.

Я грызу кедровые орехи—Епӗ вӗтӗ мӑйӑр çийетӗп. Кто дал маленьким детям красные яблоки? — Пӗҫӗк аҫасене хӗрлӗ улмасем кам панӑ? Садовник продал спелые плоды—Пахҫаçӑ пиçсе çитнӗ çимӗçсене сутрӗ. Любите-ли вы черную смородину?—Есӗр хура хурлӑхан йурататӑр-и? Мы собираем красную и белую малину и сушим их на зиму—Епӗр хӗллене ваҫҫи хӗрлӗ, тата шурӑ хӑмла çырлипе пухса типӗтетпӗр. Девушки принесли продавать крупные и сухие орехи—Хӗрсем типӗ, шултӑра мӑйӑр сутма илсе килҫӗç. Все любят сладкие ягоды: клубнику и землянику—Тутлӑ хурӑн çырлипе çӗр çырлине пурте йуратаççӗ.

Грибы—Кӑмпасем.

Груздь *м*	кӑрӑç.
Подгру́здок	ӑвӑс кӑрӑçӗ, хытӑ кӑрӑç.
Сырое́жка	йака кӑмпа.
Ры́жик	хыр кӑмпи.
Подоси́новик	ӑвӑс кӑмпи.
Берёзовик	хурӑн кӑмпи.

Опёнок	тунката, карта кăмпи.
Белянка	шур кăмпа.
Шампиньо́н	çерем кăмпи.
Бе́лый гриб	шурă кăмпа.
Ма̀сляник	мăнтăр кăмпа.
Пога̀нка	усал кăмпа, навус кăмпи.
Мухомо̀р	шăна кăмпи.
Ядови́тый	сийенлĕ.
Поле́зный	усăллă.
Марино́вать	тăварлас; уксуспа пĕçерес.
Соли́ть	тăварлас, йӳçĕтес.
Отрави́ться	наркăмăш, имçам çисе вилес.

Мы ходили в лес за грибами и набрали три кузова груздей и белых грибов—Епĕр вăрмана кăмпана карăмăр та, виçĕ кунтă кăрăç, шурă кăмпа пухрăмăр. В лесу есть еще сыроежки, подгруздки, рыжики, опенки, маслянки, белянки. Рыжики красные, а маслянки желтые—Вăрманта тата йăка кăмпа, ăвăс кăрăçĕ, хыр кăмпи, тунката кăмпи, мăнтăр кăмпа, шурă кăмпа пур. Хыр кăмпи хĕрлĕ, мăнтăр кăмпа сарă тĕслĕ. Все эти грибы можно есть, а поганку и мухомора нельзя—Çав кăмпасене пурне те çиме йурать, навус кăмпипе шăна кăмпине çиме йурамасть. Мухомор красив, но ядовит—Шăна кăмпи хитрĕ те, анӷах сийенлĕ.

Дикие звери и птицы — Хирти кайăксемпе вĕçен кайăксем.

Зверь *м*	тискер кайăк.
Слон	слун.
Лев	арăслан.
Медве́дь *м*	упа.
Волк	кашкăр, тукмак.

Шака́л	вĕтĕ йышши кашкăр.
Лиса̀, лиси́ца	тилĕ.
За́яц	мулкаҫă, куйан.
Оле́нь *м*	пăлан.
Лань *ж*	пăлан ами.
Куни́ца	сăсар.
Бе́лка	вакша, пакша.
Обезьяна	упăте.
Лось *м*	хир ĕни, пăши.
Но́рка	шашкă.
Барсу́к	пурăш, порăш.
Ла́ска	шăши йусĕ; аҫашлани.
Хорь, хорёк	пăсара.
Еж	ҫĕрĕп.
Крот	арлан.
Су́слик	тыркас.
Су́слик крапчатый	ҫăпар тыркас.
Землеро́й	кайура.
Кры́са	йĕкехӳре.
Мышь *ж*	шăши, кушак кайăк.
Ле́бедь *м*	акăш, хуракăш.
Ди́кий гусь	хуркайăк.
Ди́кая утка	кайăк кăвакал.
Ца̀пля *ж*	ҫарлан, кукăрмăй.
Чиро́к	шăркалҫă.
Жура̀вль *м*	тăрна, тĕрне.
Ястреб	хурҫăка.
Сова̀	тăмана.
Сыч	пысăк ҫавра куҫлă тăмана; хайар çын.
Фи́лин	ӳхĕ, кушак пуҫлă тăмана.
Ко́ршун	хĕрен, пысăк хурҫăка.

Ко̀бчик	хĕрхи, çерçи хурҫăки.
Кула̀да	хăлат.
Со́кол	хурҫăка йышши кайăк.
Во́рон	çăхан.
Воро́на	ула курак, шур курак.
Грач	хура курак.
Га̀лка	ҫана, ҫавка.
Ди́кий голубь	улатăпа.
Те́терев (косач)	ăсан.
Тетёрка	ама ăсан.
Иволга	сар кайăк.
Канюк(а)	шаланкă.
Глуха̀рь *ж*	карăк.
Куку́шка	куккук.
Рябчик	пăҫăр.
Куропа̀тка	вăрман ҫăххи, хир ҫăххи.
Пи́галица	текерлĕк.
Дерга̀ч	карăш.
Дятел	ула кайăк, улатка.
Пе́репел, перепёлка	путене.
Соро́ка	ҫакак.
Ча́йка	ҫарлан.
Кули́к	шыв ҫăххи.
Дра́хва	хир кăркки.
Снеги́рь *м*	уйăп, çул кайăкĕ.
Снегу́рка,-рочка	çеçен хир тăри; йумахри
Трясогу́зка	пăрҫăкан. хĕраҫа.
Жа́воронок	тăри.
Сини́ца	кăсйа, кăсийе.
Ла́сточка	ҫĕкеç.
Стриж	шуркут.
Скворе́ц	шăнкăрҫă.

Вертиголо́вка	мӑйпӑран.
Чиж	çирĕк тӑрри, вĕтрен тӑрри.
Соловéй	шӑпӌӑк.
Пта̀шка, пичу́жка	пĕӌĕк вĕçен кайӑк.
Перелётная пти́ца	куçакан кайӑк.
Ди́кий, хи́щный	тискер.
Жа̀дный	ĕмĕтсĕр, сӑхӑ.
Трусли́вый	хӑравçӑ, хӑракан.
Сме́лый	хӑйуллӑ.
Стра̀шный	хӑрушӑ.
Капка̀н	капкӑн.
Мышело́вка	тапӑ, шӑши тытмалли.
Кле́тка	ӌитлĕх.
Гнёздышко	пĕӌĕк йӑва.
Птене́ц, пте́нчик	вĕçен кайӑк ӌĕппи.
Выть	улас.
Пита̀ться	тӑранас, тӑранса пурӑнас.
Дава́ть	парас.
Брать	илес.
Поднима́ть	çĕклес.
Крича̀ть	кӑшкӑрас.
Клева́ть	сӑхас, сӑмсипе касса илес.
Ка́ркать	кӑраклас, кӑраклатас.
Кукова́ть	куккуклас.
Ста̀я	ушкӑн, пуху.

В наших лесах живут хищные звери: волк, медведь, лиса: они питаются мясом. Медведь ест также коренья и ягоды; он очень любит мед—Пирĕн вӑрмансенӌе тискер кайӑксем; кашкӑр, упа, тплĕ пурӑнаççĕ; вĕсем аш çисе пурӑнаççĕ. Упа тата курӑк тымарĕсемпе çырла çийет; вӑл пыла пит йуратаӳ. Что волки жадны, всякий знает. Они у нас считают-

ся самыми страшными и вредными зверями. Около лесов они часто нападают стаями на деревни, животных, а иногда и на людей. Населению они причиняют не мало вреда—Кашкăрсем ĕмĕтсĕррине пурте пĕлеççĕ ĕнтĕ. Вĕсем пирĕншĕн ҫи хăрушă, сийенлĕ кайăксем шутланаççĕ. Вăрман çывăхĕнҫе вĕсем ҫас-ҫасах йалсене, выльăх-ҫĕрлехсене хăшпĕр-ҫухне çынсене те тапăнаççĕ. Халăха вĕсем сахал мар сийен тăваççĕ.

Сколько волка не корми, все он в лес смотрит—Кашкăра хуҫ те мĕн ҫухлĕ çитер, вăл шав вăрманалла пăхаҫ.

Гады и насекомые — Çĕлен-калта-семпе хурт-кăпшанкăсем.

Пресмыка́ющееся	хырăм çинҫе шăвакан ҫĕр-лĕх.
Лягу́шка	шапа
Жа́ба	тип шапа.
Ра́ковина	рак хуранĕ, шапа хуранĕ.
Ящерица	калта.
Пиявка	сĕлĕх.
Змей *м*; змея *ж*	çĕлен.
Драко́н	пысăк çĕлен, çунатлă çĕлен.
Гадю́ка	хура çĕлен.
Уж	хурăн пуçлă çĕлен.
Медяни́ца	туй çĕлен.
Ули́тка	шуйттан мăйраки.
Голова́стик	йыт пулли.
Му́ха	шăна.
Зеленогла́зка	симĕс куçлă шăна.
Комар	вăрăм туна.
Мо́шка	ӳпре, вис.
Мошкара́	вĕтĕ шăна.
Овод	кукăркут, шултăра пăван.

Клещ	сăвăс, сус.
Оса	сăпса.
Шмель *м*	тĕклĕ тура, тĕкĕлтура.
Пчела́, пчёлка	пыл хурӑĕ, вĕлле хурӑĕ.
Ма́тка	ама; хурт ами.
Тру́тень *м*	сăр хурт, аҫа хурт.
Жук	нăрă.
Зерновáя сóвка	тырă пĕрӑи лĕпĕшĕ.
Жук кузька	тырă кăпшанки.
Ба́бочка	лĕпĕш, лĕпĕ.
Боярышница	капăр лĕпĕш.
Сле́пень *м*	пăван.
Дровосе́к	шĕкĕ; вут ҫуракан ҫын.
Бо́жья коро́вка	кукамай, уйăр.
Водяно́й жук	шыв нăрри.
Стрекоза́	уйри шăрӑăк.
Кузне́чик, сверчо́к	шăрӑăк.
Саранча́	саранӗӗа, мăн шăрӑăк.
Коромы́сло	йĕпвăрри.
Светляк	ҫутă хурт.
Муравéй	кăткă.
Червяк, гу́сеница	хурт.
Дождево́й червь	ăман.
Паук	ерешмен.
Мокри́ца	хыткăпшанкă, ҫĕрура
Вошь *ж*. Вши	пыйтă. Пыйтăсем
Блоха́	ҫыртакан пăрҫа.
Земляная блоха	ҫĕр пăрҫи.
Клоп	хăнкăла, хăнтла.
Тарака́н	тараккан.
Гни́да	шăрка.
Моль *ж*	кĕве.

Рой	уйăрнă хурт.
Улей	вĕлле.
Пáсека	утар, хурт пахъи.
Воск	ăвăс, ус.
Омшáник	хуртсем хĕл каçакан выр̆ан.
Поймáть	тытас.
Таскáть	йăтас, сĕтĕрес.
Истреблять	пĕтерес.
Ползти́, пóлзать	шăвас, упаленес.
Кусáться	çыртас.
Передавáть	алăран алла парас.
Надоедáть	аптăратаç, ъăрмантарас, йăлăхтарас.
Ужáлить	сăхас.
Квáкать	шапа пек кăваклатас, кăшкăрас.
Проглоти́ть	çăтса йарас.
Бояться, пугáться	хăрас.
Похóжий	пек; çавăн пек, майлă.
Хóлод, стýжа	сивĕ.
Гóлод, голодóвка	выçлăх, выçăхни.

В лесу ползают ящерицы, ужи и змеи Ужа не бойтесь он не ужалит—Вăрманта калтасем, хурăн пуçлă çĕленсем тата çĕленсем шуса çӳреççĕ. Хурăн пуçлă çĕлентен ан хăрăр, вăл сăхмасть. Пиявка любит высасывать кровь—Сĕлĕ йуна ĕмме йуратать.

Полезных насекомых мало, а вредных много—Усăллă хурт-кăпшанкăсем сахал, сийен тăваканĕсем нумай. Самое полезное насекомое пчела- Хурт-кăпшанкăран ъи усăллă пыл хуръĕ. Человек пчел любит; он для них делает ульи, на зиму от холодов убирает их в омшаник—Пыл хуръĕсене

çын йуратаҫ; вăл вĕсене вĕлле туса параҫ, хĕллехи сивĕрен ăшă вырăна лартаҫ. Пчелы собирают с цветков сок и делают из него воск и мед—Пыл хурҫĕсем ҫеҫексен сĕткенне пухса, вĕсенҫен ăвăспа пыл тăваççĕ. Саранча очень вредное насекомое; она садится на землю и истребляет хлеб—Саранҫҫа пит сийенлĕ хурт-кăмшанкă; вăл çĕр çине ларса тырпула пĕтерет.

Рыбы—Пулăсем

Судàк	шăла пулă.
Щу́ка	çăртан.
Лёщ	çупах.
Кара́сь *м*	карас.
Сте́рлядь *ж*	çĕкĕ, çĕтĕрле, шăмăсăр пулă.
Голо̀вль	партас.
Язь	хĕç, кусар пулă.
Пила́-ры́ба	пăҫкă сăмса пулă.
Окунь *м*	уланкă, уланка.
Ерш	кăрттăш, кăрăш.
Пискáрь *м*	ыраш пĕтри, кĕрше.
Соро̀жка	çу́хе пулă.
Нали́м	шампа пулă, хура пулă.
Плотвà	ҫăпак пулă.
Во́бла	типĕтнĕ ҫăпак пулă.
Селёдка, селдь *ж*	çелҫоткă, тинĕс вĕт пулли.
Рак	рак; ҫир йаҫĕ.
Икрà	вăлҫа.
Чешуя	пулă хуппи.
Удочка	вăлта.
Бре́день *м*	сĕреке, сăскă.
Сеть *ж*	тетел.

Намётка	атма.
Уди́ть	вăлтапа тытас.
Попада́ться	лекес, çакланас.

Рыбаки ловят крупную рыбу бреднями, сетями и наметками, а мелкую ловят удочкой—Шултăра пулăсене пулăçсем сĕрекесемпе, тетелсемпе, тата атмасемпе тытаççĕ, вĕттисене вăлтапа тытаççĕ. Рыба живет только в воде; без воды она умирает—Пулă шывра çеç пурăнаŭ; шывсăр вăл вилет. Возьми удочку, пойдем на Цивильку удить—Вăлтуна ил те, Çавал хĕрне пулла кайăпăр.

Минералы—Çĕр айĕнъи пурлăхсем.

Зо́лото	ылттăн, ылтăм.
Серебро́	кĕмĕл.
Медь кра́сная	пăхăр.
Медь желтая, латунь	йĕс.
Сталь *ж*	хурçă, хурăç
Жесть *ж*	çутă шăвăç, шуç.
Желе́зо	тимĕр.
Олово	тăхлан.
Свине́ц	хура тăхлан.
Пла́ти́на	платтинă, шурă ылттăн.
Минера́л	минерал; çĕр айĕнъе пулакан хытă, йе шĕвĕ йапала.
Аллюми́ний	алъумен; кĕмĕл тĕслĕ тутăхман çăмăл метталь.
Ртуть *ж*	ъĕркĕмĕл.
Се́ра	кӳкĕрт, кĕкĕрт.
Же́мчуг	ахах.
Ка́мень *м*	ъул.
Алеба́стр	лепастăр, тăм.

И́звесть, извёстка	акшар, исвĕç.
Известняк	акшар ӷулĕ.
Фосфори́т	фосфорит, акшар.
Фосфори́тная мука́	фосфорит çăнăхĕ.
Ша́хта	шахтă; çĕр айĕнӷен тĕрлĕ йапаласем кăларакан вырăн.
Шахтёр	шахтăра ĕçлекен.
Ка́менный у́голь	çĕр кăрмăкĕ.
Антраци́т	лайăх сурт çĕр кăрмăкĕ.
Углеко́п	çĕр кăрмăкĕ ӷавакан.
Нефть *ис*	нехтă, тикĕт.
Керосѝн	кăраççин.
Оленѐфт	машинсене сĕрекен çу.
Драгоценные камни	хаклă йышши ӷулсем.
Метѐлл	меттал; тимĕр т. ыт. шăранакан йапаласем.
Руда́	тимĕр, кĕмĕл т. ыт. тăпри.
Про́волока	пăралук.
Плитняк	лаптак ӷул.
Песчѐник	хăйăр ӷулĕ.
Дорогѝ́й, драгоцен.	хаклă
Дешёвый	йӳнĕ.
Пло́ский	лаптак.
Твёрдый	çирĕп, хытă.
Жи́дкий	шĕвĕ.
Мягкий	çемçе.
Гла́дкий	йака.
Тяжёлый	йăвăр.
Ло́мкий, хру́пкий	патрак, муртак, мартак.
Железный гвоздь	тимĕр пăта.
Стально́й нож	хурçă çĕçĕ.
Ка́менный дом	ӷул çурт.

Оловянная вещь	тăхлан йапала.
Лату́нный таз	йĕс тас.
Жестяно́е ведро́	шăвăç витре.
Ме́дный котёл	пăхăр хуран.
Сере́бряная моне́та	кĕмĕл укçа.
Золото́е кольцо́	ылттăн çĕрĕ.
Находи́ть	тупас.
Обраба́тывать	ĕçлесе йусас, лайăхлатас.
Уда̀рить	çапас.
Кача̀ть	уçлас; сиктерес.
Выка̀чивать	уçласа кăларас.
Называ́ют	теççĕ.

Я нашел твердый камень и ударил по нему другим камнем. Полетели искры—Епĕ хытă ӳул тупрăм та, вăл ӳулпа тепĕр ӳула çапсан вут хĕлхемĕ тухрĕ. Этот камень называется кремнем—Вăл ӳула вут ӳулĕ теççĕ. В горах находят драгоценные камни и металлы—Тусем хушшинҫе хаклă йышши ӳулсем, тата метталсем тупаççĕ. Керосин и нефть тоже находятся в земле—Кăраççинпа нехтă та çĕр айĕнҫе пулаççĕ.

Страны света — Çутçанталăк йенĕсем. Светилы небесные—Пĕлĕтри çутатакансем.

Мир, свет	тĕнҫе, çанталăк.
Вселе́нная	тĕнҫе, пĕтĕм тĕнҫе, çутçанталăк.
Матери́к	маттерĕк, тĕп çĕр.
Азия	Аçи.
Евро́па	Йевроп.
Аме́рика	Америк.

Австра́лия	Австрали.
Африка	Афрĕк.
Восто́к	хĕвелтухăç.
Юг	кăнтăр йенĕ.
За́пад	хĕвеланăç.
Се́вер	çурçĕр йенĕ.
Ту́ндра	тунтрă, шăн çĕр.
Юго-восто́к	кăнтăрпа хĕвелтухăç хушши.
Юго-за́пад	кăнтăрпа хĕвеланăç хушши.
Северо-восток	çурçĕрпе хĕвелтухăç хушши.
Северо-за́пад	çурçĕрпе хĕвеланăç хушши.
Не́бо	пĕлĕт.
Со́лнце	хĕвел.
Луна́, ме́сяц	уйăх.
Звезда́	çăлтăр.
Большая Медве́дица	алтăр çăлтăр (çиҫĕ çăлтăр).
Млечный путь	кайăкхур çулĕ.
Плеяды, ути́ное гнездо.	ала çăлтăр, ĕлкер́.
Заря	шурăмпуç, çурăмпуç.
Новолу́ние	çĕн уйăх.
Полнолу́ние	тулли уйăх.
Свет	çутă.
Тьма	тĕттĕм.
Тень	ĕмĕлке, сулхăн.
Затме́ние со́лнца	хĕвел тĕттĕмленни | „вăпăр
Затмение луны	уйăх тĕттĕмленни | çини“.
Зарни́ца	тип çиçĕм.
Луч со́лнца	хĕвел çутти.
Землетрясе́ние	çĕр ҫĕтрени.
Аэроли́т, метео́р	ӳкекен çăлтăр, кăвак хуппи.
После́дний	йулашки.
Начина́ть, стать	пуçлас.

Высокó	çӳлте, çӳллĕ.
Совсéм	пĕтĕмпех.
Рассветáть	çутăлас.
Восхóд	хĕвел, уйăх йе çăлтăр тухни, хăпарни.
Восходúть	тухас.
Заходúть, садúться	анас, ларас.
Блестéть, сверкать	йăлтăртатас, çиçес.
Поднимáться	хăпарас, тухас.
Темнéть	тĕттĕмленес.
Краснéть	хĕрелес.
Погасáть	сӳнес.
Народúться	çуралас, çĕнелес.
Убавляться	ҫакас, пĕҫĕкленес.
Появляться, казáться виднéться	курăнас, тухас.
Географúя	кеокрафи; çĕршыв çинҫен вĕрентекен наукка.
Глóбус	клопăс; ҫăмăр çĕр кĕлетки.

Заря уже занялась, но утренняя звезда еще блестит—Шурăмпуç киле пуçларĕ, çапах та ирхи çăлтăр йăлтăртатаҫ-ха. Скоро взойдет солнце—Ҫасах хĕвел тухаҫ. Вот оно большое, красное, поднимается на востоке—Акă вăл, хĕрлĕскер, пысăкскер, хĕвелтухăçĕнҫе хăпараҫ. В полдень солнце стоит высоко—Кăнтăрла хĕвел çӳлте тăраҫ. Вечером оно заходит на западе—Каçпала вăл хĕвеланăçĕнҫе анса лараҫ. Начинает темнеть—Тĕттĕмлене пуçлаҫ. Вот погасает последний луч солнца; на небе появляются месяц и звезды—Акă хĕвелĕн йулашки сутти сӳне пуçларĕ, пĕлĕт çинҫе уйăхпа çăлтăрсем курăна пуçларĕç. Иногда месяца всю ночь не бывает видно—Хăш ҫухне уйăх çĕрĕпех курăнмаҫ. По-

том он рождается—Кайран вăл çĕнĕрен çуралаҫ. Молодой месяц бывает тонким и светлым—Уйăх çĕнĕлле çутă, çӳхе пулаҫ. Через четырнадцать дней наступает полнолуние; потом месяц убавляется, его называют старым—Вунтăватă кун иртсен уйăх тулса çитет; кайран уйăх ҫакма пуçлаҫ, ăна кив уйăх теççĕ. Наконец совсем пропадает—Йулашкинҫен пĕтĕмпех çухалаҫ.

Затмения солнца и луны бывают редко—Хĕвелпе уйăх тĕттĕмленни сайра пулкалаҫ.

Солнце на 1.300.000 раз больше нашей земли—Хĕвел пирĕн çĕртен 1.300.000 хут пысăккă.

Города—Хуласем.

Алáтырь *м*	Улатăр.
Арск	Архули.
Астрахáнь *ж*	Аçтăрхан.
Бугульмá	Пĕкĕлме.
Бугурусла̀н	Пăхăрăслан.
Бузулук	Пусулăк, Пăслăк.
Буинск	Пăва.
Васильсýрск	Ваççилски.
Вурна̀ры	Вăрнар.
Вятка	Веткă.
Ибре́си	Йĕпреç.
Йошка̀р-Ола̀	Хĕрлĕ-хула. Марисен тĕп хули.
Каза̀нь *ж*	Хусан.
Канáш	Канаш.
Козмодемьянск	Ҫикме.
Курмы́ш	Кăрмăш.
Лайшево	Лаиш.
Ленингрáд	Ленинкрат, Ленин хули

Мамадыш	Маматӑш.
Марийнский-Посад	Сӗнтӗрвӑрри.
Москва́	Мускав.
Мы́слецы	Мыҫлӗҫ.
Го́род Го́рький	Коркки хули, (Ҫулхула).
Оренбу́рг	Еренпур.
Пе́нза	Пенсӑ.
Пине́ры	Пӗнер.
Сама́ра	Самар.
Сара́тов	Саратту.
Свияжск	Сӗве.
Ульяновск	Улҫйанӑвск (Ҫӗмпӗр).
Спасск	Спас.
Стерлитама́к	Ҫтертамак.
Сы́зрань	Сысрӑҥ.
Тетю́ши	Тетӗҫ.
Тобо́льск	Тополҫск.
Тюрлема́	Тӗрлемес.
Уфа́	Ӗпхӳ.
Урма́ры	Вӑрмар.
Сталингра́д	Сталин хули.
Цивильск	Ҫӗрпӳ.
Чебокса́ры *м*	Шупашкар.
Чи́стополь *ж*	Ҫистай.
Ядрин	Йетӗрне.
Б.-Ба́тырево	Аслӑпатӑрйел.
Поре́цк	Пӑрӑҫкав.
Кра́сные Четаи	Хӗрлӗҫутай.
Аликово	Елӗк.
Большо́й Сунды́рь	Мӑн Сӗнтӗр.
Козло́вка	Куславкка.
Ма́лые-Яльчики	Кӗҫӗнйелҫӗк.

Шемурша́	Шӑмӑршӑ
Шихирда́ны	Шӑнкӑртам.
Область *ж*	оплӑҫ.
Край	край; йӗри-таврари ҫӗршыв.
Губе́рния	кӗпӗрне, купир.
Уе́зд	уйес, уйас, пӑхан.
Райо́н (раио́н)	район, райун.
Канто́н	канттон.
Го́род	хула.
Столи́ца	тӗп хула; пуҫ хула, шӗкӗр хула.
Центр	ҫент(тӑ)р. тӗп
Село́	сала, ҫиркӳллӗ йал.
Дере́вня, селе́ние	йал, касӑ, ушкӑн.
Посёлок, выселка	уйӑрӑлса тухнӑ пӗҫӗк йал.
Железнодоро́жная ста́нция	ҫукунҫул стантси.
Улица	урам, ӑрам.
Переу́лок	тӑкӑрлӑк, ҫинҫе урам.
Пло́щадь *ж*	урам тӑваткалӗ.
Кре́пость *ж*	креппӑҫ, хӳтлӗх.

Города Горький, Чебоксары, Казань, Ульяновск, Самара расположены по реке Волге, а города Алатырь, Курмыш и Ядрин расположены по реке Суре—Ҫулхула, Шупашкар, Хусан, Ҫӗмпӗр, Самар хулисем Атӑл шывӗ хӗрринҫе лараҫҫӗ; Улатӑр, Кӑрмӑш, Йетӗрне хулисем Сӑрӑ шывӗ хӗрринҫе лараҫҫӗ. Около Свияжска, Ульяновска, Сызрани имеются через Волгу железнодорожные мосты—Сӗве, Ҫӗмпӗр, Сысрӑҥ хулисем ҫывӑхӗнҫе Атӑл урлӑ ҫукунҫул кӗперӗсем пур. Москва столица Союза ССР; Чебоксары—центр Чувашской АССР, а Аликово—районный центр, Мускав—ССР сойусӗн пуҫхули, Шупашкар—Ҫӑвашсен АССР тӗп хули; Елӗк—район ҫентӑрӗ.

Да здравствует Союз города с деревней—Хулапа йал пĕрлешӳллĕ (килĕшӳллĕ) пурăнни сывă пултăр.

Погода—Çанталăк.

Воздух, дух	сывлăш.
Температура	ăшă йе сивĕ.
Термометр, градусник	термометр; ăшăпа сивве виçмелли хатĕр.
Градус	кратăс.
Барометр	парометр; çанталăк улшăнассине кăтартакан хатĕр.
Ясно	уйăр, уçă.
Атмосферные осадки	йур çăмăр нӳрĕкĕ.
Тихо	лăпкă, йăваш, тăпă.
Облако, туча	пĕлĕт, хулăм пĕлĕт.
Облачно, облачный	пĕлĕтлĕ.
Дождь *м*	çăмăр, çумăр.
Ненастье	йĕпе-сапа.
Засуха	типĕ, уйăр вăхăт.
Засухоустойчивость	уйăра парăнманни, уйăр тӳсĕмĕ.
Град	пăр; пăрлă çăмăр.
Буря	тăвăл.
Вихрь *м*	çавра çил.
Смерч	питĕ вăйлă çавра çил.
Гром	аслати авăтни.
Гроза	аçа; аçаллă çиçĕм.
Молния	çиçĕм.
Радуга	сĕвек, асамат кĕперĕ.

Ве́тер	çил.
Тепло́	ăшă.
Жар, зной	ве́ри, шăрăх.
Роса́	сывлăм.
Пар	пăс.
Тума́н	тĕтре.
Снег	йур.
Сосу́льки	пăрланнă тумла.
Слякоть *ж*	йĕпе; йурпа çăмăр хутăш.
Моросѝть	вĕтĕ çăмăр çуни.
Моро́з, за́морозок	тăм ӳкни.
Бура́н, мяте́ль	тăман, вĕçтерни, çилтăман.
Вьюга́	çилтăман.
Вьюжит	çавăраҫ, вĕçтерет.
Хо́лод, холо́дный	сивĕ.
Отте́пель	ăшăтни.
Моро́з трескучий	шартлама сивĕ.
Ине́й	пас.
Сугро́б	ке́рт, йур хывни.
Стихи́я	тĕнҫе вăйĕ; çын хăй тăрăшнипе ҫăрма пултарайман вăй.
Дуть	вĕрес.
Греме́ть	авăгас, кĕмсĕртетес.
Падать, итти́	ӳкес. çăвас.
Лить	тăхас.
Таять	ирĕлес.
Со́кнуть	типес.
Прогоди́ть	иртес, иртсе кайас.
Снять	çуратса тăрас.
Замерза́ть	шăнас, шăнса ларас.
Замета́ть	шăлса лартас, тасатас.

Уси́ливаться	вăйлăланас.
Увели́чиваться	хăватланас, пысăкланс.а
Стиха́ть	тамалас, лăпланас.
Бушева́ть	шавлас, кĕрлес.
Постепе́нно	хуллен, майĕпе, вăрахăн.
Проливно́й	йухакан, тăкăнакан.
Наконе́ц	йулашкинҫен.

Сегодня утром было тихо и ясно—Пайан ирхине тăп уйăр çанталăкҫĕ. Ночью выпала роса, но она скоро высохла—Каçхине сывлăм ӳксеҫҫĕ, анҫах вăл ҫасах типрĕ. Солнце сильно пекло—Хĕвел хыта пĕçĕртрĕ. После полудня ветер усилился, стали появляться редкие облака—Кăнтăрла иртсен çил вăйлăланҫĕ те сайра шĕвĕ пĕлĕтсем курăна пуçларĕç. Постепенно они стали увеличиваться—Вăрахăн вăрахăнах вĕсем пысăклана пуçларĕç. Наконец появилась большая черная туча и пошел проливной дождь—Йулашкинҫен хура хулăн пĕлĕт çитрĕ те, йухтарса çăмăр çăва пуçларĕ.

В нынешнюю зиму снегу очень много, он почти каждый день идет—Кăçалхи хĕл йур пит нумай, вăл кашни кун те нĕпе пĕрех çаваҫ. В нашей местности, начиная с января месяца, бывают довольно сильные морозы—Кăрлаҫ уйăхĕнҫен пуçласа спĕр пурнакан вырăнта ҫылай вăйлă сивĕсем пулаççĕ. Иногда они доходят до тридцати градусов—Хăшҫухне вăл сивĕсем вăтăр кратăса та çитеççĕ. Буран замел всю дорогу, ничего не видно—Çилтăман пĕтĕм çула шăлса лартнă, нимĕн те курăнмасҫ. В засушливые годы от сильных жаров страдают урожаи, поэтому бывают голодовки—Уйăр çулсенҫе вăйлă шăрăхсемпе тырă-пулă аптăраҫ, çавăнпа та выçлăх çулсем пулаççĕ.

Товарищи колхозники, практически разреш ите дело борьбы с засухой—Колхоçнĕк йулташсем, уйарпа кĕрешессине ĕçе кĕртме тăрăшăр.

Занятия—Ĕç тăвакансем.

Труд, рабóта	ĕç, ĕçлени.
Рабóчий	рапоҫҫи, хапрăк-савăтра ĕçлекен.
Пролетàрий	пролетари; хăй вăйне сутса, кĕрĕшсе ĕçлесе пурнакан çын (рапоҫҫи).
Крестьянин	хресҫен.
Земледéлец	çĕр ĕçлекен.
Трактори́ст	трактăрпа ĕçлекен.
Пàхарь	сухаçă, суха тăвакан.
Косéц, кóсарь	утă çулакан.
Жнец, жнея	тырă выракан.
Молоти́льщик	авăн çапакан.
Садóвник	пахҫаçă; йăвăç пахҫинҫе ĕçлекен ăста.
Огородник	пахҫаçă; çимĕç пахҫи ăстаçĕ.
Пчеловóд	хурт усракан, хурт ăсти.
Хмелевóд	хăмла тăвакан.
Рабóтник, батрáк	патрак, тарçă.
Ремéсленник	ăстаçă; ăримиспа пурнакан.
Мáстер	ăста, маçтăр.
Железнодорóжник	ҫукун çул çинҫе ĕçлекен.
Портнóй, портниха	çĕвĕçĕ.
Прáчка	кĕпе-йĕм çăвакан.
Кузнéц	тимĕрçĕ.
Маляр	сăрлакан.

Сле́сарь	слессăр, ăста тимĕрç.
Пло́тник	платник, каскалакан.
Пи́льщик	хăма çуракан; вут татакан.
Столяр	сĕтел-пукан тăвакан.
Ка́меньщик	ҫул çурт тăвакан.
Сапо́жник	атă çĕлекен.
Кожевник	сăран тăвакан.
Овчи́нник	тир тăвакан.
Печни́к	кăмака тăвакан.
Горше́чник	ҫӳлмек тăвакан, ҫулмекçĕ.
Бо́ндарь	пиҫке-катка тăвакан.
Стеко́льщик	кантăк лартакан.
Набо́рщик, печа́тник	типокрафинҫе ĕçлекен.
Переплётчик	кĕпеке çийĕ тăвакан.
Землеко́п	çĕр ҫавакан.
Изво́зчик	лавăç.
Пасту́х	кĕтӳçĕ.
Рыба́к	пулăçă.
Охо́тник	кайăкçă, ухатаçă, сунарçă.
Лесни́к	вăрман па́хакан.
Слу́жащий	кĕнцелертĕ ĕçлекен.
Бухга́лтер	пуххалттĕр; шут ĕçне ăста пĕлекен.
Счетово́д	шут ĕçне тăвакан.
Учени́к, ученица	вĕренекен.
Делопроизводи́тель	çырса ĕç тăвакан.
Рабселько́р	ĕççалкор; хаçатсем çине çыракан.
Деткор	аҫасенҫен хаçатсем çине çыракан.
Учи́тель,-ница	вĕрентекен, уҫҫитлĕ.
До́ктор, врач	тухтăр, лекĕр.

Торго́вец, торго́вка усламҫă, суту-илӳ тăвакан.
Купе́ц хуҫа, купса.
Буржуазия пуршуаҫи; капитал ҫыннисем, ĕççыннисен вăйĕпе пурăпакансем.
Фабрика́нт хапрăк-савăт хуҫи.
Поме́щик ҫĕр улпуҭĕ.
Сельча́нин йалта пурнакан, йал ҫынĕ.
Трудящийся ĕççыннĕ, ĕçпе пурнакан.
Трудящиеся ĕçхалăх.
Нетрудово́й элеме́нт хăй ĕçлемесĕр ҫын вăйĕпе усă курса пурнакан.
Де́лать тăвас.
Коси́ть ҫулас.
Пахать сухалас.
Борони́ть сӳрелес.
Се́ять акас.
Жать вырас.
Молоти́ть авăн ҫапас.
Петь йурлас.
Учи́ть вĕрентес.
Писа́ть ҫырас.
Чита́ть вулас.
Собира́ть пуҫтарас, пухас.
Счита́ть шутлас, хисеплес.
Прода́ть сутас.
Купи́ть сутăн илес.
Торгова́ть суту-илӳ тăвас.
Вози́ть лавпа турттарас.
Лечи́ть сыватас, емеллес.
Управлять тытса тăрас.

Выполнять	тума пулнă ĕçе тăвас.
Враг	тăшман.
Пра́вда	ҫăнлăх.
Обма́н	ултав.

Хороший ученик, хорошая ученица—Аван вĕренекен. Прилежный учитель, прилежная учительница—Тăрăшса вĕрентекен. Старательный рабочий — Тăрăшса ĕçлекен рапоҫҫи. Хороший мастер—Лайăх ăста.

Рабочие работают на фабриках и заводах, а крестьяне работают в совхозах, колхозах и в деревнях—Рапоҫҫисем хапрăк-савăтсенҫе ĕçлеççĕ, хресҫенсем совхосемпе колхосенҫе, тата йалсенҫе ĕçлеççĕ. В нашем колхозе очень много ударников и ударниц—Пирĕн колхоспа арçын утарнĕксем те, хĕрарăм утарнĕксем те пит пумай. В колхозе мы работаем весьма дружно и очень организованно—Колхоспа епĕр калама çук тăрăшса, тата пит йĕркеллĕ пĕрлешсе ĕçлетпĕр.

Мы должны быть верны заветам Ленина—Пирĕн Ленин хушса хăварнине тĕрĕс туса пымалла.

Советская конституция—Совет тĕп саккунĕ.

Конститу́ция *ж*	конституци; патшалăх тĕп саккунĕсем.
Законода́тельство	саккунсем кăларни.
Пра̀во	тивĕҫлĕх.
Граждани́н	краштăн; сослови çук патшалăхра пĕр пек правалă ҫлен.

Революция *ж* — революцутси; пусмăрлăхра пурăннă клас пусмăрласа пурăнакан клас аллинҫен патшалăх влаçне вăйпа туртса илни.

Республика — республикĕ; суйланă çынсем тытса тăракан патшалăх, йĕ çавăн пек патшалăх йĕрки.

Государство — патшалăх.

Правительство — правительствă; патшалăхри тӳре-шара, аслă влаç.

Управление — тытăм; тытса тăни.

Центральное управление — тĕпри тытăм, тĕп тытăм.

Автономия — автономи, кама та пулин (пĕр-пĕр облăçа т. ыт. те) хăш-пĕр ĕçсене хăй саккунĕпе туса татма панă ирĕк; хăй тĕллĕн ирĕклĕнсе тăни.

Союз советских социалистических республик (СССР) — Сотсиалисăмла совет республикĕсĕн сойусĕ.

Совет рабочих, крестьянских и красноармейских депутатов — Рапоҫҫисен, хресҫенсен, та та хĕрлĕ салтаксен депутаҫĕсен совеҫĕ.

Совет народных комиссаров — Халăх кăмиссарĕсен канашĕ.

Исполни́тельный комите́т	ĕç тăвакан комитет; ĕçтăвком.
Презúдиум	преçитиум; пухăва йĕркелесе пыма суйланă çынсем.
Председа́тель	претçетаттĕл; пуху пуçлăхĕ.
Секретарь	çекреттар, çыруçă.
Президе́нт	преçитент; пуршуаллă республикре суйласа лартакан патшалăх пуçлăхĕ.
Царь, госуда̀рь, монарх	патша, ĕмпӳ.
Власть	ирĕк; тытса тăма ирĕк пани.
Комисса́р	кăмиссар.
Нача́льник	наҫҫалнĕк, пуçлăх.
Заведующий	саветушҫи, пуçлăх.
Управляющий	управлени пуçлăхĕ.
Уполномо́ченный	пĕр-пĕр ĕçе шаннă, хушнă çын.
Замести́тель	улăштаракан; пĕр-пĕр ĕçлĕ çын çук ҫухне ун выраннă ĕçлекен.
Временно исполняющий должность (врид)	вăхăтлăха ĕç тăвакан.
Инспе́ктор	инспектăр; ĕçе тĕрĕслекен.
Инстру́ктор	инструктăр; ĕçе кăтартса паракан.
Агент	акĕнт.
Агентство	аке́нтлăх; пĕҫĕк уйрăмлăх.
Сотру́дник	пĕрле ĕçлекен, уҫрештенире ĕçлекен çын, ĕçре пулăшакан.

Управляющий делами	ĕçсене пăхакан, пĕр-пĕр уҫрештени ĕçĕсене пăхакан.
С'езд	сйес, пуху.
Конфере́нция, совещание	конферентси, канашлу, канашлани.
Се́ссия	çеççи, вăхăтран вăхăт пухăнакан лару.
Собра́ние, сход	сопрани, пуху.
Общее собрание	мăн пуху, аслă пуху.
Краево́й исполнительный комитет —крайисполко́м	Крайри ĕçтăвакан комитет — крайĕçтăвком.
Райо́нный исполнительный комитет —райисполко́м	районри ĕçтăвакан комитет — райĕçтăвком.
Сельский исполнительный комитет —сельисполком	йалти ĕçтăвакан комиттет — йалĕçтăвком.
Се́льский совет	йалсовеҫĕ, йалканашĕ.
Учрежде́ние	уҫрештени.
Канцеля́рия — Аппара́т	кĕнҫелер, кантур. патшалăх аппараҫĕ — патшалăх ĕçĕсене пĕркелесе туса пыракан уҫрештенисем; технĕккăра кирлĕ хатĕрсем
Член сове́та	канаш, совет ҫленĕ.
Делега́т; депута́т	телекат; халăх хушшинҫен ĕç тума суйланă çын.
Депутация	халăх, йĕ пĕр-пĕр ушкăн суйласа йанă çынсем.

Декре́т	текрет; правиттĕлствă кăларнă саккун, постановлени.
Докла́д	токлат; пĕр-пĕр ĕç çинҫен каласа, тăнлантарса пани.
Докла́дчик	токлат тăвакан.
Должность *ж*	ĕçлемелли вырăн, ĕçлĕ вырăн; ĕç.
Издава́ть	саккун йе кĕнеке-хаçат кăларас.
Обнаро̀довать	халăха пĕлтерес.
Ве́жливо	вашават, çепĕç, çыпăçуллă.
Волоки́та	ĕçе сĕтĕрни, ҫас туманни.
Бюрокра́т, чино́вник	ĕçĕн усăллăхĕшĕн мар, формишĕн çеç тăрăшакан, ҫинавнĕкле ĕçлекен çын.
Бюрократи́зм	пӳрократтисăм; ĕç тăвас вырăнне ĕç йăли туса ĕçе пĕтерсе лартни.
Жа́лоба	ыйтӳ, йăлăну, ӳпкелешни; пусмăрланине йе тĕрĕсмарине сăмахпа йе çырупа кăтартса пани.
Рекомендова̀ть	ырласа, йе хурласа кăтартас.
Реша́ющий	сăмах татса ĕçтăвакан.
Совеща̀тельный	канашлакан.
Делеги́ровать	шанса суйласа йарас.
Отозва́ть	кайалла ҫĕнсе илес.
Защища̀ть	хӳта кĕрес, хӳтĕлес.
Отвоева́ть	вăрçса, çапăçса илес.
Принима́ть	йышăнас, йышăнса илес.
Отверга́ть	йышăнас мар.
Утверди́ть	вырнаçтарас; хытарас, çирĕплетес.

Пролетарии всех стран, соединяйтесь!—Пётём тёнӗри пролеттарисем, пёрлешёр!

Верховная власть в Союзе советских социалистических республик принадлежит Всесоюзному с'езду советов – Сотсиалисӑмла совет республикёсён сойусёнӗи ӗп аслӑ ирёк Пётём сойусри советсен сиссё пулса тӑраҳ. Всесоюзный с'езд советов избирает Центральный исполнительный комитет, которому передает свою власть –Пётём сойусри советсен сиссё Тёпри ёҫтӑвакан комиттета суйлаҳ, ӑна вара хӑйён ирёкне параҳ.

Кулакам, их подсобникам и попам нет места в советах—Кулаксемпе вёсене пулӑшакансемшён тата пупсемшён советсенӗе вырӑн ҫук.

Политика—Политтёк.

Полӣтика — политтёк: 1) патшалӑха тытса тӑмалли наукка; патшалӑхри шалти, йе йут патшалӑхсемле тумалли ёҫсене туса пымалли майсем, йёркесем; 2) камӑн та пулин (парттин т. ыт. те) хӑй ёҫёсене туса пыракан йёркесемпе майсем.

Пӑртия — партти; класӑн малта пырса, ӑна йертсе пыракан паттӑр ӗӑмӑрё.

Партӣец, партийный — парттире тӑракан ҫын.

Класс	клас (производствăпа ĕçхатĕрĕсем тĕлĕшпе опчăлăхра пĕр пек вырăн йышăнса тăракан çынсен пысăк ушкăнĕ, сăмахран, ĕçлекенсен класĕ); вĕренекен пӳлĕм.
Кла̀ссовая борьба	клас кĕрешĕвĕ.
Всесою́зная коммунистическая партия (большевиков)—ВКП(б)	Пĕтĕм Сойусри комуниссен (пољшевиксен) парттийĕ.
Коммуни́ст	комунис; комунисла партин ђленĕ.
Коммуни́зм	комунисăм, пулас опђăлăх йĕрки (ун ђухне классем пулмаççĕ, çав майпа етеме етем хĕсĕрлесси пĕтет, кам мĕн ђухлĕ ĕçлеме пултараť, çавăн ђухлĕ ĕçлет, ĕçлесе тунă йапалана кама мĕн ђухлĕ кирлĕ—çавăн ђухлĕ параççĕ).
Социали́зм	сотсиалисăм; комунисăмăн малтанхи тапхăрĕ.
Коммунисти́ческий интернациона́л	Комунисла интернатсионал.
Комите́т	комиттет; пĕр-пĕр ĕçе тума вăхăтлăха, йе пĕр майах ĕçлеме суйласа лартнă çынсем.
Парти́йный комитет	партти комиттеђĕ.

Комиссия	комиççи; пĕр-пĕр ыйтăва пăхса, татса хума суйланă çынсем.
Центральный Комитет Всесоюзной Коммунистической партии (большевиков)—ЦК ВКП(б)	Пĕтĕм Сойусри Комуниссен (пољшевиксен) парттин Тĕп Комиттеђĕ — ПСК(п)П ТК.
Чувашский Областной Комитет ВКП(б)—Обком.	ПСК(п) партин Ђăваш Оплăç Комиттеђĕ—Опком.
Генеральный секретарь	аслă çекреттар.
Ответственный секретарь	ответлă çекреттар.
Генеральная линия партии	парттин тĕп çулйĕрĕ.
Пленум	пленăм, орканисатсин уйăрса лартнă ђленĕсен ларăвĕ.
Конгресс	конкрес; пĕтĕм тенђери претставиттĕлсен сйессĕ.
Заседание	лару.
Партийное собрание	партти ђленĕсен пухăвĕ.
Ячейка	йађейккă; ђи кĕçĕн орканисатси.
Партийная ячейка	парттин ђи кĕçĕн орканисатсийĕ.
Бюро ячейки	йађейккăн йертсе пыракан ĕç тăвакан пайĕ.

Секретàрь парти́йного комитета	партти комиттеђĕн çекреттарĕ.
Член	ђлен; пĕр-пĕр пĕрлешӳре тăракан çын.
Кандидàт	кăнтитат.
Сочу́вствующий	пĕр пек шухăшлăскер, майлăскер.
Всесою́зный Ленинский Коммунистический Союз молодежи (Комсомол)	Пĕтĕм Сойусри çамрăксен Ленинла комунисла сойусé (Комсомол).
Комсо́молец	комсомол ђленĕ.
Пионе́р	пионер; ĕçе ђи малтан пуçласа йаракан.
Вожа́тый	вошаттăй; йертсе пыракан.
Юные пионе́ры	çамрăк пионерсем; ађасен комунисла орканисатсийĕ.
Акти́в	пĕр-пĕр орканисатсин йе парттин хастарлă ĕçлекен пайĕ.
Активи́ст	активис; хастарлă ĕçлекен.
Тео́рия	теори; мĕн çинђен те пулин вĕрентни.
Теоре́тик	ăслăлăх йенђен ăста çын; пурнăçа лайăх пĕлекен çын.
Беспарти́йный	парттире тăман çын.
Меньшевик	меншевик; меншевиксен партти ђленĕ.
Консерва́тор	конçерваттăр; кивĕ йĕркесемшĕн тăрăшакан.
Руководитель	йертсе пыракан.
Вождь	çулпуç.

Маркси́зм	маркçисăм; К. Марксăн вĕрентĕвĕ.
Ленини́зм	ленинисăм; Ленинăн вĕрентĕвĕ.
Оппози́ция	хирĕç тăни; хирĕç тăракансен ушкăнĕ.
Оппозицио́нер	оппоçитси ҫленĕ.
Правый оппортунизм	сылтăм оппорттунисăм.
„Левый“ заги́бщик	„сулахайлă“ пăрăнса ĕçлекен.
Фра́кция	фракси; 1) парттири фракси-парттин çул-йĕрĕнчен уйрăм, анҫах орканисатси йенҫен унтан пĕтĕмпех уйăрăлса татăлман, политтĕк тĕлĕшпе пĕр шухăшлă чĕнсен ушкăнĕ; 2) суйласа лартнă орканисатсире пĕр-пĕр партти ҫленĕсен ушкăнĕ.
Руково́дство	йертсе, кăтартса пыни.
Директи́ва, указа́ние	кăтарту, кăтартни.
Резолю́ция	пĕр-пĕр ĕç çинҫен сăмах татса йышăнни.
Реше́ние	решшени; ĕçе татса тухни.
Постановле́ние	постановлени; йышăну, килĕшсе йышăнни.
Рекоменда́ция	реккоментатси; пĕр-пĕр йапалана, çынна, йе ур. ырласа, лайăх йенĕсене кăтартса пани.

Переводить кусарас.
Исключить каларас.
Выговор вăрçни, сăмах тивни.
Порицание йатлани, хурлани.
На вид йурăхсăр ĕç тупăшăн паллă туни, асăрхаттарни.

Изучай и проведи в жизнь решения XVII-го с'езда Всесоюзной Коммунистической партии (большевиков)—Пĕтĕм сойусри комуниссен (поъшевиксен) парттийĕн XVII-мĕш сйесĕн решенийĕсене вĕренсе, вĕсене пурнăçа кĕрт.

Под правильным руководством Коммунистической партии, мы выполнили план пятилетки в четыре года—Комуниссен парттийĕ тĕрĕс йертсе пынипе, пилĕкçуллăх плана спĕр тăвата çултах пурнăçа кĕртсе çитертĕмĕр.

Вперед, к новым победам за успешное выполнение второй пятилетки—Иккĕмĕш петтилеткăна ĕçе (пурнăçа) ăнăçлă кĕртессишĕн, малалла, çĕнĕ çентерӳсемшĕн.

Речь тов. Сталина на январском пленуме ЦК и ЦКК ВКП(б) о работе в деревне—ПСК(п)Н ТК-пе ТКК йанвар уйăхĕнче пулнă пленăмĕнче Сталин йулташ йалта ĕçлесси çинчен тухса калани.

Коммунистический интернационал—боевой штаб мировой пролетарской революции—Комунистă интернатсионал—тĕнчери пролеттарилĕ революции штабĕ.

В конце 1930 года председателем Совнаркома СССР назначен старый и непоколебимый большевик тов. Молотов—1930 мĕш çул вĕçĕнче СССР Халăх камиссарĕсен канашĕн претçетательне тата, пăхăр поъшевик Молăттăв йулташа ларнă.

Национальности—Халăхсем.

Россия *ж* Раççей.
Русский вырăс.
Русская женщина майра.
Чуваш,-ии чăваш.
Чувашия *ж* чăвашсем пурăнакан тĕп çĕршыв. Чăваш респ.

Мари́ (черемис)	çармăс.
Татарин	тутар.
Татария *ж*	тутарсем пурăнкан тĕп çĕршыв, Тутар р.
Удмурд (вотяк)	ар, вуťак.
Киргиз	кăркăс.
Калмык	калмăк.
Мордва́, мордви́н	мăкшă, мортва.
Эрзя	ирçе.
Башки́р	пушкăрт.
Еврей	йеврей.
Украи́нец, малоро́сс	украинтсă, хаххул,
Поляк	полђак, палђак.
Герма́нец, немец	нимĕč, нимĕç.
Францу́з	хрантсус.
Англича́нин	акăлђан, акăлђан çынни.
Америка́нец	американ, америкçынни.
Нация	натси; пурăнăç йĕркисем-йăлисем пĕр пек, пĕр йăхран тухнă, пĕр выранта пурăнакан, пĕр ђĕлхепе калаçакан етемсен историпе çыхăнса тăракан ушкăнĕ; уйрăм халăх йăхĕ.
Национальные меньшинства	вак халăхсем.
Национализм	хăй натсиĕн интересĕсене ытти натсисен интересĕсене хирĕç тăратма, ытти натсисенчен уйăрăлма, пĕђĕкреххисене пăхăнтарма, хăйĕншĕн анђах тăрăшма хушакан политтĕк.

Националист	натсионалисăм саракан, ăна пурнăçа кĕртекен.
Шовинизм	хăй натсине асла хуни, ăна анҫах йуратни, ытти натсисене курайманни.
Шовинист	хăй натсине анҫах йуратакан, ытти натсисене курайман çын.
Великодержавный шовинизм	аслăпатшалăхлă вырăс шовинисăмĕ.
Интернациональный	пĕтĕм пĕнҫери халăхсене тивекен (тенҫери халăхсем хушшинҫи).
Ленинская национальная политика	Ленинла натси политтĕкĕ ҫикĕ.
Граница	ҫикĕ урлă; йут патшалăх.
Заграница	Капкас.
Кавказ	Капкас леш енĕ.
Закавказье	Çĕпĕр.
Сибирь	Украйнă.
Украина	Атăл таврашĕ, Атăл урлă.
Поволжье	тăвас, майа кӳрес.
Образовать	уйрăлас.
Выделяться	йут ҫĕлхепе калаçнă ҫухне сăмахсем, сасăсем кăшт урăхларах тухни.
Акцент	
Верховые чуваши (вирьяльцы)	тури ҫăвашсем, вирӳал ҫăвашĕсем.
Низовые чуваши	анатри ҫăвашсем.
Внереспубликанские чуваши	Чăваш республĕк тулашĕнҫи ҫăвашсем.

Чувашская автономная социалистическая советская республика (ЧАССР)—Ҫӑвашсен автономлӑ сотсиалисӑмлӑ совет республикӗ.

После Октябрьской революции в России многие из мелких национальностей получили автономию—Йупа уйӑхӗнҫи революцисӗр хыççӑн Раççейри вак халӑхсенҫен нумайӗшӗсем автономи илтӗç. В 1920-м году, 24 июня месяца Советом народных комиссаров РСФСР был издан декрет об образовании автономной Чувашской области—1920-мӗш çулӑн çӗртме уйӑхӗн 24-мӗшӗнҫе РФССР Халӑх кӑмиссарӗсен канашӗ автономлӑ Ҫӑваш оплӑçӗ тӑвасси çинҫен саккун кӑларнӑ. В 1925 году АЧО была преобразована в Чувашскую автономную социалистическую советскую республику—1925-мӗш çулта Ҫӑваш оплӑçне Ҫӑвашсен автономлӑ сотсиалисӑмпа совет республикӗ туса хунӑ. Всех чуваш в Советском союзе насчитывается около полутора миллиона человек—Совет сойусӗнҫе ҫӑваш пӗтӗмпе пӗр мӗлйун çурра йӑхӑн шутланать.

До 1917 года Россия управлялась царем и его министрами-дворянами—1917-мӗш çулҫҫен Раççейӗе патшана унӑн улпут-министӑрӗсем тытса тӑна. Уже шестнадцать лет, как рабочие и крестьяне свергли царя, помещиков и капиталистов и отняли власть, и наш Союз управляется советами—Вунултӑ çул ӗнтӗ, ӗçлекенсемпе хресҫенсем патшана, улпутсене, капиталиссене сирпӗтсе йарса влаçа хӑйсен аллине туртса илнӗ, вунултӑ çул ӗнтӗ пирӗн Сойуса совет-сем тытса тӑраççӗ.

В Америке тоже республика, но там не советская, а буржуазная республика—Америкӑра те республӗк, анҫах унта совет республикӗ мар, пурнуалӑ республӗк.

Да здравствует грядущая пролетарская революция во всем мире—Пӗтӗм тӗнҫипе пулас пролеттари революцийӗ сывӑ пултӑр

Судебные органы—Сут таврашĕсем.

Народный комиссариат юстиции	Сут, саккунлăх ĕçне тăвакан, асăрхакан комиссариат.
Прокуро́р	проккурор; сут таврашĕсене, саккунсене асăрхакан.
Об'едине́нное госуда́рственное полити́ческое управле́ние (ОПУ)	Патшалăхри пĕрлештернĕ политтĕк управленийĕ (ППУ).
Гла́вный суд	Аслă суд.
Наро́дный суд	халăх сутĕ.
Судья *м*	сутйе, тӳре.
Наро́дный заседатель *м*	саççетатĕл; халăх хушшинĕен суйланă тӳре.
Сле́дователь *м*	сут ĕçне тĕплекен, йĕрлекен.
Защи́тник, адвока́т	ваккат, хута кĕрекен.
Перево́дчик	тăлмаĕă; пĕр ĕĕлхерен тепĕр ĕе́лхене куçаракан.
Обвини́тель *м*	айăплакан.
Престу́пник	айăплă; усал ĕç тунă çын.
Обвиняемый	айăплă, винаватлă çын.
Отве́тчик	сут умне тăратнă çын.
Свиде́тель,-ница	свитетлĕ; ĕçе курнă çын.
Наказание	айăпшăн хурлăх кăтартни.
Вы́сшая мера наказания, расстрел	пăшалпа персе вĕлерни.
Лише́ние свобо́ды	хупса лартни.
Усло́вно	паллăлă, сăмахăн паллă туни.
Ссы́лка	пысăк айăпшăн йут çĕре кăларса йани.

Пораже́ние в правах тивĕçлĕхне пĕтерни.
Конфиска́ция пурлăха туртса илни.
Оправда́ние тӳрре кăларни, айăпламанни.
Приговóр прикăвăр; ĕçе татса туни.
Реше́ние сăмах хуни, татни.
Пóвод сăлтав.
Контр-революционер революцутсийе хирĕç пыракан
Вреди́тель *м* сатăрçă; сийен тăвакан.
Уби́йца *м* çын вĕлерекен.
Вор- вăрă.
Разбóйник, бандит вăрă-хурах.
Ба́нда вăрă-хурах ушкăнĕ.
Разбóйничать хурах пусни.
Граби́тель *м* çараткан, пусмăрласа çаратакан.
Моше́нник ултавçă, вăрă.
Карма́нщик кĕсйе çаратакан, кĕсйе вăрри.
Избие́ние хĕнени.
Наси́лие пусмăрлани, ирĕксĕрлени.
Негодяй *м* кутăн, путсĕр çын.
Конокра́д лаша вăрри.
Бродяга сĕтĕрĕнӳĕк, çапкаланӳăк.
Сутяга *м* сутлашма йуратакан çын.
Иск шырани, шыраса илни.
Исте́ц, исти́ца шыракан.
Потерпе́вший тӳснĕ, ӳăтнă, хурлăх курнă çын.
Управле́ние милиции милитси тытăмĕ.
Мили́ция милитси.
Милицио́нер милитсионер.
Уголо́вный ро́зыск пысăк айăп тăвакансене шыракан уӳрештени.

Угро́за	йунани, хăратни.
Тюрьма́	тĕрме.
Испра́вительный дом	тӳрлетекен, йусакан çурт.
Аре́стный дом	сутӗен, вăхăтлăха хупакан çурт.
Осуждённый	айăплă.
Заключённый	хупса лартнă çын.
Зако́н	саккун, йĕрке.
Революцио́нная зако́нность	революцутсилле саккунлăх.
Социалисти́ческая со́бственность	сотсиалисăмлă пурлăх.
Кодекс	котĕкс; саккунсен пухăи.
Уголо́вный ко́декс	айăп тăвакансене сут тумалли саккунсем.
Де́ло	ĕç; ĕçлени.
Пове́стка	повескă; пĕр-пĕр ĕç çинӗен пĕлтерни.
Ге́рбовый сбор	маркка укçи; патшалăха тӳлени.
Суде́бная по́шлина	сут укçи.
Суди́ть	сут тăвас.
Суди́ться, сутяжничать	сутлашас.
Подава́ть в суд	сута парас.
Вызывать	ӗĕнсе илес.
Рассмотре́ть	ĕçе пăхас; ĕç тăвас.
Опра́шивать	ыйтса пĕлес.
Приводи́ть	илсе килес; çавăтса килес.
Суде́бный зал	сут пӳлĕмĕ.

Судéбное дело сут ĕçĕ.
Чéстный тӳрĕ, ирсĕр ĕçе çыпçăнманни.

Каждый трудящийся гражданин республики должен бороться с преступниками, в особенности помогая в этом судебным органам—Респуплĕкре пурăнакан кашни ĕç çыннăнех усал ĕç тăвакан çынсемпе кĕрешмелле, ытларах та вăл ĕçе тума сут таврашĕсене пулăшмалла. Теперь каждый гражданин, из какой бы нации он не происходил на суде может говорить на своем родном языке—Халĕ кашни краштăлах, кирек мéнле халăхран пулсан та, сутра хăй тăван ҫĕлхипе калаçма пултарат. Раньше при царском строе этого не было—Ĕлĕк патша ҫухне апла пулман.

Общественная собственность священна и неприкосновенна. Охраним и укрепим священную собственность социализма!—Опҫă (халăх) пурлăхĕ вăл таса, тата ăна никам тéкéнме пултараймаст. Сотсиалисамăн таса пурлăхне сыхласа тереклетер!

Очищайте колхозы от кулацких и негодных элементов—Колхоссене кулаксемпе терлĕ йурăхсăр çынсенҫен тасатăр.

Кооперация и торговля—Копперат-сипе суту-илӳ.

Коммéрция, торговля суту-илӳ, сутă туни.
Товáр тавар; ытти йапаласемпе улăштарма, сутма тунă йапаласем.
Базáр, ры́нок пасар; суту-илӳ тăвакан вырăн.
Колхозный ры́нок колхос пасарĕ.
Мéна улăшу.
Ценá хак.

Прибы́ль, бары́ш	услам.
По́льза	усă, пайта.
Убы́ток	сийен, шар.
Изде́ржка, трата	пĕтĕрни.
Поте́ря, пропа́жа	çухатни.
Бе́дствие, несча́стие	инкек, инкек-синкек.
Бедность *ж*	ҫухăнлăх, наҫарлăх.
Бога́тство	пуйланлăх.
Долг	парăм.
Ссу́да	кивçен пани.
Недои́мка	кивĕ парăм, хырăç.
Кооопера́ция *ж*	копперatси.
Чувашпотребсо́ю́з	Ҫăвашсен потрепсойусĕ.
Центросою́з	Тĕп потрепсойус.
Горко́п *м*	хула копператтивĕ.
ЦРК	рапоҫҫисентĕпкоппеpативĕ.
Райсою́з	районри потрепсойус, йал посене пĕрлештерсе, йерцсе, тĕрĕслесе пыраť.
Сельпо́	йалпо; йал коппеpативĕ.
Кооопера́тор	коппеpатси ĕçне ĕçлекен.
Правле́ние	правлени; тытса, йĕркелесе тăракан кантур.
Потреби́тельская кооперация	ĕçес-çийес, т. ыт. кирлĕ тавapсемпе суту-илу́ тăвакан коппеpатси.
Произво́дственная кооперация	тавар туса хатĕрлекен коппеpатси.
Креди́тная кооперация	кивçен укçа паракан коппеpатси.
Общество	ушкăн.
Обще́ственный	ушкăнлă.

Заготови́тельная контора	пĕр-пĕр тавар йе ҫĕр тавар хатĕрлекен кантур.
Банк	панк; укҫа тенкĕ парса илсе тăракан уҫрештени.
Соцземба́нк	сотсиалисăмла ҫĕр ĕҫ панкки.
Кредито́р	кивҫен паракан.
Дебито́р	кивҫен илекен.
Пай	пай; йапала пайĕ; валĕ.
Па́йщик	пай укҫи тӳлекен.
Паево́й взнос	пай укҫи.
Задо́лженность	парăмланни, кивҫене кĕни.
Склад	тавар, йапала усракан ҫурт.
Ба́за	тĕп вырăн, никĕс.
Магази́н	суту-илӳ тумалли пысăк лапка.
Лавка	лапка.
Ларёк	пĕҫĕк лапка.
Прика́щик, работник прилавка	прикашҫĕк.
Би́ржа	хуҫасем, аке́нтсем, лавҫăсем ĕҫĕсемпе пухăнакан вырăн.
Патéнт	кăтартакан, пĕлтерекен хут.
Про́мысел	промысла; мĕн те пулин туса тупăш курни.
Промы́шленник	пысăк сутуҫă, усламҫă.
Торго́вец	суту-илӳ тăвакан.
Ящик	йешҫĕк, арҫа.
Мешо́чек, сума́	хутаҫ.
Паке́т	хут хутаҫ.
Обёрточная бумага	ҫĕркемелли хут.
Упако́вка	тавара ҫĕркесе, вырнаҫтарса пухни.
Пло́мба	тăхланпа пусна пиҫет.

Та́ра	тавара тултармалли йапала.
Брутто	тавара тултармаллипе тавар йăвăрăшĕ пĕрле.
Не́тто	таса тавар йăвăрăшĕ.
Ски́дка	йапала хакне ҫакарни.
Нацéнка	тавар хакĕ çине ӳстерсе хуни.
Опто́вая торговля	пысăккăн, ушкăнĕпе, кӳмертен сутă туни.
Ро́зничная торговля	ваккăн, пĕҫĕккĕн сутă туни.
Ширпотре́б	хуçалăхра кирлĕ вĕт-шак таварсем (йапаласем).
Колхо́зная торго́вля	колхос суту-илĕвĕ, сутти.
Кни́жная торго́вля	кĕнеке-хаçат суттийĕ.
Мясна́я торго́вля	аш-какай суттийĕ.
Взве́шивать	турттарас, виçес.
Ме́рить	виçес.
Обве́шивать	улталаса виçес; тĕрĕс виçменни.
Нанима́ться	кĕрĕшес.
Организова́ться	пĕрлешес; пĕрле ĕçе пуçлас.
Едини́ние	пĕрлешни.
Това́рищество	йулташлăх; пĕрлешни.
Сознáтельный	тăнлă-пуçлă, тавçăракан.
Восстанови́ть	йусас; уралантарас.
Разру́шенный	йухăннă; саланнă.
Цель	шухăш тытни; ĕçе тĕллени.

Каждый рабочий, колхозник и трудящийся должен быть членом кооператива - Кашни рапоҫҫи, колхоҫнĕк, ĕççыне кооперáттив ҫленĕ пулма кирлĕ.

В единении сила!—Пĕрлешӳре—вăй!

Положи на сберкнижку свои временно свободные средства; сберкасса их надежно сохранит, с выгодой для тебя и с пользой для государства—Хăвăн вăхăтлăха прĕклĕ (ыглашшн) укçуна перекет кассине хур; перекет касси вăл укçана саншăн пайталлă, патшалăхшăн та усăллă усрать.

Член кооператива, внес-ли ты полностью кооперативу свой пай?—Кооператив ҫленĕ, есĕ кооператива пĕтĕм пай укçине хывса çитерни?

Поворот бедняцко-середняцких масс к колхозам знаменует новый исторический этап строительства социализма Вперед, к крупному социалистическому хозяйству!—Ҫухăнсемпе вăтамсем колхоссем йĕнĕ çăвăрăнни вăл сотсиализăм тăвас ĕçре историн çĕнĕ çулĕ çине пуснине пĕлтерет. Сотсиализăмлă шултăра хуçалăхсем патне, малалла!

Наука, техника, труд—Ăслăлăх, техникă, ĕç.

Те́хника — ĕçĕн майне пĕлни; ăслăлăха ĕçпе çыхни.

Фа́брика — хапрăк; ҫĕр йăпаласене ĕçлесе тавар тăвакан вырăн.

Заво́д — савăт.

Лесопи́льный заво́д — хăма çуракан савăт.

Типогра́фия — типокрафи; кĕнеке-хаçат çăпакан хапрăк.

Произво́дство — происвотствă; тăвăм,—ĕçе туни.

Изобретатель *м* — ăстахçă; шухăшласа кăларакан.

Инжене́р — иншенер; пĕр-пĕр ĕçе лайăх, тĕплĕ вĕренĕ çын.

Те́хник	технĕк; ăслăлăхпа ĕçе вĕреннĕ çын.
Техноло́гия *ж*	ҫĕр-йапаласене ĕçлесе йусама вĕрентни.
Дире́ктор	тиректăр; пуçлăх, пĕр-пĕр савăта, хапрăка, шкула пăхса, йĕркелесе пыракан.
Архите́ктор, строи́тель	çурт ăсти; çуртйĕр тăвас ĕçе лайăх пĕлекен ăста.
Меха́ник	машшинсем (тавраш) тăвакан, йусакан çын.
Электри́чество	електритсă; енерки тĕслĕхĕсенҫен пĕри.
Электрифика́ция	електрофикатси; тĕрлĕ происвотства електритсă вăйĕпе ĕçлеттерни; кил-çуртсенҫе унăн вăйĕпе усă курни, т. ыт. те.
Электроста̀нция	електритсă хатĕрлекен машшин ĕçлекен вырăн.
Гидро́станция	шыв вăйĕпе ĕçлекен електростантси
Парова̀я маши́на	пăс вăйĕпе ĕçлекен машшин.
Парово́з	пăравос; пăспа ҫупакан, туртакан машшин.
По́чта	пуштă.
Телеграф	телекраф.
Телегра̀мма	телекрам; телекраф тăрăх пĕлтерни.
Телефо́н	телефон; пралук тăрăх калаçни.

Радиоста́нция	пралуксăр пур йенелле те ĕçлекен телекраф.
Почто́во-телегрф-ная контора	пуштăпа телекраф кантурĕ.
Громоотво́д	аслатийе, çиçĕме пăракан.
Водопрово́д	шыв пăрки; шыва çуртсене пăрăхсем тăрăх çӳретни.
Артезиа́нский колодец	çĕре пăраласа тунă çăл, пусă.
Трамва́й	електритсă йе лаша вăйĕпе ĕçлекен хула ҫукун çулĕ.
Автомоби́ль *м*	автомопил; машшинпа ҫупакан урапа.
Авто́бус	нумайăн ларса çӳремелли автомопил.
Грузово́й автомоби́ль (грузовик)	йăвăр йапаласем турттармалли автомопил.
Аэроса́ни	çилçуна; машшинпа ҫупакан çуна.
Аэропла́н	йероплан; сывлăш тăрăх вĕçмелли кимĕ.
Авиа́тор, лётчик	йеропланпа вĕçекен.
Шо́фер води́тель	автомопиле, т. ыт. машшинсене çӳретекен çын.
Велосипе́д	утланса ҫупмалли урапа.
Пишущая маши́на	çыракан машшин.
Клеймо	кĕлеме.
Канализа́ция	канав; ҫавса тунă çырма.
Комиссариа́т труда́	Ĕç кăмиссариаҫĕ.
Трудово́й ко́декс	ĕç йĕркийĕ, саккунĕ.
До́говор, соглашение	килĕшӳ.
Трудово́й до́говор	ĕç килĕшĕвĕ; ĕç параканпа ĕçлекенĕ килĕшни.

Произво́дственный план	производствă планĕ.
Производи́тельность труда́	ĕç пултарулăхĕ, ĕç тухăçлăхĕ.
Интенси́вность труда́	ĕç вăйлăхĕ.
Разделе́ние труда́	ĕçе пайлани, уйăрни.
Но́рма	ӷстумалли; тăвас шай.
Опла́та труда́	ĕç хакĕ; ĕçленĕшĕн тӳлев.
За́работная пла́та	ĕç укçи.
Вознагражде́ние	пĕр-пĕр ĕçшĕн тӳлени.
Поме́сячно	уйăхла, уйăхпа шутласа.
Сде́льно	ĕç тăрăх, ĕçе кура, ĕç тухăçĕ тăрăх.
Повреме́нно	вăхăтпа, вăхăтпа шутласа.
Огу́льно	ҫуххăм, виҫмесĕр.
Пре́мия *ж*	преми; парне.
Премирова́ть	преми парас, парнелес.
Заде́ржка	вăхăтра туманни, тытса тăнипенҫҫи; нумай ҫул ĕçленешĕн, пĕр-пĕр палла ĕçшĕн тӳлени.
Пе́нсия	
Страхова́ние	страхлани; инкек-синкек пуласса асăрхани.
Геро́й труда́	ĕç паттăрĕ; хастарлă ĕçлекен.
Дисципли́на	кирлĕ йĕркесене пăхăнни.
Работоспосо́бный	ĕçе пултаракан, йурăхлă.
Инвали́д труда́	ĕç инвалиҷĕ, ĕçе йурăхсăрланни.
Солида́рность	пĕрле ответ тытни.
Забасто́вка	пастовккă, ĕçе пăрахни.
Ударни́чество	ĕçе хăвăрт, тĕплĕ туни.

Уда́рник	утарнĕк; хăвăрт, тĕплĕ ĕçлекен.
Лжеуда́рник	суйа утарнĕк.
Социалисти́ческое соревнова́ние	ĕç тухăçне (ӳсĕмне) хăпартассишĕн ăмăртса ĕçлени.
Ло́дырь *м*	кахал, найан.
Летӳ́н	вырăнтан вырăна тивĕçсĕр куçса çӳрекен.
Конфли́кт	тавлашу.
Разгильдя́йство	хăйне хăй тытма пĕлменни.
Увольне́ние	вырăнтан кăларни.
Неявка	пыманни, курăнманни, ĕçе тухманни.
Прогу́л	куна ахаль иртерни; ĕçе тухманни.
Прогу́льщик	ĕçе тухмасăр, ĕçрен тарса çӳрекен.
Безрабо́тица	ĕçсĕрлĕх; ĕç çитменни.
Профессиона́льный Союз	пĕр пек ĕç тăвакансем. сойӳс, ушкăн, пĕрлешӳ.
Комите́т рабочих	ĕçлекенсен комитечĕ.
Завком, фабком	савăтра, йе хапрăкра ĕçлекенсен комитечĕ.
Чуваш профсовет	Чăваш профсойуссен канашĕ.
ЦК профсою́за	профсойус тĕп комитечĕ.
Всесою́зный Центра́льный Совет Профессиона́льных Сою́зов (ВЦСПС)	Пĕтĕм Сойусри Профеççиллĕ Сойуссен Тĕп Совечĕ.

Общее собра̀нйе	аслӑ пуху, мӑн пуху.
Това́рищеский суд	йулташлӑ сут.

Вся земля, все фабрики и заводы, все леса, земные недра и воды теперь в руках трудящихся—Пӗтӗм çӗр, пур хапрӑк-савӑтсем, пӗтӗм вӑрман, çӗр айӗнҫи пӗтӗм пурлӑх, шывсем пурте хаҫ ӗçхалӑх аллинҫе.

— До чего народ додумался: по небу летать начал. Глядишь, скоро могилы машинами рыть начнут.

— Сказал—скоро! Для кулаков могильную машину уж выдумали: трактором называется.

— Хаҫхи халӑх темӗн те шухӑшласа кӑларӗ: пӗлӗт тӑрӑх вӗçе пуçларӗç. Кӗçех ӗнтӗ виле шӑтӑкӗсене те машшинна ҫавма̀ пуçлӗç.

— Каларӑн – кӗçех тесе! Кулаксен шӑтӑкне ҫавакан машшин шухӑшласа кӑларнӑ та ӗнтӗ: трактӑр йатлӑ вӑл.

Союз рабочих и крестьян непобедим—Ӗçлекенсемпе хресҫенсен пӗрлешӗвне çӗнме çук.

Под непосредственным руководством коммунистической партии, рабочий класс нашего Союза успешно завершил пятилетку в четыре года – Комуниссен парттийӗ йертсе пынипе, пирӗн Сойусри рапоҫҫисен класӗ пилӗкçуллӑх плана тӑватӑ çул хушшинҫе пурнӑçа кӗртсе çитерҫӗ.

Меры – Виçесем.

Меры длины—Вӑрӑмӗш виçисем.

Киломе́тр	километр=1000 метр.
Метр	метр.
Сантиме́тр	сантиметр.
Миллиметр	миллиметр.
Верста́	çухрӑм.
Сажень *ж*	ҫалӑш, хӑлаç, пеҫатнӑй.

Аршúн	аршăн.
Шаг	утăм, утас.
Вершóк	вершук.
Чéтверть *ж*	шит.
Лóкоть (мера)	ҫике, хур.
Шаг, пядь	утас.
Мúля	çиҫĕ çухрăм.
Часть *ж*	пай, татăк.
Рáвный (=)	тан, пĕр пек.
Рáзница	уйрăмми; пĕр пек марри.
Охàбка	ытам, çĕклем.

Метрическая система мер—Метрла виçе йĕркн.

Метрическая система мер и весов имеет для всех мер одно основание—**метр**, а все производные от него могут увеличиваться и уменьшаться **только в 10 раз**. Чтобы показать увеличение, прибавляют к основной мере греческие названия **дека**—10, **гекто**—100, **кило**—1000; для уменьшения прибавляют названия латинские: **деци**—0,1, **санти**—0,01 и **милли**—0,001.

Метрла виçе йĕркин пуçламăшĕ **метр** пулаҫ, унтан вара кур виçе йĕркн те пуçланса кайаҫ. Виçене пысăклатас пулсан та, пĕҫĕклетес пулсан та **10 хут илес пулаҫ** Виçе пысăкланнине кăтартас пулсан крек сăмахĕсене: **текка**—10, **кекто**—100, **кило**—1000; пĕҫĕклетес пулсан латтин сăмахĕсене: **тетси**—0,1, **санти**—0,01, **милли**—0,001 хушмалла.

1 сантиметр=10 миллиметрам—Пĕр сантиметрта 10 миллиметр.

Один метр=22,51 вершка—Пĕр метрта 22,51 вершук.

1 аршин=71,12 сантиметра—Пĕр аршăнра 71,12 сантиметр.

1 сажень=2,18 метра—Пĕр ҫалăшра 2,18 метр.

1 километр 0,91 версты или 468 саж. 2 арш., 1,25 вер.—Пер километр çухрăмăн 0,91 пайĕ, йе 468 ҫалăш та 2 арш 1,25 вершук пулать.

1 верста=1,06 километра—Пĕр çухрăмра 1,06 километр пулать.

Меры веса—Йăвăрĕш виҫисем.

Вес	йăвăрĕш; турттарни.
Весы́ *м*	тараса.
Гиря *ж*	тараса пуканĕ.
Безме́н	писмен (алтараси).
Десятери́чный	вуннăллă; вун пайлă.
Грамм	крам.
Килогра́мм, кило	кило, килокрам, 1000 кр.
Це́нтнер	центнĕр—100 килокр.
То́нна	тоннă; 1000 килокр.
Пуд	пăт.
Полпу́да	çурпăт.
Фунт	кĕрепенке; кĕренкке.
Полфу́нта	çур кĕрепенке.
Че́тверть фу́нта	ҫĕрĕк кĕрепенке.
Осьму́шка	уçмушкă, аçмухха.
Лот	лот; 3 măскал.
Золотни́к	măскал, сулатник.

1 килограмм=1000 граммам—Пĕр килокрамра 1000 крам.

1 килограмм=2,5 (2,44) фун.—Пĕр килокрам 2 кĕрепенке çурă пулать.

1 тонна или 1000 килограммов=61 пуду́—Пиҫ килокрам 1 тонна, йе 61 пăт пулать.

1 пуд=16,38 килограмма—Пĕр пăтра 16,38 килокрам.

1 фунт=409,51 грамма—Пĕр кĕрепенкере 409,51 крам.
1 золот.=4,26 грамма—Пĕр мăскалра 4,26 крам.

Меры поземельные—Çĕр виçисем.

Квадратная сажень—тăваткал ҫалăш.

Казенная десятина=2400 квадратн. саженям—Хысна теçеттинĕнҫе 2400 тăваткал ҫалăш пулаť.

Ар=100 квадр. метрам=22 квадр. саженям—100 тăваткал метр пĕр ар пулаť, арăра 22 тăваткал ҫалăш пулаť.

Гектар=100 арам=2197 квадр. саженям—Пĕр кектарта 100 ар йе 2197 тăваткал ҫалăш пулаť.

Гектар меньше десятины—Кектар теçĕттинрен пĕҫéкрех. Десятина (2400 кв. с.)=1,1 гектара; значит, десятина больше гектара—Теçеттин (2400 тăв. ҫ.) 1,1 кектар пулаť; урăхла каласан, теçеттин кектартан пысăкрах.

В 1 квадратном метре 100 кв. дециметров—Пĕр тăваткал метрта 100 тăв. тетсиметр.

В 1 кв. дециметре 100 кв. сантиметров—Пĕр тáваткал тетсиметрта 100 тăв. сантиметр.

В 1 кв. сантиметре 100 кв. миллиметров—Пĕр тăваткал сантиметрта 100 тăв. миллиметр.

Кубической мерой или **об'емом тел** называется такая мера, у которой **длина, ширина** и **вышина** (глубина) бывают равными—**Купла** тесе йе **йапалан пысăккăшне** (талккáшне) виçекен виçен **тăршшĕ** те, **урлăшĕ** (сарлакăшĕ) те, **çӳллĕшĕ** (тарăнăшĕ) те пĕр тан виçене калаççĕ.

В кубическом метре 1.000.000 куб. сантиметров—Купла метрта пĕр мĕлйун купла сантиметр.

От нашего колхоза до школы один километр—Пирĕн колхосран шкула çитме пĕр километр пулаť. Длина здания нашей школы восемнадцать метров и три дециметра, а ши-

рина двенадцать метров—Пирĕн шкул çурҕĕ тăршшĕ вун сакăр метр та виçĕ тетсиметр, сарлакăшĕ вуникĕ метр. Высота этого здания 6 метров, а высота ели 18 метров; насколько ель выше здания?—Çак çурт çӳллĕшĕ 6 метр, ҕăрăш çӳллĕшĕ 18 метр пулаҫ; ҕăрăш вăл пӳртрен мĕнҕухлĕ çӳллĕрех?

Меры жидкостей—Шĕвĕ йапаласен виçисем.

Посу́да	савăт-сапа, посутă.
Ме́рка	виçе.
Бо́чка	пиҕке.
Ведро́	витре.
Че́тверть	ҕетвĕрт (кĕленҕи).
Буты́лка	путылккă.
Полбуты́лка	çур путылккă.
Литр	литр.
Полли́тра	çур литр.

Одно ведро=12,29 литра—Пĕр витрере 12,29 л.

Одна бутылка=0,614 литра—Пĕр путылккăра 0,614 литр.

Один литр=0,081 ведра или 1,3009 винной бутылки—Пĕр литрта 0,081 витре йе 1,3009 ерех путылкки.

Один килолитр=81,31 ведра или 2,03 боч.—Пĕр килолитрта 81,31 витре йе 2,03 пиҕке.

Меры бумаги—Хут виçисем.

1 кипа=10 стопам—Пĕр киппăра 10 стоппа.

1 стопа бумаги=20 дестям=500 листам — Пĕр стоппара 20 теçтĕ=500 листа хут пулаҫ.

Термометры — Ăшă-сивĕ виçисем.

Градусник Цельсия (С) делится на 100° (градусов); точка замерзания 0°, а точка кипения воды 100°—Ҫелçи кратăçнекĕ 100° (кратăса) валеçĕнет; 0° пулсан шыв шăнаҫ, 100° çитсен шыв вĕреме кĕрет.

Градусник Реомюра (*R*) делится на 80° (градусов); точка замерзания 0°, а точка кипения воды 80°—Реомӳр кратăçнекĕ 80° (кратăса) валеçĕнет; 0° пулсан шыв шăнаҫ, 80° çитсен шыв вĕреме кĕрет.

Сегодня на воздухе 15° холода, а в нашем классе 14° тепла -Тулта пайан 15 кратăс сивĕ, пирĕн класра вунтăват кратăс ăшă.

Нормальная температура у здорового человека бывает 36—37 градусов – Сывă çынăн кĕлетки ăшши 36—37 кратăс пулаҫ.

Денежный счет--Укçа шуҫĕ.

Де́ньги, де́нежка	укçа, укçа-тенкĕ.
Копе́йка	пус, пĕр пус.
Рубль, (целко́вый *м*)	тенкĕ.
Сумма	хисеп; укçа шуҫĕ.
Одна́ копе́йка	пĕр пус (виçĕ пус).
Полкопе́йки	çурпус.
Две копе́йки	икĕ пус (çиҫĕ пус).
Три копе́йки (алты́н)	виçĕ пус (вунă пус).
Пять копеек (пятàк)	пилĕк пус (вунçиҫĕ пус).
Де́сять копе́ек (гри́венник)	вунă пус (вăтăр пилĕк пус).
Пятна́дцать копе́ек (пятналты́нный)	вуннилĕк пус (аллă икĕ пус).

Два́дцать копе́ек (двугри́венный)	çирĕм пус (çиггмĕл пус).
Двадцать пять копеек (четверта́к)	çирĕм пилĕк пус
Пятьдесят копе́ек (полтинник)	аллă пус, çур тенкĕ.
Один рубль	пĕр тенкĕ.
Полтора́ рубля	тенкĕ çурă.
Де́сять рублей	вунă тенкĕ.
Сто рубле́й	çĕр тенкĕ.
Ты́сяча рубле́й	пин тенкĕ.
Миллион рубле́й	мĕлйун тенкĕ.
Золото́й ру́бль	ылтăн тенкĕ; ылтăнпа шутласа.
Моне́та	ылтăн, кĕмĕл, пăхăр укçа.
Бума́жный де́нежный знак	хут укçа.
Черво́нец	ӗервонтсă.
Процентная це́нная бума́га	тупăш паракан хаклă йышши хут.
Заём	сайом; кивçен илни, пани.
Вы́игрышный заём	выльăса илмелли сайом.
Тира́ж	сайом, йе лоттерей выльăвĕ.
Валю́та	укçа йе векçĕл хакĕ; патшалăхăн укçа çиçтеми.
Иностр. валюта	йут патшалăх укçа хакĕ.
Ма́рка	маркка; çырусем, йе ĕçлĕ хутсем çумне çыпăçтаракан пĕчĕк йурлăк; Германире, Франтсире т. ыт. укçа (37½ пус).
Сте́рлинг	çтерлĕнк; акăлчăнсен укçи

	шуђё (пирён шутпа 10 т. йахăн).
Дóллар	толлăр; Амерёкри штатсен укçи: икё тенке йахăн.
Йéна	ийенă; Йаппони укçи: пёр тенке йахăн.
Бюджéт	мён ђухлё укçа тенкё кирли çинђен, тата пётермелли çинђен малтанах шýтласа хуни.
Балáнс	паланс; килен-кайан укçана йе услампа тăкака танлаштарса пёлни.
Сберегáть	перекетлес.
Сберегáтельная касса	перекет касси.
Сберегáтельная кни́жка	перекет кёнеки.
Вкладчик	вклатђёк; паннка йе перекет кассине укçа хуракан
Нарóдный комиссариăт финáнсов	Финанс халăх кăмиссариађё
Фининспéктор	финанс инçпектăрё.

За два килограмма сахару я заплатил 2 рубля тридцать четыре копейки—Икё килокрам сахăршăн епё икё тенкё е вăтăр тăватă пус тӳлерём.

Мальчик купил за гривенник полкилограмма белого хле[illegible].—Вунá пуснала арçын ађа çур килокрам кулађă илђё. [illegible] килограмм ржи стоит девять гривен—Вунултă килокрам раш тăхăрвунá пус тăрат. 1 кубометр дров стоит четыре рубля с полтиной—Пёр купла метр вутё тăват тенкё çурă

тăраҫ. Стопа писчей бумаги стоит один рубль двадцать пять копеек. Сколько стоит один лист бумаги?—Пĕр стоппа ҫырмалли хут пĕр тенкĕ те ҫирĕм пилĕк пус тăраҫ. Пĕр листа хут мĕнĕҫухлĕ тăраҫ?

На сколько рублей ты подписался на заем „Пятилетка—в 4 года“?—„Пилĕк ҫуллăх плана 4 ҫулта“ йатлă сайома есĕ миҫе тенкĕлĕх ҫырăнса илтĕн?

Как идет в вашем колхозе и в селе мобилизация средств среди населения?—Сирĕн колхосра тата йалта халăх хушшиҫе укҫа-тенкĕ пухас ĕҫ йепле пыраҫ? Вступайте вкладчиками сберегательной кассы—этим поможете государству в социалистическом строительстве—Перекет кассине вклатҫĕк пулса укҫа хурăр, унпала есĕр патшалăха сотсиализмăм тума пулăшатăр.

Инструменты—Ĕҫ хатĕрĕсем.

Мастерска́я *ж*	маҫтерской; пĕр-пĕр ăстасем ĕҫлекен ҫурт.
Шва́льня	ҫĕвĕ ҫĕлекен маҫтерской.
Прибо́р, инструмент	ĕҫ хатĕрĕ.
Метр	метр.
Арши́н	аршăн.
Топо́р	пуртă.
Топори́ще	пуртă аври.
Пила̀	пăҫкă.
Ручная пила̀	алпăҫки.
Ножо́вка	вĕҫлĕ пăҫкă.
Попере́чная пила	урлă пăҫкă.
Напи́льник, подпи́лок	йĕкев, потпилккă.

На́струг, руба́нок	сава, настăркка.
Фуга̀нок	вăрăм сава.
Ско́бель *м*	ик авăрлă сава.
Долото́	ийĕ, ăйă.
Стаме́ска	çӳхе ийĕ, стамескă.
Бура̀в	пăра.
Коловоро́т	тĕплĕ пăра аври.
Ре́йсмус, черти́ла	çыра, ресмăс.
Уго́льник	кĕтес çыри, тӳркĕтес.
Молото́к	мăлатук.
Брусо́к	хăйра; пăрăс, тикĕсленĕ хăма йе пĕрене.
Осёлок	йусу хăйра.
Точи́ло	çавра хăйра.
Верста̀к, стано́к	верстак; ĕçлемелли сĕтел.
Токарный станок	çавăрмалли станук.
Шнур	çип (çапмалли çип).
Ватерпа̀с, у́ровень	вĕтĕрпас, „йумăç“.
Ку́зница	тимĕрçĕ лаççи.
Горн	лаçри вуҫах.
Мехи́	вĕркĕç.
На̀ковальня	сунтал.
Клещи́ *ж*	хыпкăҫ, хĕскĕҫ.
Молот, кува̀лда	мăн мăлатук.
Тиски́ *м*	хĕскĕҫ, хĕстермелли хатĕр.
Зуби́ло	тимĕр-тăмăр йе ҫул касмалли ийĕ.
Насёка	тăхçа.
Рукоятка, черен, черенок	авăр, тытăҫ, тытмалли.
Швейная маши́на	çĕлемелли машшин.
Пили́ть	çурас; ҫатас.

Строга́ть	савалас.
Теса́ть	ҫутлас, ҫунас, вартас.
Долби́ть	ҫавас, шăтарас.
Бура́вить	пăралас, шăтарас.
Клеи́ть	ҫыпăҫтарас, ҫилĕмлес.
Кова́ть	туптас; тимĕр ҫапас.
Раздува́ть	вĕрсе ҫĕртес.
Отрубить, отре́зать	касса татас.
Кро́ить	тумтир йе кĕпе-йĕм касас.
	касса ваклас.
Острый	виҫĕкĕн, ҫивҫĕ.
Тупо́й	мăка, мука.
Зубча́тый	шăллă.
Куста́рь	алăсти.

В колхозе мы строим новый дом—Колхоспа спĕр ҫĕнĕ пӳрт тăватпăр. На стройке работают десять плотников и четыре пильщика — Ҫурт тунă ҫĕрте вунă каскалакан, тата тăхăма ҫуракан тăваттăн ĕҫлеҫҫĕ. Плотники рубят бревна топорами, а пильщики распиливают их пилой на доски—Пĕренесене каскалакансем пуртăпа вартаҫҫĕ, хăма ҫуракансем вĕсене пăҫкăпа ҫурса хăма тăваҫҫĕ. Потом плотники доски строгают пастругом—Хăмасене кайран вара каскалакансем савапа савалаҫҫĕ.

Этот топор тупой, его надо точить—Ку пурта́ ма́ка, ăна хăйрас пулаҫ. Столяры работают в теплом и сухом помещении: в сыром месте клеем нельзя работать—Сĕтеҫҫĕ ăшă, типĕ ҫуртра ĕҫлеҫҫĕ: ҫĕрĕ вырăпта ҫилĕмпе ĕҫлеме йурамаҫ.

Семь раз отмерь, один раз отрежь — Ҫиҫ хут виҫ т пĕрре кас.

Мой брат выучился кузнечному ремеслу; он теперь работает в колхозной мастерской—Манăн пиҫҫе тимĕрҫ ĕçне вĕреннĕ; вăл халĕ колхос маҫтерскойĕнҫе ĕçлет. В этой мастерской вырабатываются разные металлические вещи и ремонтируются сельско-хозяйственные орудия—Çав маҫтерскойра тимĕр-тăмăртан тĕрлĕ йапаласем тăваççĕ, тата йалхуçалăхра кирлĕ ака-суха хатĕрĕсене йусаççĕ.

Оружия и игрушки—Вăйă хатĕрĕсемпе хĕçпăшал

Пу́шка, ору́дие	тупă.
Морти́ра	кĕске кĕпçеллĕ тупă.
Пулемёт	пулемет; машшин пăшал.
Ружьё, винто́вка	пăшал.
По̀рох	тар.
Дробь *ж*	пăшал йетри, пуљккн.
Пу́ля *ж*	пуљă.
Пистоле́т	кĕске пăшал.
Рево́льве́р	валъвер.
Меч, ша̀шка	хĕç.
Копьё, штык	сăнă, штык.
Кинжа́л	икĕ çивеҫĕлĕ вăрăм çĕçĕ.
Стрела́	çĕмĕрен, ухă йĕппи.
Лук	ухă.
Рычаг	рыҫак, кӳсек.
Дуби́нка	ҫукмар.
Теле́жка	пĕчĕк урапа
Ку́кла	пукане, пукани.
Конько́й *м мн.*	куҫкки, тăркăҫ.
Лы́жа	йĕлтĕр.
Каче́ль *ж*	ҫуҫҫу, йарăшҫăк.

Мяч	пӱ́ске, меҕе̂к.
Шар	ҕӑмӑркка; çавра ҕӑмӑр.
Волчёк	кӑлтӑрмаç.
Ба́бка, ко́зны	кусна, туна шӑмми.
Ду́дка	шӑхлиҕӗ.
Свисто́к	шӑхӑртмалли; шӑхӑртни.
Московка, бума́жный змей	хут çӗлен.
Ка́рты игра̀льные	выҕмалли карт.
Физическая культура	ӱ́т-пӗве, шӑм-шакка çирӗплетме вӗрентекен науккӑ.
Игра́ в футбо̀л	пӱ́скелле, футполла выҕани.
Футбо́льный мяч	футполла выҕамалли пысӑк пӱ́ске.
Соревнова́ние, состяза́ние	ӑмӑрту, ӑмӑртни.
Бега́	ӑмӑртса ҕупни, акатуй.
Като́к	пӑр çинҕе коҥккипе йарӑнмалли вырӑн.
Гото́в к труду́ и оборо́не ГТО	ӗçпе сыхлӑха хатӗр пул.
Тир	тӗллесе пӑшал пемелли вырӑн, çурт.
Цель	тӗл, тӗллев; тӗллесе пемелли паллӑ.
Стрелять	перес (тупӑ, пӑшал).
Стрело́к	пӑшал перекен.
Стре́льбище	пӑшал пемелли вырӑн.
Коло́ть	ҕикес.
Заряжа̀ть	авӑрлас.
Попа̀сть	тивертес, тӗл тӑвас.
Война̀	вӑрçӑ, çапӑçу.
Ката̀ться	йарӑнас.

ча́ться	сулланса йарăнас,
ры́гать	сикес.
ерте́ться	çаврăнас.
вони́ть	шăнкăртаттарас.
Свисте́ть	шăхăрас, шăхăртас.
Излома́ть	çĕмĕрес.
Игра́	вăйă.
Кон	вăйă ҫикки, йĕрке.
Жму́рки	куç хупмалла выльăни.

Музыкальные инструменты— Мусăк таврашĕсем.

Скри́пка	купăс, сĕрмелли купăс.
Гу́сли *ж*	кĕсле.
Балала́йка	тăмра.
Гита́ра	киттар, мăн тăмра.
Мандоли́на	çавра тăмра.
Банду́ра	хаххулсен купăсĕ.
Гармо́ника	хуткупăс, кармуҥ.
Пузы́рь *ж*	шăпăр; хăмпу.
Граммофо́н	кăрмафон, каласса йурлакан мусăк хатĕрĕ.
Ра́дио аппара́т	ратио; каласакан, йурлакан хатĕр.
Музы́ка	мусăк; кĕсле, купăс каласа выльăни, йурлани.
Духова́я му́зыка	ырсе каламалли (выльамалли) мусăк хатĕрĕ.
Но́ты	нотсем; йурă кĕнеки.
Струна́	хĕлĕх.
Игра́ть	выльас; калас (мусăк).

Настро́ить, нала̀дить	ăнтарас, ĕнерес.
Пляса̀ть, танцова́ть	ташлас.
Пляска, та́нец	ташă.
Танцо́р, плясу́н	ташлакан.
Балери́на	ташă ăсти, ташлакан хĕр.
Музыка́нт	мусăкçă, мусăкпа выльăкан.
Балагу́рщик	мыскараçă.
Орке́стр	темиçе (тĕрлĕ) мусăк хатĕрĕсемпе выльăкан ушкăн.
Ре́гент, дирижёр	йурлакансене йе хора, йе мусыккантсене йертсе пыраканĕ.
Соли́ст-ка	театăрсенъе пĕъĕен тухса йурлакан.
Диссона́нс	пĕр-пĕринпе килĕшмен сасăсем, илемсĕрĕн илтĕнни.
Вечёрка	улах.
Сва̀дьба	туй.
Пе́сня *ж*	йурă.
Моти́в	кĕвĕ.
Га̀мма	мусăкри çиъĕ тĕп сасă.
Пе́сенник	йурăсен пуххи, йурă кĕнеки.
Певе́ц, певи́ца	йурлакан.
Часту́шка	кĕвĕллĕ сăмахсем.

Из ружья и револьвера стреляют дробью и пулями; пули делаются из свинца—Пăшала, вальвера пульăпа, тата йетрепе переççĕ; пульăна хура тăхлантан тăваççĕ. Охотник выстрелил в лесу в зайца, но не попал—Вăрманта кайăкçă мулкаъа пăшалпа пенĕ, анъах лектереймен. Этот крестьянин убил волка дубинкою—Çакă хресъен кашкăра ъукмарпа

вĕлернĕ. На войне стреляют из винтовок и пушек — Вар çăра пăшалсемпе, тата тупăсемпе переççĕ.

Ребята катаются на салазках и на коньках—Аҕасем çунашкапа тата тăркăҕпа йарăнаççĕ. Летом мальчики играют в бабки—Арçын аҕасем çулла кусналла выҕаççĕ.

Наш учитель играет на скрипке и на гуслях—Пирĕн вĕрентекен купăс, тата кĕсле калаҭ. Мой брат хорошо играет на гармонике—Ман шăллăм хуткупăсна питĕ лайăх выҕаҭ.

Крепи оборону Союза ССР!—ССР Сойусĕн тĕреклĕхне çирĕплет! Каждый трудящийся должен стать членом Осоавиахима—Кашни ĕççынĕ Оссоавиахим ҕленĕ пулмалла.

Выростить новое поколение рабочих, здоровых, жизнерадостных, способных поднять могущество Советской страны и грудью защитить ее от покушений со стороны врага (Сталин)—Сывлăхлă, пурнăçра хаваслă, Совет çĕр-шывĕн паттăрлăхне хăпартма пултаракан, тата тăшмансене хирĕç тама пултаракан ĕçлекенсен çĕнĕ ăруне ўстермелле.

Ни одной пяди чужой земли не хотим, но и своей земли ни одного вершка не отдадим никому—Пире пер утас та йут çĕр кирлĕ мар, анҕах та хамăрăнне те пĕр вершук çĕре никама та парас çук!

Народные праздники Халăх праçнĕкĕсем.

Нóвый год	çĕнĕ çул
Святки	çветкé.
Кровáвое воскресéнье в 1905 году	1905 çулти йунлă вырсарникун.
День смéрти В. И. Ленина	В. И. Ленин вилнĕ кун.

Масле́ница	çăварни, çăверни.
День Красной а́рмии	Хĕрлĕ çар кунĕ.
Междунаро́дный коммунисти́ческий женский день	Пĕтĕм тĕнӗери хĕрарăмсен комунисла кунĕ.
День Пари́жской коммуны	Париш комунĕ кунĕ.
Низверже́ние самодержа́вия	патшана вырăнтан персе антарни.
1 май—день Интернационала	Майăн 1-мĕшĕ—Интернационал кунĕ.
Семи́к	çимĕк.
день об'явле́ния Чува́шской автономии	Ӗăваш автономи кунĕ.
Междунаро́дный ю́ношеский день	Пĕтĕм тĕнӗери çамрăксен кунĕ.
День пролета́рск. револю́ции	Пролеттари революцийĕн çамрăксен çуллăхи вăйă-йурă
Хорово́д	вăйă йурри.
Хорово́дная песня	йармăнккă.
Ярмарка	менелник; йат хунă куна
Имени́на	çуралнă кун. асăнни.
Рожде́ние	
Запи́сь акто́в гражда́нского состояния	çуралнине, авланнине, вилнине çырни.
Брак, сва́дьба	туй; мăшăрланни.
Рели́гия *ж*	тĕн.
Бог	турă.
Ве́ра	ĕненӳ; ĕненни.

Безбо́жник, атеи́ст	тӳрра ӗненмен çын.
Антирелигио́зник	тӗне хирӗç вӗрентекен.
Неве́рующий	ӗненми, ӗненмен çын.
Це́рковь *ж*	ҫиркӳ.
Мече́ть *ж*	миçет.
Мулла	мулла; тутарсен пупӗ.
Церковнослужи́тель	пуп таврашӗсем.
Дурма́н	ӳсӗртекен, усал емел.
Отдых	канни.
Сою́з во́инствующих безбо́жников	Вӑрçӑллӑ турӑсӑрсен ушкӑнӗ.

Борьба против религии—борьба за социализм—Тӗне хирӗç кӗрешни—сотсиалисӑмшӑн кӗрешни.

Религия—дурман для народа—Тӗн—халӑхшӑн ӳсӗртсе антратакан йапала. Раньше нас заставляли праздновать чуждые для трудящихся поповские праздники—Ӗлӗк пире ӗçхалӑхне кирлӗ мар, пупсен праçникӗсене уйавлаттарнӑ. Только Октябрьская революция дала гражданам СССР полную свободу в религии и уничтожила неравенство людей—Октапӗр революцийӗн тӗп тӗлӗшӗнҫен Сотсиалисӑмла совет республикӗсен сойусӗнҫе пурнакан краштӑнсене пӗтӗм ирӗк парса, çынсен хушшинҫи танлӑхсӑра пӗтерҫӗ. Теперь мы целиком отказались от всяких религиозно-поповских праздников и перешли на шестидневную неделю. В шестидневке каждый трудящийся пять дней работает, а на шестой день отдыхает—Халӗ епӗр пупсен тӗп праçникӗсене пӗтӗмпех пӑрахса, ултӑ кунла таттисӗр ерне çине куçрӑмӑр. Ултӑ кунлӑ ернере кашни ӗççынӗ пилӗк кун ӗçлет, ултӑмӗш кунӗнҫе канать.

День первого мая есть праздник трудящихся всего мира, поэтому он называется праздником интернационала—Майӑн

пĕрремĕш куҫхи праҫнĕк пĕтĕм тĕнче ĕҫхалăх праҫнĕкĕ, ҫавăнпа ăна интернационал праҫнĕкĕ теҫҫĕ.

Народное просвещение—Халăха ҫутта кăларас ĕҫ.

Народный комиссариат просвещéния (Наркомпрос)	Халăх ҫутăҫ кăмиссариачĕ.
Высшее учебное заведéние (ВУЗ)	аслă шкул.
Акадéмия	аккатеми; ҫи аслă шкул.
Университет	университет; аслă шкул.
Коммунистический университет	комунисла университет.
Институ́т	институт; аслă шкул.
Научно-исследовательский институт (НИИ)	тĕпчевпе ăслăлăх институчĕ.
Рабочий факультет (рабфа́к)	ĕҫлекенсем вĕренекен факкулътет.
Партийно-советская школа	парттипе совет ĕҫне вĕрентекен шкул.
Те́хникум	технĕккăм; пĕр-пĕр ĕҫе йатарласа вĕрентекен вăтам шкул.
Шко́ла, учи́лище	шкул.
Ступе́нь	сыпăк.
Воспитательный дом	аҫасене пăхса ӳстерекен
Детский дом	аҫа ҫурчĕ. ҫурт.
Учебно-показательная мастерская	кăтартса вĕрентекен маҫтерской.
Фабрично-заводская школа (ФЗУ)	хапăк-савăт шкулĕ.

Фабрично-заводская семилетка	хапрăк-савăтăн çиђ çул вĕренмелли шкулĕ.
Библиоте́ка	пиплиоттĕк, кĕнеке пу́ххи.
Музей *м*	муçей; паллă йапаласене усракан вырăн.
Народный дом	халăх çурђĕ.
Дом крестьяни́на	хресђен çурђĕ, хăна çурђĕ.
Теа́тр	театăр.
Клуб	клуп.
Изба-чита́льня	вуламалли пу́рт, çурт.
Кинемато́граф, кино	хусканакан „ђĕрĕ" карттинсем кăтартакан театăр.
Вы́ставка	выстăвккă; пĕр-пĕр йапаласене кăтартма пухни.
Экску́рсия *ж*	курса çу́ресе вĕренни.
Ле́кция *ж*	лекси; вулани, вĕрентни.
Конспе́кт	пĕр-пĕр кĕнекене йе статйана кĕскен çырни.
Алфа̀вит	алфавит; саспаллисен йĕрки.
Спекта̀кль *м*	çпектакăљ; театăрта выљани.
Концерт	консерт; халăх умĕнђе йурлани.
Культу́ра	вĕрену́лĕх; е́çлесе йусани.
Нау́ка	вĕрену́, ăслăлăх.
Програ́мма	мĕн тумаллине кăтартни.
Преподава́тель *м*	вĕрентекен, уђђитлĕ.
Ле́ктор	вĕрентекен; вуласа вĕрентекен, лектăр.
Профе́ссор	аслă шкулта вĕрентекен.
Студе́нт	аслă шкулта вĕренекен.
Артист,-ка	артис; театăрта выљакан.
Уче́ние	вĕренни, вĕрентни.

Класс — вĕренмелли пӳлĕм; ушкăн.
Гру́ппа — ушкăн; темиçе йапалана пĕрлештерни.
Уро́к — вĕренмелли; ĕçлемелли вăхăт.

Учéбник — вĕренмелли кĕнеке.
Учёный — вĕренсе ăсталаннă çын.
Недоу́чка — вĕренсе çитмен çын.
Профа́н — пултарайман, йурăхсăр çын.
Учéбное пособие — вĕренме пулăшакан йапала, кĕнеке.
Кни́га
Тетра́дь *ж* — тетраҫ; çырмалли кĕнеке.
Бума́га — хут.
Ка́лька — витĕр курăнакан çутă хут.
Аспидная доска — ҫул хăма.
Гри́фель *м* — крихвĕл.

Альбо́м — сăвăсем çырмалли, йе картинсем пухмалли кĕнеке.

Каранда́ш — кăранташ.
Ру́чка — руҫкă.
Перо́ — пера; хуршăмми.
Лине́йка — линейккă.
Черни́ла — ҫернил.
Кла́ссная доска́ — кăлас туски.
Счёты — шҫут.
Па́рта — парттă; сĕтел.
Тряпка — çĕтĕк-çурăк, çĕтĕк-çатăк.
Сумка, сумочка — сумккă, хутаç.
Внешко́льное обуче́ние — шкул тулашĕнҫи халăха вĕрентни.
Обу́чение взрослых — çитĕннисене вĕрентни.

Дошко́льное детское воспитание	шкул çулне çитмен аҕасене вĕрентсе, пăхса ӳстерни.
Грамо̀тный, грамоте́й	çырăва пĕлекен çын.
Ликвида́ция негра́мотности	вулама, çырма пĕлменнине пĕтересси.
Шеф	пулăшакан, хута кĕрекен.
Общество (о-во)	опҕĕствă, халăх, ушкăн.
Обще́ственник	халăх хушшинҕе ĕçлекен.
О-во изуче́ния ме́стного кра́я	тăван çĕршыва вĕренекен, сăнакан ушкăн.
Пре́сса, печа́ть *ж*	хаçат, шурнал таврашĕ.
Газе́та	хаçат, хаçет.
Журна́л	шурнал; вăхăтран вăхăта тухакан кĕнеке.
Темнота́	тĕттĕмлĕх.
Неве́жда	вĕренмен, пĕлмен çын.
Созна̀тельный	ăнлануллӑ.
Стара̀тельный, прилежный	тăрăшакан, хастарлă.
Стара̀ться	тăрăшас, хавасланас.
Шали́ть	алхасас, ашкăнас.
Уметь, знать	пĕлес.
Рисова́ть	карттинсем ӳкерес.
Черти́ть	çырса план ӳкерес.
Счита́ть	хисеплес, сăвас, шутлас.
Отвеча́ть, отве́тить	хирĕç калас.
Росписа̀ться	алăпусас.
Проце́нт (%)	проҕҕăн; çĕрĕмĕш пайĕ.
Подпи́ска	пĕр-пĕр йапала илме çырăнни; ху çинҕен шантарни.

Ученье свет, а неученье тьма- Вёренни çутă, вёренмен-ни тёттём. Слепой - не видит, а неграмотный человек, такой же слепой—Суккăр курмасӗ, хут вёренмен çын суккăрпа пёрех.

Московский университет основан ученым Ломоносовым в 1755 году, а Чебоксарский рабочий факультет (рабфак)-открылся в 1921 году—Мускаври университтета нумай вёреннё çын Ломоноссăв 1755-мёш çулта пуçласа йанă, Шупашкарти ёçлекенсен факкуљттеђё 1921-мёш çулта уçăлнă. Ты умеешь-ли расписаться?—Есё алăпусма пёлетён-и?

Товарищи рабочие, колхозники и крестьяне, подписывайтесь на газету „Канаш"!—Рапођђисем, колхоçнёксем, хресђенсем, „Канаш" хаçата çырăнса илёр!

Школа должна быть орудием коммунистического перевоспитания общества—Шкул вăл халăха комунисăм пурнăçне куçма хатёрлекен хатёр пулмалла.

В Чебоксарах для воспитания рабочих и служащих и для целесообразного препровождения ими свободного времени имеется рабочий клуб (Рабклуб)—Рапођђисемпе слушăшђисене вёренме, тата пушă вăхăта усăллă иртерме Шупашкарта Ёçлекенсен клупё пур.

Болезни людей—Етем ђирёсем.

Гиги́ена	ӳтпёве сывлăхлă усрама вёрентекен науккă.
Профила́ктика	профилактёк; ђирђёрсем пуласран малтанах йепле сыхланасси çинђен вёрентни.
Дух	сывлăш; ђун.
Здоро́вье *р.*	сывлăх.
Жизнь *ж*	пурнăç пурăнăç.

Боле́знь *эс*	ҫир.
Зара́зная болезнь	сикекен, йерекен ҫир.
Холера	халер, мур.
Дизенте́рия *эс*	йунлă варвитти.
Тиф, горячка	тар ҫирĕ, вĕри ҫир.
Возвра́тный тиф	тавраннакан, вĕрĕлтерекен тар ҫирĕ.
Брюшно́й тиф	вара ыраттаракан тар ҫирĕ.
Сыпно́й тиф	шатралла вĕри ҫир.
Дифтери́т	пыр ҫирĕ; аҫа ҫирĕ.
Сифили́с	ҫифлĕç; намăс ҫирĕ.
Три́пер	пӳр йухтаракан намăс ҫирĕ
Чахо́тка, туберкулёз	ӳпке ҫирĕ, ҫахуткĕ.
Оспа	шатра, ҫеҫҫе.
Трахо́ма	трахом, куç ҫирĕ.
Анги́на (жаба)	пыр шыççи.
Скарлати́на	пыр ҫирĕ.
Инфлуэ́нца	пуçпа пыр, сăмса ҫирĕ.
Геморро́й *м*	кутăна ҫирĕ.
Рак (злокач. вонь)	ӳте çĕртекен шăршлă ҫир.
Сиби́рская язва	çĕпĕр ҫирĕ.
Бронхи́т	ӳпке тураҫĕсен ҫирĕ.
Поро́к сердца	пăсăк чĕре, чĕре чирĕ.
Нефри́т; вос. почек	пӳресем пăсăлни, пӳре ҫирĕ.
Сумаше́ствие	ухмаха йерни, ăсран кайни.
Эпиле́псия	тытамак; тытса пăрахни.
Же́нская болезнь	хĕрарăм ҫирĕ.
Вы́кидыш	хырăм пăрахни, аҫа пăрахни.
Або́рт	емеллесе хырăм пăрахни.
Бере́менность	йăвăр çын; (пĕтĕ выльăх).
Менструа́ция	хĕрарăмсем уйăхсерен тасални.

Недержа́ние мочи́	шăк ҫараксăрланни.
Желту́ха	сарамак, сарă ҫир.
Водянка	шыв ҫирĕ.
Ро́жа	ӳте хĕретсе шыҫтаракан ҫир; илемсĕр пит-куҫ.
Катàр желу́дка	вар ҫирĕ (капланса ыратаҫ).
Поно́с	ҫĕкĕре.
Запо́р	хырăм кӳпĕнни, тула тухманни.
Красну́ха	хĕрлĕхен пек ҫир, сăмсаран йун кайаҫ.
Маляри́я,(лихора̀дка)	сивĕ ҫир, шăнтакан ҫир.
На́сморк	сунас; сăмса ҫирĕ.
Мигре́нь	пуҫ ҫирĕ; ĕнсене ыраттараҫ.
Парали́ч	„ийе ҫăмлани“; алура туйманни.
Ревмати́зм	хăрсуран.
Чесо́тка	кĕҫĕ, кăрҫанкă.
Чире́й	ҫăпан.
Пупы́рь	пӳрлешке.
Коклю́ш	аҫапăҫа ӳслĕкĕ.
Корь	хĕрлĕхен; хĕрлĕ шатра.
Ка̀шель *м*	ӳслĕк.
Коло̀тье, ко́лики	ҫикен ҫикни.
Гры́жа	пӳсĕр.
Паршà, экзе́ма	кĕсен, пуҫ кĕсенĕ.
Парши́вец, паршивый	кĕсен-йуханлĕ ҫын.
Лиша́й	тимре.
Опухоль, нары́в	шыҫă; шыҫни.
Гной	пӳр, пĕвĕр.
Нагное́ние	пӳр, тулни, пӳрленни.
Язва	суран.

Воспа́ление	пиҫӗхни, пӑсӑлни.
Малокро́вие	йӳн ҫитменни, наҫарланни.
Просту́да	вӗрӗлни, шӑнса ҫирлени,
Зубная боль	шӑл суранӗ.
Флюс	шӑл тунисем, пит ҫӑмартисем шыҫни.
Бред	ҫирлӗ ҫух йе ыйӑхра аташни
Су́дорога	шӑнӑр туртни,
Ломо́та	сурни, ыратса ҫӗмӗрӗлни.
Боль	ырату, ыратни; сурни.
Ра́на	касса, тивертсе пулнӑ сурах
Изжо́га	кӑкӑр хӗртни.
Ико́та	иксӳ.
Уга̀р	сӗрӗм.
Ожо́г	пӗҫертни, пиҫсе кайни.
Волды́рь	мӑкӑлҫ; хӑпарса тухнӑ ҫӗпан; хӑпарса тухни.
Зуд	кӗҫӗтни, сурни.
Ушиб	йапалапа персе ыраттарни.
Озно́б	шӑнни, шӑнтни.
Отравле́ние	имҫам ҫисе вилни.
Пове́шение	ҫакӑнса вилни.
Удавле́ние	пӑвӑнса вилни.
Уто́пленник	шыва кайса вилнӗ ҫын.
Перело́м кости	шӑмӑ хуҫӑлни.
Кури́ная слепота	ҫӑх куҫӗ, ҫӗп куҫӗ.
Бакте́рия	куҫа курӑнми вӗт хуртсем; ҫир пуҫламӗшӗсем.
Глиста́, аскаро̀да	ҫӳрӗлҫен, шӗрӗлҫен.
Весну́шка	хуратуг, куктӗрри.
Бородà вка	шӗпӗн, шӗвӗн.
Мозо́ль	хыт шӗпӗн, хӑпарса тухни.

Не́рвы	сисӳ шăпăрĕсем, тымарĕсем
Роди́нка	турпалли.
Дыха́ние	сывлани.
Мы́шцы	вăй тымарĕ.
Желёза	пар (кĕлеткери парсем).
Прививать	ҫеҫҫе, шатра касас.
Дома́шняя аптечка	килти пĕҫĕк аптек.
Аспири́н	аҫпирин; пуҫ ыратсан шăнса пăсăлсан ĕҫеҫҫĕ.
Хи́на, хини́н	хинă; вĕрийе ҫакарттарма ĕҫеҫҫĕ.
Иод	йотă; касса, тивертсе тунă сурана сĕреҫҫĕ.
Пла́стырь	пластăр; шыҫă ҫине ҫыпăҫтармалли емел.
Порошо́к	порошшок; ҫăнăх пек вĕтĕ
Рыбный жир	пулă ҫăвĕ. йапала.
Мазь	сĕрмелли ҫуллă йапала.
Вазели́н	ваҫелин; ҫу пек маҫ.
Гигроскопи́ческая вата	таса ҫĕр мамăкĕ.
Ма́рля	суран ҫыхмалли ҫӳхе пир.
Зубная щётка	шăл тасатмалли шҫоткă.
Зубно́й порошо́к	шăл тасатмалли порошшок.
Пузырёк,-рёчек	пĕҫĕк поссутă, савăт.
Реце́пт	ретсеп; емел хатĕрлемелли хут.
Нару́жный	ҫийелти, тулти, тулашĕнҫи.
Внутре́нний	ăшри, шалта, шалти.
Микроско́п	пысăклатса кăтартакан хатĕр.
Отра́ва	имҫам.

Лека́рство	амалҫ, емел.
Микстýра	шӗвӗ имҫам, амалҫ.
Мышьяк	наркӑмӑш.
Болеть, хворать	сывмарланас, ҫирлес.
Искалечить	амантас.
Выздоровить	сывалас, ҫӗрӗлес.
Смерть	вилӗм.
Мёртвый, умéрший, поко́йник	вилнӗ ҫын, вилнӗскер.
Агóния	вилес умӗнхи асапсем.
Кла̀дбище	масар, ҫӑва
Могúла	ҫынна пытаракан шӑтӑк.
Гроб	тупӑк
Мавзолéй	ҫын тӑпри ҫине лартакан памӗтнӗк.
Хорони́ть	пытарас.
Зарывать	алтса пытарас
Стра́шный, опасный	хӑрушӑ.
Посове́товать	канаш парас.
Народный комиссариат здравоохранения	Халӑх сывлӑх кӑмиссариаҫӗ.
Санита́рия	таса пурӑнмалли ҫинҫен вӗрентекен наукка.
Санми́нимум	тасалӑх ҫинҫен ҫи пӗлме кирлисем.
Больни́ца	пулҫнитсӑ.
Поликли́ника	поликлинӗк; тӗрлӗ ҫирсенҫен сыватакан пулҫнитсӑ
Дом о́тдых	канмалли ҫурт.
Апте́ка	аптек; емел паракан, сутакан вырӑн.

Зубной врач	шăл тухтăрĕ
Фе́льдшер	хвершшăл
Акуше́рка	епи тухтăр; хĕрарăм лекĕр.
Трахомато́зная сестра	трахомран сыватакан аппа
Зна̀харь	йумăç
Пломбировать	хăвăл шăла питĕрес
Удаля́ть зуб	шăл кăларас

В здоровом теле—здоровый дух! —Сывă ўтре—паттăр вăй! Болезни: холера, сыпной и возвратный тиф, скарлатина, оспа, дизентерия, корь легко передаются от одного человека к другому, поэтому мы их называем заразными болезнями—Халере, шатралине таврăнакан тар ђирне, пыр ђирне, шатрана, йунлă варвиттине, хĕрлĕхене пĕр çынтан тепĕр çынна йернĕрен епĕр вĕсене йерекен сикекен ђирсем тетпĕр. Болезни: трахома и чесотка распространяются среди тех людей, которые живут грязно и неряшливо—Таса! мар, тата тирпейсĕр пурнакан çынсем хушшинђе траххомпа кĕçĕ сарăлаççĕ. Коклюш, корь, дифтерит называются детскими болезнями, потому что ими болеют дети—Ђихăнтарса хăстаракан ўслĕке, хĕрлĕхене, пыр ђирне ађа ђирĕсем теççĕ, мĕншĕн тесен, вĕсемне ађа-пăђа ђирлет. Матери, прививайте своим детям оспу—Ађа амăшĕсем, шатра йересрен хăвăр ађăрсене ђеђђе кастарăр.

Заболел—иди к врачу, он тебе поможет, а если пойдешь к знахарке, то она тебе, кроме вреда, ничего не сделает—Ђирлесен—лекĕр патне кай, вăл сана пулăшĕ, йумăç патне кайсан, сийентен пуçне, вăл сана пимĕн те тăваймĕ.

Пионер, держи свои зубы в чистоте: чисти их по утрам и перед сном—Пионер, хăвăн шăлу-çăварна таса усра: кашни кун вĕсене пр те, каç та тасат.

Болезни домашних животных — Килти выльăхсен ҫирĕсем.

Золо́гия	выльăх-ҫĕрлĕхсем, тискер кайăксем, пулăсем, вĕҫĕн кайăксем, хурт-кăпшанкăсем тата ытти ҫĕрлĕхсем ҫинҫен те вĕрентекен ăслăлăх; ҫĕрлĕх наукки.
Ветерина́рия	выльăх ҫирне пĕлекен, ăна тӳрлетме (сыватма) вĕрентекен наукка
Сап лошаде́й	манка ҫирĕ
Сибирская язва	ҫĕпĕр ҫирĕ, ҫипиркка
Бе́шенство	выльăх урни
Чума́ рога́того скота́	ĕне выльăх ҫумийĕ
Ящур	тута, ҫĕрне ҫирĕ
Ко́лика	ҫĕмере, ҫикен ҫирĕ.
Тимпани́т	кӳпĕнни, кӳпĕнтерекен ҫир
Вертячка	пуҫ ҫавăрăнни
Опо́йный	вĕрилле пулни
Кровавый понос	йунлă ҫĕкĕре
Мыт лошадей	саха, ҫыха ҫире
Воспале́ние молочной же́лезы	сĕт ҫулĕсем пăсăлни
Мокре́ц	лаша ҫĕрни ҫирĕ
Парша́, почесу́ха	кĕсен, кĕҫĕтни
Вы́вих	мăкăлтанни
Холе́ра кур	ҫăхсен халерĕ.
Трихи́на	сысна ăшĕнҫи хурт

Па́дать	вилĕс; ӳкес
Труп, па́даль	вилĕ, выльӑх вили.
Замори́ть	асаплантарса, наӷарлатса
Повальная боле́знь	выльӑх мурĕ. вĕлерес
Ско́тское кла́дбище	выльӑх масарĕ, мур карти.
Ветерина́рный врач	выльӑх лекĕрĕ, тухтӑрĕ.
Коно́вал	аййăр çăмарти касакан.
До́лжен	кирлĕ. çапла тума кирлĕ.
Сообщи́ть	пĕлтерес, систерес.

Лечить животных, как и людей, может и должен только врач—Выльӑха та, етеме сыватнӑ пекех, лекĕр анчах сыватма пултараҫ. При появлении в хозяйстве какой либо заразной болезни на скоте, немедленно следует сообщить ветеринарному врачу—Хуçалăхра выльӑха йерекен пĕр-пĕр чир сисĕнсенех выльӑх тухтӑрне хăвăртрах пĕлтерме кирлĕ. Никогда не снимать кожу и шерть с трупа животного-павшего от заразной болезни—Йерекен ҫирпе вилнĕ выльӑх тирĕпе çăмне нихçан та сӳме йурамаҫ. Заражаясь от больных животных: сибирской язвой, бешенством и сапом лошадей человек легко может заболеть—Ҫирлĕ выльӑхсенӗен çын та: çĕнĕр ҫирĕпе, уртаракан ҫирпе, тата манка ҫирĕпе сисмен хушăрах чирлеме пултараҫ. Молоко от больных и переболевших коров яшуром, во избежание заражения всегда следует кипятить—Ҫир ан йертĕр тесен, йашӗурпа ҫирлĕ ĕпе, йе ҫирлесе иртернĕ ĕне сĕтне йаланах вĕретсе çимелле.

Заметкăсем валĕи.

Заметкасем ваљљи.

Цена 75 коп.

Об. экз.

ое Издательство